425

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

*

De
Senſu & Senſili,
Memoria & Reminiſcentia,
Somno & Vigilia,
Inſomnijs,
Diuinatione in ſomno,
Longitudine & Breuitate uitæ,
Iuuentute & Senectute, & Vita & Morte, & Reſpiratione,
Libri ſinguli.

Franciſco Vatablo interprete.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1546.

ARISTOTELIS DE SENSV ET SENSILI LIBER VNVS.

Franciſco Vatablo interprete.

Hic Ariſto. de his quæ ſunt animæ, & corpori communia, & primùm de Viſu determinat.

CVM de anima in ſe, & de ſingulis eius potentijs particulatim definitũ iam ſit, proximum eſt ut de cunctis tam animantibus, quàm hiſce quæ uitam ſortita ſunt, quænã actiones eorum propriæ ſint, & quænam communes, conſyderemus. Igitur ſuppoſitis hiſce quæ de anima dicta ſunt, de reliquis exorſi à primis, ediſſeramus. Planè tam cõmunia, quàm propria animantibus ceu ſenſus, memoria, ira, cupiditas, deniq; appetitus, & inſuper uoluptas, & dolor (etenim hæc, animalibus ferè omnibus competunt) promiſcua corpori, et animæ maximè uidẽtur eſſe. Adhæc quædam omnibus quæ uita participant communia ſunt, quædam animantium nonnullis. Horum autem copulæ quatuor numero præcipuè exiſtunt: nempe uigilia, & ſomnus: iuuentus, & ſenectus: reſpiratio, & expiratio: uita, et mors. De quibus cõtemplari oportet, & quidnã eorũ quodq; ſit, et quibus de cauſis eueniant. Cæterùm ad Naturalem quoq; ſpectat prima ſanitatis, & ægritudinis principia cognoſcere: etenim fieri non poteſt, ut quæ uita deſtituta ſunt, ſana ſint,

aut ægra. Iccirco tam Naturalium ferè plurimi, quàm Medicorum ij, qui doctiuſculè artē ipſam perſequi, ac tractare ſtudent, alteri in ijs quæ ad artem Medicinalē pertinent, ſuæ conſyderationi finem imponūt: alteri ab ijs, quæ ad contemplationem naturæ ſpectant, Medendi ſcientiam auſpicantur. Quòd autem ea omnia, quæ diximus, ad corpus, et animam communiter attineant, haud obſcurum eſſe uidetur. Nam ex eis quædam cum ſenſu eueniūt, quædam per ſenſum. Item alia affectus eiuſdem ſunt, habitus alia, alia porrò tutelæ, atq; cōſeruationes, alia corruptiones, atq; priuantiæ. Senſum uerò per corpus animæ cōpetere, per rationem, & abſq; ratione conſtat. Ipſis autem animalibus ſenſum ineſſe, qua nimirū ratione quodq; animal eſt, neceſſe eſt: nam hoc ipſo, eſſe animal, & non eſſe definimus. Verùm de ſenſu, & ſentiendo quid ſit, & cur hæc affectio animantibus accidat, in libris de anima diximus. Nunc autem, priuatim de ſingulis ſenſibus agendum eſt. Tactus, & guſtus, animalia omnia neceſſariò comitantur: tactus, ob eam, quam in libris de anima explicauimus cauſam: guſtus, ob alimētum: nam guſtus quod uoluptate afficit, quodq; dolore in alimento diſcernit, ac dijudicat: adeò ut hoc fugiat, illud perſequatur: atq; omnino ſapor, partis altricis affectio exiſtit. At ſenſus illi, qui intercedēte aliquo extrinſecus medio fiunt, olfactus inquā, auditus, & uiſus, ex animantium numero inceſſilibus omnibus eos quidem habentibus, tutelæ, ac ſalutis gratia adiūcti ſunt, ut præſentientes alimentum perſequantur, et quæ praua ſunt, atq; exitialia fugiant. Sed ijs quæ prudentiæ quoq; participes ſunt gratia cuiuſpiam commodi melioris acceſſere: nam auditus, & uiſus, multas adnuntiant differentias, quibus rerum tam intellectilium, quàm quæ ſub

actionem

actionem cadere ſolẽt, peritia comparetur. Horum ipſorum, ad paranda quæ neceſſaria ſunt magis uel per ſe uiſus conducit: ad cultum ingenij capeßendum, per accidens auditus. Nam uiſus complures, uariasq́; differentias adue-hit, quòd corpora omnia colore participẽt. Quare et hoc ſenſu maximè communia ſentimus. Communia dico, figuram, magnitudinẽ, motum, ſtatum, numerum. At auditus, ſoni tantummodo diſcrimina, paucis etiam uocis renũciat. Sed per accidens magnum adfert adiumentum ad acquirẽdam ſapientiam, prudẽtiamq́;: nam ſermo, cùm ſit audibilis, diſciplinæ cauſa non per ſe, ſed per accidens exiſtit: conſtat enim ex nominibus: ſingula autem nomina, quarũdam notionum ſymbola ſunt. Quamobrẽ ex ijs, qui iam inde ab ortu naturæ utroq; ſenſu priuati ſunt, qui cæci ſunt, hiſce qui muti, ſurdiq; ſunt, ſapientiores euadunt, atq; prudentiores. De uirtute igitur, ac facultate, quam quiſq; ſenſuum habeat diximus.

Hîc Ariſto. de ſenſuũ organis determinat, oculumq́; aqueũ eſſe oſtendit. CAP. II.

Corpora autẽ ſenſoria in quibus ijdem fieri apti ſunt, nonnulli quidem iuxta elemẽta corporum diſquirũt, atq; inueſtigant: ſed cùm nequeant quinq; ſenſus ad quatuor elementa reducere, cui quintus accommodari debeat, hæſitant. Omnes autem uiſum igni tribuunt, quòd cuiuſdam affectionis cauſam ignorent: nam preſſo, agitatoq́; oculo, igneus fulgor apparet. At hoc in tenebris euenire natum eſt, aut cùm palpebræ oculos integunt: nam tum quoq; tenebræ oboriri ſolent. Habet autẽ hoc aliam quoq; dubitationem. Nam cùm fieri non poßit, ut quenquam lateat ſe ſentire, ac uidere rem quampiam conſpectui obuiã: neceßum eſt ut oculus ipſe ſeipſum uideat: cur igitur idipſum

ſum quieſcenti oculo nõ euenit? Cauſa huiuſce & dubitationis, & deniq; quamobrẽ uiſus ex igni conſtare uideatur, hinc ſumẽda eſt. Nam quæ leuia ſunt, fulgere in tenebris, non tamẽ illuſtrare, inſitũ habent: oculi autẽ pars nigra, mediaq; leuis eſt. Ea uerò cùm mouetur oculus, apparet: propterea quòd tum accidit, ut res una ut duæ ſit, id quod motionis celeritas efficit, adeò ut aliud eſſe uideatur id quod uidet, & aliud id quod uidetur. Iccirco etiã non fit, niſi celeriter, et in tenebris oculi motio fiat: nã quod leue eſt, in tenebris ſuapte natura collucet: ceu quorundã piſciũ capita, & ſepiæ atramentũ: & cùm lentè cõmouetur oculus, nequaquã euenit ut ſimul duo eße uideãtur quod unũ eſt, nempe uidẽs, & uiſum. Illo autẽ modo oculus ipſe ſeipſum uidet: quomodo & in refractione agitur. Nam ſi oculus conſtaret ex igni, ut Empedocli placet, & in Timæo ſcriptũ eſt, accideretq́; uidere egrediente ueluti è laterna lumine, cur nõ etiã in tenebris aſpectus uideret? Dicere autẽ uiſum cùm egrediatur in tenebris extingui, ut Timæus aſtruit, inane modis omnibus exiſtit. Quænam enim eſſe poteſt luminis extinctio? nam aut frigido extingui, aut humido aßolet, quod calidum, ſiccumq́; eſt, qualis eſt & prunarum ignis, & flamma ipſa: quorum neutrum lumini ineße uidetur. Quòd ſi inſint quidem, ſed quia remißè inſunt, nos lateant, oportebat interdiu, & ſuperueniente pluuia lumen extingui, ac tempore glaciali potiſſimùm tenebras fieri: nam flamma ipſa, & conflagrantia corpora idipſum patiuntur. Nunc uerò nihil tale lumini accidit. Empedocles autem interdum exiſtimare uidetur egrediẽte lumine, id quod prius diximus, nos cernere: inquit enim ad hunc modum.

„ *Vt cùm quis meditatus iter*
„ *noctem per opacam, Aſſolet ardentẽ faculã, lychnum'ue*
parare,

parare, Addens laternã, quæ flatus arceat omneis, Diſſipat iſta quidem flantis ſpiramina uenti: At lux egrediẽs quantum ſe fundere poßit, Colluſtratq́; uiam radijs, uincitq́; tenebras: Sic tunicis clauſus ualidis ſubtilibus, amplis, Ignis natiuus, pupillarẽ impetit orbem, Hæ magnam laticis uim qui circunfluit arcent, Dißilit ille foras quantũ ſe fundere poßit. Interdum inquam nos hoc pacto cernere aßerit, interdũ defluxibus, & exuuijs à re conſpecta mißis. Democritus uerò, quatenus uiſum eſſe aquã aſſerit, rectè dicit: quatenus uiſionẽ eſſe emphaſin, id eſt apparitionem, ſiue apparentiã, nõ rectè. Id enim euenit, quia oculus leuis eſt. Atq; emphaſis, nequaquam in re uiſa, ſed in uidente exiſtit: quippe cùm ea affectio, refractio ſit. Verùm necdũ illi quicquam, ut uidetur, de apparentibus, & refractione apertũ erat. Abſurdũ etiam & illud eſt, non ſuccurriſſe inquam ei ut dubitaret, cur ſolus uideat oculus, & cæterorum nullum in quibus ſimulacra appareãt. Conſpectum igitur eſſe aqueum, ueritati quidẽ conſonum eſt: non tamẽ uiſio fit ut eſt aqua, ſed ut tranſlucet: quod & aëri cõmune eſt. Verùm aqua facilius, quàm aër cõprehendi, atq; retineri poteſt. Idcirco pupilla, & oculus, ex aqua cõſtant. Quod quidem & experiẽtia ipſa latè patet: nã quod ſocietatis oculis effluere aſſolet, uidetur eſſe aqua. Quin & in fœtibus nuper afformatis oculi ſupra modũ ſplendent, refulgentq́;. Atq; in ſanguinarijs, albida portio oculi, opima, pinguisq́; ob id eſt, ut humor perſiſtat incongelabilis. Et ob id oculus, minimè omnium partium corporis rigere ſolet: nemo enim unquam interna parte oculi friguit. Exanguiũ uerò oculos tunica dura ambire ſolet, q̃ illos ab iniuria frigoris tuetur, atq; defendit. Porrò illud omnino metas egreditur rationis,

nempe conſpiciendi uim exeunte quopiã uidere, et aut ad aſtra uſq; deduci, aut cùm ad uſq; certũ quoddam ſpatium proceſſerit cum lumine externo uniri, atq; coniungi, ſicuti quidã aiunt. Nam iſto præſtabilius id erat, nimirũ coniunctionem in oculi principio fieri. Quanquam et id quoque ſtultum eſt: quid enim eſt lumen lumini coniungi, aut quonam pacto id eſſe poteſt? non enim quoduis cuiuis ſine diſcrimine coniungitur. Item, qui interdum lumẽ externo coniungetur, cùm mẽbrana ipſa, inter illa media ſit? De hoc igitur, uidelicet quòd ſine lumine non uideatur, alibi diximus. Verum ſiue lumen, ſiue aër id ſit, quod oculũ, & rem cõſpectam interiacet: motio ipſa quæ per eum fit, uiſionem efficit. Atq; ratione euenit optima, ut interna oculi portio, aquea ſit: nam aqua perſpicua eſt. Vt autẽ extrà non ſine lumine uidetur: ſic & intra. Perſpicuum ergo eſſe oculum oportet, eundemq; aquam eſſe neceſſe eſt, quãdo aër non eſt: non enim anima ipſa, aut animæ ſenſorium, in oculi extremo, ſed in parte, ut patet, interna exiſtit. Quamobrẽ neceſſe eſt, ut pars oculi interior, perlucida, & luminis exceptiua ſit. Atq; etiam hoc ex hiſce, quæ contingere ſolent, apertum eſt. Iam enim quidã accepto in prælio circa tempora uulnere adeò profundo, ut pori oculi, & meatus fuerint execti, ſeſe tenebris offundi, quaſi extincta lucerna, putarũt: propterea quòd perlucida pars oculi, & uocata pupilla, abſciſſa, ceu laterna quædam, fuit. Quare ſi in hiſce perínde euenit ut dicimus: palam eſt hoc modo aßignare oportere, & accommodare unumquodq; ſenſorium uni elemento. Oculi enim partẽ cui uidendi facultas data eſt, ex aqua conſtare exiſtimãdũ eſt: ex aëre, id quod ſonos percipit: olfactum, ex igni: nam quod olfaciendi uim obtinet, id potentia eſt quod olfactus

actu:

actu: ſenſile enim ſenſum agere facit. Quare neceſſe eſt eundem ſenſum potentia prius eſſe. Odor autem, non niſi fumida quædã exhalatio exiſtit, quæ profectò ignea eſt. Quocirca & peculiare ſenſorium olfactus in cerebro ſitum eſt: nam rei frigidæ materia, potẽtia calida eſt. Atq; oculi generatio ad hunc ſeſe habet modũ: nam oculus à cerebro conſtitutus eſt, quod omniũ partium corporis humidiſſimum, frigidiſſimumq; exiſtit. Cui autem tangendi tributa eſt autoritas, ex terra: cui guſtandi, ſpecies quædã tactus eſt. Et ob id ſenſorium eorum, guſtus inquam, & tactus, haud procul à corde eſt: nam cor, cerebro ex aduerſo iacet, & omniũ partiũ corporis calidiſſimũ eſt. Ac de ſenſarijs quidem corporis partibus hoc pacto definitum ſit.

Hîc Ariſt. de Colore determinat, oſtenditq; unumquéque ſenſuum dupliciter dici. CAP. III.

DE ſenſilibus autẽ cuiuſq; ſenſorij, uerbi cauſa de colore, ſono, odore, ſapore, & tactili, quodnam ſit eorũ munus, atq; officiũ, & quænam ſit cuiuſq; cenſorij actio, uniuerſaliter quidem in libris de anima dictũ eſt: quidnam uerò ſit quodlibet eorum, ceu quid color, quid ſonus, quid odor, quid ſapor, & ſimiliter quid tactile, conſiderandum eſt. Et primò quidem de colore agendum uidetur. Vnumquodq; igitur, bifariam dici ſolet: actu ſcilicet, & potentia. Verum quonam pacto color, & ſonus actu ſenſibus actu, uiſui ſcilicet, & auditui idem ſint, aut aliud, in commentarijs de anima dictum iam eſt: quid autẽ exiſtens eorũ quodq; ſenſum, actionemq; faciat, nunc dicamus. Vt igitur ibi de lumine dictum eſt, quòd perſpicui color per accidens ſit, ita hic quoq; dicẽdum: nam corporis ignei præſentia in perſpicuo, lumen eſt, priuatio tenebræ. Quod autem perſpicuitatem nuncupamus, id nõ aëri, aut aquæ, aut

ulli elementorum propriũ eſt: ſed eſt facultas quædam, & natura communis, quæ ſeparabilis quidem non eſt, ſed in illis eſt, atq; cæteris corporibus, alij plus, alij minus ineſt. Quemadmodum igitur neceſſe eſt corporum aliquod eſſe extremum, ita & huius. Luminis itaq; natura, in perſpicuo indefinito eſt. Quòd autẽ perſpicuitatis corporibus inſertæ extremitas aliqua ſit, certum eſt: quòd uerò ea color ſit, ex hiſce quæ eueniunt patere poteſt. Nam color, aut in termino reſidet, aut terminus eſt. Quocirca & Pythagorei, ſuperficiem ipſam colorem appellabant: etenim color in termino corporis inhabitat, ſed nequaquam terminus corporis eſt: quanquam eandem eſſe naturam, quæ extrà, & intrà coloratur, putare oportet. Porro aër, & aqua, colorata apparẽt: etenim aura, talis eſt. Cæterum nec aër, nec mare, eundem cominus, & eminus colorem ſortiũtur, quòd ibi color in indefinito ſit. At in corporibus ipſis, niſi id quod ea continet, ac ambit, mutationem aliquam afferat, coloris apparitio definita eſt: idem igitur hic, & illic coloris ſuſceptiuum eſſe conſtat. Ergo perſpicuitas quatenus corporibus ineſt, ineſt autem plus, & minus: omnibus ut colore participẽt, in cauſa eſt. Cùm autem color in termino ſit, perſpicuitatis profectò terminus quidam erit. Quare color, perſpicuitatis in corpore definito terminus erit. Sed & perſpicuus ipſis ut aquæ, & ſi quid aliud eiuſmodi eſt, atque hiſce, quæ colorem proprium habere uidentur, in extremitate omnibus ſimiliter ineſt. In ipſa igitur perſpicuitate, interdum id ineſt, quod in ipſo quoq; aëre lux efficere ſolet, interdum non ineſt, ſed perſpicuitas eo deſtituta eſt. Ergo quemadmodum in aëre, modò lumen, modò tenebræ inſunt, ita in ipſis corporibus albor, & nigror innaſci aſſolent. De cæteris autem coloribus

diſtin

diſtinguendo quot modis fieri poßint, iam diſſerendum eſt. Fieri enim poſſunt hoc pacto, albo, & nigro, iuxta ſeſe poſitis, ita ut utrunque inuiſibile ſit ob paruitatem, quod ex ambobus reſilit, uiſibile reddatur: hoc enim, nec album fieri, nec nigrum poteſt. At cùm neceſſe ſit colorem quendam eſſe, & neuter horũ eſſe poßit, miſtum quendam colorem, & coloris ſpeciem quãdam aliam eſſe neceſſum eſt. Igitur plures eſſe colores præter album, & nigrum: ad hunc putes modum. Ac plurimos quidem proportione: nam fieri poteſt ut tria ad duo, & tria ad quatuor, & ita per alios numeros, iuxta ſeſe ponãtur. Alios uerò nulla penitus proportione, ſed exceſſu quodam, ac defectu incõmenſili. Atque illos eodem utique quo concinentiæ modo, ſeſe habere. Qui enim ſunt in numeris proportionis genus eximium ſeruantibus, eos eſſe qui conſonantiarum modo omnium ſuauißimi uidentur, ceu purpureus, & puniceus, atque eiuſmodi paucos eſſe, eadem qua concentus pauci ſunt, cauſa. Qui uerò nõ ſunt in numeris, reliquos eſſe,

Aut etiam colores omneis, tam certos, quàm incertos, in numeris eſſe: atque hos ipſos cùm puri, ſynceriq; nõ ſunt, quia non ſint in numeris tales euadere. Vnus igitur generationis colorum modus hic eſt. Secundus, quando alter per alterum apparet: ut nonnunquàm pictores faciũt, colorem alterum alteri clariori ſuperlinentes, ſicut cùm facere uolunt ut quippiam in aëre, aut aqua eſſe uideatur: & ut ſol per ſe apparet albus, per caliginem, & fumum, puniceus. Atq; ita multi colores ad eundem, qui prius dictus eſt, modum erunt: nam ratio quædam ſuperiorum ad inferiores erit. Alij, nulla penitus ratione cõſtabunt. Porrò dicere perinde ut antiqui, colores eſſe defluuia, & tali de cauſa uideri, abſurdum eſt: nam ipſis neceſſarium eſt, ut

attactu

attactu ſentiri omnia ſtatuant. Quare cõtinuò præſtat dicamus, ſenſum fieri, quod à ſenſibili medium moueatur, quàm attactu, & de fluxibus. In illis igitur, qui iuxta ſeſe poni ſolent, ut inuiſibilem accipere magnitudinem, ita inſenſibile tempus neceſſe eſt, ut motionũ acceßiones nos fugiant, & quia ipſi ſimul apparent, unus eſſe uideantur. At in hiſce nulla eſt neceßitas: ſed color ille, qui in ſuperficie extat, cùm ſit immobilis, & moueatur ab eo qui ſubſter nitur, motionem pariet dißimilem. Quocirca & diuerſus apparebit, & non albus, aut niger. Atq; iſto pacto nihil obſtat, quin color quidam communis appareat ijs, qui procul abſunt. Quare ſi fieri nequeat ut ulla magnitudo ſit inuiſibilis, ſed omnis ex quodam ſpatio uiſibilis habeatur, quænam erit hæc colorum miſtio? quòd enim nulla magnitudo ſit inuiſibilis, poſt hæc conſyderabimus, Quòd ſi corporum miſtio aliqua ſit, nõ ſolùm perinde fit, ut quidam pũtant, uidelicet minimis, ſed nobis per ſenſum incognitis, iuxta ſeſe poſitis, ſed prorſus omnino confuſis: quemadmodum in de miſtione cõmentario uniuerſim de omnibus diximus. Illo enim modo ea ſolùm miſcentur, quæ in minima diſtribui poſſunt, ut homines, equi, ſemina: quandoquidem hominum homo, minimum eſt: equorum, equus. Quare horum iuxta poſitione, cõpoſitorum multitudo miſta eſt, unum autem hominẽ uni equo miſtum eſſe nequaquàm diximus. At quæcunque in minima diuidi nequeũt, quæ ipſa profectò ut miſceãtur aptißima ſunt, fieri non poteſt ut eorũ miſtio ad hunc fiat modum, ſed fit quia prorſus miſceantur: quod qua uia, ac ratione fieri queat dictum eſt anteà, ubi de miſtione agebamus. Cæterùm quæ neceßitate eueniat, ut cùm miſcẽtur, illa colores quoque miſceantur, atq; hanc eſſe principem cauſam cur colo-

res

*res multi ſint,& non ſuperpoſitionem, aut iuxta poſitionem,perſpicuum eſt:non enim è longinquo quidem,nō autem è propinquo,miſtorum color unus apparet,ſed undelibet.*At *cōplures ideo colores erunt, quòd quæ inter ſeſe miſcentur,ea multis miſceri rationibus cōtingit.* Atq; *alij in numeris,alij in exuperatione ſolùm: & cætera ad eum ipſum modum,quem in iuxta poſitis, ſuperpoſitis ue coloribus,dicere contingit.*Ac *de hiſce quidem, quæ miſceantur,alibi quoq; determinatū fuit.* Q*uam autem ob cauſam colorum ſpecies,item ſaporum,ſonorūq;,finitæ ſint,& nō infinitæ,poſteà docebimus.* Q*uid igitur ſit color,& quāobrem colores ſint multi,explicatum iam eſt. De ſono autem,& uoce,tractauimus prius in libris de Anima.*

Hic Ariſt.de Odore,deq; Sapore determinat. CAP. IIII.

D*E odore uerò,& ſapore,nunc agendum:nam eadem ferme affectio eſt, ſed non in eiſdem uterque exiſtit. Porrò ſaporum genus,quàm odorum,nobis euidentius eſt. Cuius cauſa eſt,nos habere olfactum cæterorum animaliū olfactu inferiorem,& omnium ſenſuum,qui in nobis ipſis ſunt,ſtupidiſſimū:tactum uerò ſuperiorem,& omnium exactiſſimum:guſtatum autem, tactum quendam eſſe.* Igitur *aqua,ſuapte natura inſipida eſt.*Neceſſe *autē eſt,aut aquā in ſe omnia ſaporum genera ob exiguitatem inſenſibilia, uti* Empedocles *aſſerit,continere:aut in aqua talem materiam ineſſe,quæ quaſi ſemina gignendi, ſaporum generibus ſuppeditet,& omnia ex ea generari, ſed alia ex alia parte:aut ſi aqua nullam ſubeat differentiā,cauſam agentem ſoli,& calori tribuere.* C*æterùm ex hiſce illud eſſe falſum,quod* Empedocles *affirmat,perquàm facile deprehendatur.* Nam *ſapores calore immutari uidemus, ſi fructus ex arbore decerpti,ſoli exponātur,aut igni:ut intel-*

ligatur

ligatur eoſdem non quòd ab aqua quippiam contrahant, ſed quòd in ipſis fructibus in alios uertantur, tales effici: item quoties cauſa tẽporis diluta pars exhalatur, ex dulcibus auſteros, & amaros, & omnimodos fieri: necnõ ubi decoquuntur, in omnia propè dixerim ſaporum genera transmutari. Conſimiliter & illud, aquam eſſe materiã, quæ gignendis ſaporibus ſemina præſtet, de numero eorũ eſt, quæ fieri nequeunt: uidemus enim ex eadem re, ceu ex eodem cibo, ſapores diuerſos fieri. Reliquũ itaq; eſt, ſapores ideo permutari, quòd aqua quippiam patiatur. Sed quòd aqua non ui ſola caloris facultatem eam imbibat, quã ſaporẽ uocamus, hinc patere poteſt. Nam cùm aqua liquidorum omniũ tenuiſſima ſit, atq; ipſum etiã oleum tenuitate ſuperet, quanquàm oleum plus quàm aqua diſtendi poteſt, quòd oleum lentum, uiſcoſumq; ſit, aqua uerò remittens, & fragilis (Qua ratione etiam fit, ut ægrius aqua manu, quàm oleum, contineri ſoleat) & ea ipſa ſola, dum caleſit, minime craſſeſcere uideatur, certũ eſt ſapores alteram quandam cauſam habituros eſſe, quòd omnes craſſiuſculi exiſtant, cum qua calori cauſæ nuncupatio cõmunis habeatur. Porro quotquot ſapores in fructibus ſunt, ijdem in ipſa quoq; terra ineſſe uidentur. Quapropter & plurimi ueterum naturæ interpretum dixere, talem eſſe aquam. qualis eſt terra per quam meat. Idq; in aquis ſalſis maximè ſpectari poteſt: nam ſal, ſpecies quædã terræ exiſtit. Quocirca quæ per cinerem, qui amarus eſt, tranſmittuntur, ſaporem ingerũt amarum: & quæ per alia, alium. Necnon è fontibus, quidam ſunt amari, nonnulli acidi, alij uarijs alijs ſaporibus prædití. Quapropter rationi cõſonum eſt, ut ſaporum genus in plantis præcipuè gignatur: nam humidum, perinde ut cætera, pati à ſuo contrario natum

tum

tum eſt:ſiccum autem,ei contrarium eſt. Vnde fit, ut etiam ab igni quippiam patiatur:ſiquidē ignis,natura ſiccus eſt.

Quanquàm calidum igni peculiare eſt,ſiccum terræ:uti in cõmentatione de elementis diximus. Nihil itaq; quatenus ignis ſit,aut aqua,aut quippiam aliud,agere,aut pati natum eſt:ſed omnia,quatenus cõtrarietatem ſubeunt,eatenus agunt,patiunturq́;. Vt igitur qui colores, ſuccos'ue in aqua eluunt,talem reddere aquā aſſolent:ſic ipſa quoq; natura,cùm in humore partem ſiccam, terrenamq́; diluit, aut per eundem humorē percolat,& calore incoquit, humori qualitatem quampiam inſerit. Quæ non niſi ſapor eſt, id eſt, affectio quæ à prædicto ſicco in humore genita, guſtatum qui in poteſtate ſit,ad actum demutat:nam ſentiendi uim,quæ prius poteſtate erat,eodem perducit: cùm ſenſio,nõ diſciplinæ ſed contemplationi,reſpondeat. Cæterùm ſapores non cuiuſuis ſicci, ſed eius quod alere poſſit,aut affectiones eſſe, aut priuationes, hinc ſumendum, quòd nec ſiccum ſine humido ſit,nec contrà,humidum ſine ſicco:neutrum enim horum animantibus, aut plantis ipſis cibus eſſe poteſt,ſed quod ex utriuſque miſtura conſurgit.

Quinetiam in genere cibi,quem animalia ingerũt, quæ è ſenſilibus tactilia ſunt,ea incrementũ faciunt,atq; decrementum. Etenim id quod ingeritur,horum cauſa eſt, quatenus calidum eſt,aut frigidũ:nam calor,& frigus,auctionem efficiunt, atq; decretionem. Alit autem, quatenus guſtabile eſt:omnia nanque dulci aluntur,uel ſimplici, uel cõmiſto. Sed de hiſce in libris de generatione definiendum eſt:nunc tamen quantũ neceſſe ſit,ea tangamus oportet. Nam calor,ut auget, ita etiam alimētum præparat: atq; quod leue eſt, attrahit:quod uerò ſalſum, amarumq́;, ratione ponderis relinquit. Quod itaque exterior calor

in

in extraneis corporibus efficit, hoc idem interior in animātium, plantarumq; natura efficere ſolet. Vnde fit ut ea dulci ſapore alantur. Cæteri tamē ſapores, perinde ut ſalſus, & acutus, pro condimēto cibis admiſceri ſolēt: at iſti, ut retrahant: quia quod dulce eſt & innatat, nimium alit. Porrò quēadmodum colores ex albo & nigro commiſtis proueniunt, ſic & ſapores permiſtione dulcis, & amari exultant. Quin & ſecundum proportionē, quòd plus, minus'ue adſit, ſinguli producuntur: ſiue ſecundum numeros quoſdā miſtionis, & motus, ſiue etiā indefinitè. Qui uerò uoluptatem important demiſti, hi ſoli in numeris ſunt.

Pinguis igitur ſapor, ſpecies dulcis eſt: ſalſus uerò & amarus, idem ferè ſunt: acris, auſterus, acerbus, & acidus, intermedij. Quandoquidem ſaporū, & colorū ſpecies, ferè numero pares ſunt: nam utrorumq; ſpecies, ſeptem habentur: ſi quis, uti conſentaneum eſt, fuſcum colore non alium quàm nigrum poſuerit. Reliquum enim eſt, ut flauus color ad album, ſicuti ſapor dulcis ad pinguem, pertineat. Puniceus uerò, purpureus, uiridis, & cæruleus, album & nigrum interiacent: cæteri ex horum miſtura gignuntur. Item quēadmodum nigrum, albi in diaphano, id eſt translucido corpore priuatio eſt: ita ſalſum, & amarum, dulcis in humore, qui alere poßit. Vnde fit, ut etiā cinis deuſtorum omnium, amarus ſentiatur: utpote à quibus id quod potui idoneum erat, exactum ſit. At Democritus, & è naturæ interpretibus, qui de ſenſu diſſeruere plurimi, abſurdißimum quippiā cōmittunt: nam ſenſilia omnia, tactilia faciunt. Quanquàm ſi hoc ita ſit, certū eſt omneis alios ſenſus tactum quendam eſſe: quod fieri nō poſſe, nequaquam difficile eſt internoſcere. Præterea ſenſilibus hiſce quæ ſenſibus omnibus cōmunia ſunt, tanquam proprijs

utuntur

utuntur: etenim magnitudo, figura, & aſperitas, & leuor, & acuties, & obtuſitas, quæ moli cõpetit, ſenſibus cõmunia ſunt: quòd ſi nõ omnibus, ſaltem tamen uiſui, & tactui. Quapropter & circa hæc falluntur: circa propria uerò, ceu uiſus circa colores, & auditus circa ſonos, nequaquã errare ſolent. Sunt etiã qui propria redigunt ad iſta, ſicuti Democritus. Is enim, candorẽ quidem leuitatẽ, & nigrorẽ ſcabritiem eſſe affirmat: ſapores autẽ figuris tribuit. Atqui cognoſcere cõmunia, aut ad nullum ſenſum, aut ad uiſum potius ſpectat. Si ergo ad guſtum potius ſpectaret, cùm exactiſſimi ſenſus ſit in ſingulis generibus tenuiſſima quæq; diſcernere, oporteret ſanè guſtũ cùm cætera communia maximè ſentire, tum figurarum arbitrũ eſſe perſpicaciſſimũ. Ad hæc ſenſilia omnia, contrarietatem ſortita ſunt: nam in coloribus, albus nigro contrarius eſt: in ſaporibus, dulcis amaro. Figura uerò figuræ non uidetur eſſe contraria: cui enim è multangulis, rotunda contraria eſt? Prætereà cùm figuræ ſint innumeræ, ſapores quoq; innumeros eſſe neceſſe eſt, quod eſt impoſsibile: cur enim è ſaporibus, quidam ſentiretur, quidam minimè? Ac de ſapore quidem, & guſtabili, diximus: cæteræ nanq; ſaporum affectiones, in cõmentatione de plantis, propriam nacta ſunt conſiderationem.

Hîc Ariſtot. de odoris ſpeciebus determinat, oſtenditq; odori cum ſapore cognationem eſſe. CAP. V.

EOdem modo & circa odores intelligamus oportet. Quod enim ſiccitas in humido facit, hoc in alio genere itidem facit, in aëre inquam, & aqua: de quibus, nunc pellucidum cõmuni ratione dicitur: olfactile tamen eſt non quatenus pellucet, ſed quatenus ſapidæ ſiccitatis diluendæ, ac diffundendæ uim ſortitur. Nam non in aëre modo, ſed etiam in aqua olfactio fit. Id autẽ tam in piſcibus, quã in te-

ſtaceo animaliũ genere, palàm eſt: nã piſces olfacere uidentur, quanuis nec aër in aqua ſit (nam ſimul ac aër in aqua gignitur, emergere aſſolet) nec ipſi reſpirẽt. Si quis igitur utraq;, aërem ſcilicet, & aquam, humida poſuerit: ſaporoſæ profectò ſiccitatis natura in humido exiſtens, odor erit: & quod tale fuerit, olfactile. Quòd autem affectio ipſa à re ſapida pendeat, per ea quæ odorẽ habent, & quæ odoris expertia ſunt, patere poteſt. Ipſa etenim elementa, ceu ignis, aër, aqua, terra inodora ſunt: propterea quòd ſua tam ſicca, quàm humida ſapore carent, niſi miſturam recipiant. Qua etiam de cauſa, mare odorem habet: iam enim ſaporis, & ſiccedinis quippiam imbibit. Et ſal, nitro odoratior eſt: id quod oleo, quod è ſale exprimi conſueuit, declaratur: nitrum uerò, terroſius. Lapides quoque inodori ſunt quia inſipidi. Ligna contrà, odora: quia ſaporẽ continent: at inter hæc, quæ aquoſa ſunt ea minus odorata ſunt. Item è genere metallico, aurum inolidum eſt: nullum enim ſaporem obtinet. Aes autem & ferrum, olida: at ubi humor per uſtionem abſumptus eſt, recrementa omnium (Græci ſcorias uocant) inodoratiora redduntur. Argentũ uerò, & ſtannum, his quidem magis odora ſunt, illis uerò minus: aquoſa enim ſunt. Cæterùm nonnulli fumidam exhalationem quæ terræ, & aëri communis eſt, odorem eſſe putant: atq; hi omnes, de odore in hanc eunt ſententiam. Et ob id Heraclitus hoc dixiſſe uidetur: quòd ſi omnia quæ ſunt, euaderent in fumum, nares ea dinoſcerent. Ad odorẽ autem uniuerſi accedunt, dicentes eum eſſe alij uaporem, alij exhalationẽ, alij utrunq;. Eſt autem uapor, humiditas quædam. Fumida uerò exhalatio, uti iam diximus, cõmunis aëri, & terræ eſt. Et ex illo quidem fit aqua, ex hac uerò, ſpecies quædam terræ. At neutrum horum, odor eſſe uidetur.

tur. Nam uapor, ad aquam pertinet: fumida exhalatio, in aqua fieri nequit: odorantur autem & quæ ſunt in aqua, uti dictũ iam eſt. Prætereà, exhalatio perinde dicitur, atq; defluxio: ſi ergo iſta nõ probè dicitur odor, nec illa. Quòd igitur humor tum aëris (nam & aër ſuapte natura humectus eſt) tum aquæ recipere, ac pati quippiã à ſapida ſiccitate poßit, haud obſcurum eſt. Præterea ſi diluta quaſi ſiccitas perinde in humidis agat, atque in aëre, palam eſt oportere odores ſaporibus eſſe proportionales. Immo uerò, iam hoc in quibuſdam accidit. Nam odores, & aërei ſunt, & dulces, & auſteri, & acerbi, & pingues. Quin & putidos, amaris ſaporibus analogos dicas. Quocirca quẽadmodum ſapores amari ægrè deglutiuntur, ita odores putidi non ſine faſtidio hauriri naribus aſſolent. Clarũ itaq; eſt, quod ſapor in aqua eſt, id odorẽ in aëre, & aqua eſſe. Ob idq; frigus, & concretio, ut ſapores hebetant, ita odores abolent: quippe quæ calorem illum deleant qui mouendi uim obtinet, atq; creandi. Porrò olfactilis duæ ſunt ſpecies: non enim non ſunt, ut quidã aiunt, ſed ſunt: determinandum autem eſt, quomodo ſunt, & quomodo non ſunt. Nam odorũ, alij ſaporibus reſpondent, ut diximus, & per accidens cum oblectatione, aut faſtidio ſentiuntur: nã quia ſapores ſunt affectiones partis altricis, eorum odores eſurientibus ſuaues occurrunt, repletis uerò, & nihil deſiderantibus non ſuaues: quo tempore, ne cibus quidem ille, qui odoribus differtus eſt, ſuauis habetur. Quare iſti quidem, ut diximus, ex accidenti commotionem uoluptatis, aut doloris afferunt: unde fit, ut omnibus cõmunes animalibus ſint. Alij per ſe uoluptifici ſunt, nempe qui è floribus ſpirantur: nihilo enim magis, minúsue ad edendum prouocant, nec quicquam ad cibi cupiditatem excitandum conferunt, quin

potius obſunt: nam illud uerum eſt, quod ait Stratis, Euripidem taxans, Ne admiſceas unguentum, ubi lentem coquis. At qui nunc tales facultates potionibus demiſcent, ij conſuetudine uoluptatem ipſam tantiſper urgent, quoad e duobus ſenſibus oblectatio quaſi una, & ab uno prouenients exultet. Hoc igitur olfactile, homini peculiare eſt: illud uerò quod ſaporum generi reſpondet, cæteris quoq; animantibus promiſcuum, ut antè retulimus. Atq; illud, in ſpecies ſecundum ſapores diuiditur, quòd per accidens delectationem afferat: hoc, minimè: quòd eius natura per ſe iucunda ſit, aut moleſta. Cauſa quamobrem talis odor familiaris, ac proprius homini ſit, à cerebri refrigeratione petenda eſt. Nam cùm cerebrũ ſuapte natura frigidum ſit: & ſanguis, qui circa ipſum in uenulis habetur, tenuis quidem, & purus: ſed facilè refrigerabilis ſit (qua de cauſa & cibi diuaporatio, ratione loci refrigerata, fluxiones morbidas committit) hominibus auxilio ut ſanitatem tueantur, talis ſpecies odoris exiſtit: eius enim nulla alia, quàm hæc, functio habetur: hanc autem apertè exercet. Nam cibus tam ſiccus, quàm humidus delectabilis exiſtens, plerunq; morbos excitat: at qui præ odore, qui per ſe bene oleat delectabilis eſt, is utcunq; homines habeant, ſemper propè dixerim utilis aduenit. Ob idq; ſenſus eius, per reſpirationem non omnibus, ſed hominibus, & è ſanguineo genere quadrupedibus, ac ijs quæ uberius aëris naturam participant, fieri uidetur. Cùm enim odores propter leuitatem caloris, qui in eis eſt, ad cerebrum aſcendunt, locus iſte incolumius habere ſolet: quando uis odoris per naturam calida eſt. Natura autem, ſpiratione abutitur ad duo: ex inſtituto, ad opitulandum intraneis partibus pectoris: præter inſtitutũ, ad odores excipiendos: nam ſpirante homine, natura quaſi obi

obiter,per nares motum facit.Eiuſmodi uerò odoris genus naturæ hominis proprium eſt, quòd homo inter animantia maximum proportione corporis, humidiſsimumq; cerebrum habeat:ob id enim & è cunctis animantibus unus,florum,taliumq; rerum odores ſentit,& eiſdem gaudet:nam calor eorum,ac motio,exuperationi humiditatis, & frigiditatis loci illius commenſu quodam reſpondet.Cæteris autem pulmone præditis, per reſpirationem ſenſum alterius generis odoris, natura conceſsit, ut ne duo ſenſoria faceret:unum enim ſufficit, quandoquidem ut homines utrunq; olfactile reſpirando olfaciunt, ita hæc alterum ſolum.

Quæ uerò non ſpirant, olfactilis ſenſum habere, in aperto eſt. Etenim piſces, totumq; inſectorum genus, exactè uel eminus,etiam ſi multum diſtent,cibum ſibi peculiarem ſentiſcunt propter alimentariam ſpeciem odoris, ut mel apes,& paruarum formicarum genus, quas quidam culices dictos muliones appellant: & è marinis purpuræ,& pleraq; alia id genus animalia, ſuum cibum propter odorem acriter ſentiunt: quo uerò ſentiant, non perinde manifeſtum eſt. Quocirca dubitauerit quiſpiam quo percipiant odorem,ſi reſpirantia quidem unico,ſimpliciq; modo odorentur (id enim in omnibus quæ ſpirant, contingere uidetur) ex illis autem nullum reſpiret, tametſi odorari ſoleant:niſi quidam alius præter illos quinq; ſenſus habeatur.At hoc fieri nequit:nam ipſius olfactilis, olfactus eſt. Illa uerò hoc ſentiunt, ſed forſitan non eodem modo: ſed reſpirantibus quidem, ſpiritus id quod inſtar operculi cuiuſdam ſuperpoſitum eſt, aufert: unde fit, ut quando non reſpirant, nullum odorem ſentiant: non reſpirantibus autem, hoc natura denegauit. Et quidem hac in re perinde atq; in oculis euenit:nam ex animantibus, quædam palpe-

bras habent, quibus non apertis cernere nequeunt: quædã nempe quibus duri ſunt oculi, eiſdem carent. Quocirca nullo indigent quod eas aperiat: ſed protinus ex quo ſpatio fieri poteſt ut uideant, uident. Conſimiliter & ĩ cæteris animantibus quodlibet, neq; odorem rerum per ſe grauiter olentium auerſatur, niſi quid fortè occurrat, quod illi perniciem afferre poßit: ab his autem perinde ut homines examinatur: & quemadmodum homines alitu prunarum grauedinem capitis contrahunt, & plerunq; ſuffocantur, ita & illa, ui ſulphuris, bituminoſarumq; rerum fugitãt, quòd malè afficiantur, & interdum extingui ſolent. Neq; ipſam per ſe graueolentiam perſequitur, quamuis ſtirpes pluri-mæ grauiter oleant, niſi quid illi ad irritandam gulam, cibum'ue ſumendum conferat. Videtur autem & ipſe ſenſus olfactus, cùm ſenſus numero concludantur impari, & numerus impar medium obtineat, eſſe medius inter eos, qui tangendo ſuo munere funguntur: quales ſunt tactus, & guſtus: & eos qui intercedente aliquo ſentiũt, cuiuſmodi ſunt uiſus, & auditus. Quapropter & ipſum olfactile, affectio quædam nutritiuorum eſt: hæc autem in eodẽ genere ſunt. Quin & audibilis, & uiſilis. Vnde fit ut animantia, tum in aëre, tum in aqua odorentur. Quare ipſum olfactile, his utriſq; commune quippiam exiſtit, quod & tangibili, & audibili, atq; perſpicuo ineſt. Quo etiam fit, ut non ab re per ſimilitudinem quandam dicta ſit eſſe: quaſi tinctura quædam, & collutio ſiccitatis in humido, & fluido. Quomodo igitur olfactilis ſpecies dicere conueniat, & quomodo non conueniat, hactenus dictum ſit. Quod autem quidam Pythagoræi dicunt, aſſerentes nonnulla odoribus ali, haud quaquam rationi conſonum eſt. Nam primò quidem uidemus, oportere cibum eſſe compoſitum: etenim ea quæ

alun

aluntur, ſimplicia non ſunt. Quocirca & è cibo ſuperuacanea quædam gignuntur, aut intra illa, aut extra quomodo plantis accidit. Deinde, nec aqua ipſa per ſe, & incommiſta, alere ſolet: cùm oporteat id quod ex aliquo cōſtituatur corpulentum eſſe. Sed & adhuc multò minus conſentaneum eſt, aërem corporari. Præterea omnibus animalibus locus ineſt, qui cibum recipiat, à quo ipſam corpus alimoniam attrahit: at olfactilis ſenſorium, in capite ſitum eſt. Item illud unà cū ſpiritoſa exhalatione ingreditur: quare ad ſpirandi officinam cōmeabit. Quod igitur olfactile, quatenus olfactile nihil ad nutricationē conferat, certū eſt: ſed quod ad ſanitatem, & per ſenſum, & per ea quæ diximus pateſcit. Quare quod eſt ſapor in nutritiuo, & ad ea quæ nutriuntur, id eſt olfactile ad ſanitatem. Per ſingula igitur ſenſoria definitum ſit, atq; pertractatum hoc modo.

Hic Ariſt. quomodo qualitates ſenſibiles ſunt diuiſibiles, declarat. CAP. VI.

DVbitauerit autem quiſpiam, quæretq́; ſi corpus omne in infinita diuidatur, ſenſiles'ne etiā affectiones, ceu color, ſapor, odor, ſonus, grauitas, leuitas, frigiditas, caliditas, durities, & mollities, in infinita diuidentur, an id fieri nequeat? Quoniam ſingula quæq; ſenſilis affectio, ſenſum facere poteſt: cū ex eo quod pellere ſenſum irritareq́; poßit, hoc nominis ſortita ſit. Quare neceſſariū eſſet, ipſum quoq; ſenſum in infinita diuidi, necnon ſenſibile omne magnitudine præditū eſſe: quandoquidem fieri non poteſt, ut quis quod albū quidem ſit, ſed non quantū, cernere queat. Nam ſi ita non ſit continget corpus aliquod eſſe, quod neque colorem habeat, neq; grauitatem, neq; aliam ullam id genus affectionem: quare neq; ſenſile prorſus erit: etenim illæ, ſenſilia ipſa ſunt. Senſile ergo non è ſenſilibus compoſitum

*ſitum erit. At neceſſarium eſt, ipſum è ſenſilibus compoſi-
tum eſſe: non enim è mathematicis componitur. Præterea
qua parte agnoſcemus ea, atq; diiudicabimus an mente,
ſiue intellectu? At intellectilia non ſunt: non enim intelle-
ctus externa ea, quæ ſub ſenſum minimè cadunt, intelligit.
At ſi hæc ita ſeſe habeant, aſtipulari uidentur hiſce, qui
magnitudines faciunt indiuiſibiles: ad hunc enim modum
ratio ipſa diſſoluatur. Verùm hæc impoßibilia ſunt: di-
ctum eſt autem de ipſis in diſſertatione de motu. Eorum
autem ſolutio pariter emerget, & cur ſpecies & coloris,
& ſaporis, & ſonorum, & cæterorum ſenſilium, finitæ
ſint. Nam quæ extrema obtinent, eorũ intranea finita ſint
neceſſe eſt: ipſa porrò contraria, extrema ſunt: omne au-
tem ſenſile, contrarietatem poßidet: uerbi cauſa, color, al-
bum & nigrum: ſapor, dulce & amarũ, & reliqua omnia
ad hunc modum. Ipſum igitur continuum, in infinita qui-
dem inæqualia infinita uerò æqualia ſecatur: quod autem
non per ſe continuum eſt, infinitas ſpecies. Cùm igitur affe
ctiones ipſæ, ſpecies appellandæ ſint, atq; in hiſce conti-
nuitas ſemper inſit: ſumendum eſt eſſe potentia, & actu,
differre. Ob idq́; decies milleſimam millij partem uiſam
latere, quamuis aſpectus ſeſe applicet ad milium: & ſo-
num in dieſi itidem latere, quamuis auditus totum conti-
nentem modulum exaudiat. Nam interuallum illud,
quod ſeſe ab intermedio ad extremos porrigit, latere ſo-
let. Conſimiliter & in cæteris ſenſilibus, illa quæ ad mo-
dum exigua ſunt: ubi enim ſeparata fuerint, potentia ui-
ſibilia ſunt, actu minimè: etenim linea pedalis actu iam diui
ſa, bipedali potentia ineſt. Tantillæ autem exuperantiæ, ſe-
paratæ, ratione optima in continẽtia ipſa diſſoluentur, non
aliter quàm ſi quis modicum ſuccum in mare effundat.*

Verumenimuero cùm exuperantia ſenſus nec per ſe ſenſibilis ſit, nec ſeparata (ea enim in ſenſu exactiore potentia ineſt) neq; tantillum ſenſile ſeparatum ſentiri actu poterit, attamen ſenſile erit. iam enim potentia ſenſile eſt, et actu erit ubi toti acceſſerit. Nonnullas igitur magnitudines, affectiones q; latere, et quã ob cauſam: item quomodo ſenſiles ſint, & quomodo non ſint dictum eſt. Vbi uerò adeò tot iam inſunt, ut actu ſenſiles ſint, & non ſolùm in ipſo toto, ſed etiã ſeorſim, & colores, & ſapores, & ſonos numero finitos eſſe neceſſe eſt. Dubitauerit porrò quiſpiam, utrum aut ſenſilia ipſa, aut motiones ab eis profectæ, utrouis modo ſenſio fiat, ubi operantur, prius ad medium deueniant, quòd tam odor, quàm ſonus agere uidetur: qui enim in propinquo eſt, is prius odorem ſentire ſolet: atq; ſonus, diutile poſt ictũ ad aureis peruenit. Num ego ſic de eo quod uidetur, & lumine ſentiendum, quemadmodum & Empedocles aſſerit, dicens lumen quod à ſole profluit, prius ad medium, quàm ad ipſum oculum, aut ad terram deuenire? Id quod ratione optima contingere uidetur. Nam id quod cietur, alicunde aliquo cieri ſolet. Quare neceſſe eſt, tempus aliquod exultet, in quo ab altero ad alterum cieatur, at tempus omne, diuiſibile. Quare erat quando nondum uidebatur: ſed adhuc ferebatur in medio radius. Et quamuis omnia audiant ſimul & audierint, & omnino ſentiant, & ſenſerint, atq; ſenſionum nulla ſit generatio, ſed abſq; generatione exiſtant: tamen nihilominus illa perinde habebunt atq; ſonus, qui ictu iam facto nondum apud auditum eſt. Hoc autem & ipſa literarum afformatio declarat, quaſi latio in medio fiat: non enim audiuiſſe uidemur id, quod dictum ſit: quia aër motum ſubiens, afformetur. Nunquid igitur & color, & lumen, hoc idem factitant? non enim ex ijs, quæ

æquabili interuallo diſtant, alterum cernit, alterum cernitur, eo quod modo quodam ſeſe habeant, cùm minimè oporteat utrunq; certo loco eſſe: quoniam in ijs quæ intercapedine æquabili diſiunguntur, nihil refert, ſiue propè, ſiue procul à ſeſe ſint. An ſono & odori hoc ipſum euenire conſentaneum eſt? nam perinde ut aër, & aqua, continua quidem ſunt, ſed tamen motio utriuſq; partita eſt. Quocirca tum idem, tum non idem, primus, & nouiſsimus audiunt, olfaciuntq;. Videtur autem quibuſdam, hoc quoq; difficultatem habere. Quidam enim aiunt eſſe impoſsibile, ut alius idem quod alius audiat, aut uideat, olfaciat'ue: quandoquidem fieri non poteſt, ut unum multi, & ſeorſum exiſtentes audiant, aut olfaciant: idem enim ſeiunctum à ſeſe, ſeparatumq; eſſet. An quod primò quidem mouit, ceu tintinabulum, aut thus, aut ignem, unum & idem numero omnes ſentiunt: quod autem iam proprium eſt, numero aliud, ſpecie uerò idem? Quocirca, plures ſimul uident, & odorantur, & audiunt. Cæterùm hæc, neq; ſunt corpora, ſed affectio, & motio quædam (alioqui nequaquam iſtud eueniret) neq; ſine corpore. De lumine uerò, alia ratio eſt: nam lumen, eſſentia quædam, & non motio, exiſtit. In ſumma, non perinde in alteratione res habet, atq; latione. Nám lationes, iure optimo prius in medium perueniunt: uidetur autem ſonus eſſe motio cuiuſpiam, quod lationem ſubeat. Quæ uerò alterantur, neutiquam ſimiliter faciunt: contingit cum quippiam uniuerſim alterari, & non dimidium prius, ceu aquam omnem ſimul concreſcere. Sed enim nonnunquam, dum calefit, aut concreſcit, pars alteri proxima, ab ea cui hæret, afficitur: prima uerò ab ipſo alterante immutari aſſolet, nec neceſſe eſt, eam ſimul & uniuerſim alterari. Porrò ſi in humore degeremus,

ſapor

ſapor ut odor eſſet, & adhuc longiore interuallo, antè quàm eum tangeremus, ſentiretur. Ratione quoq; optima euenit, ut ſenſoria, quæ non niſi aliquo intercedente medio functiones ſuas exercent, non ſimul patiantur, præterquàm in lumine, propter id quod dictum eſt: propter quod idem etiam de uiſione ſentiendum eſt, nam lumen ipſum, uiſionem efficit.

438

Hic oſtendit Ariſtot. omne quod ſentitur diuiſibile eſſe: quodq; eſt indiuiſibile non eſſe ſenſibile. CAP. VII.

Est autem & alia quædam talis circa ſenſus, dubitatio, utrum contingat duos ſimul ſentire in eodem, & indiuiduo tempore, necne. Planè ſi ſemper ualidior motus debiliorem elidat (Ex quo fit, ut quæ ob oculos diuerſantur, non percipiant qui fortè uehementer quippiam meditantur, aut trepidant, aut ingentem ſonitum exaudiunt. Hoc itaq; conſtitutum ſit, & illud nempe ſingula melius ſentiri ſimplicia, quàm commiſta, ut colorem, mel & uinum meracum, quàm temperatum: & neten ſolam, quàm in conſonantia diapaſon, quod ſeſe uiciſsim offundant: id quod factitare ſolent ea, ex quibus unum quoddam diſſultat) *ſi ſemper, inquam, ualentior motus infirmiorem depellat, neceſſe eſt ſi ſimul ſint, etiam illum minus ſenſilem eſſe, quàm ſi ſolus eſſet, cùm ab eo minor intermiſtus quippiam detrahat, ſi ſimplicia omnia probius ſentiantur. Si ergo motus æquales ſint, ac diuerſi, neutrius erit ſenſio: nam alter alterũ offuſcat, nec ſimpliciter ſentiri poſſunt. Quare aut nulla erit ſenſio, aut ex utriſq; alia emerget: quod etiam effici uidetur ex hiſce quæ confunduntur, in quodcumq; miſta fuerint. Cùm igitur ex nonnullis quippiam fiat, ex nonnullis non fiat, talia autẽ ſint quæ diuerſis ſubijciuntur ſenſibus* (nam ea miſceri ſolent, quorum extrema ſunt contraria: ut ex albo,

bo, & acuto, unum fieri nequaquam contingit, niſi per accidens, & non uti ex acuto, & graui, concentus exultat) nullatenus profectò contingit ea ſimul ſentiri. Nam ſi motus ipſorum ſint æquales, mutuò ſeſe obliterabunt, cùm ex eis unus non fiat: ſi uerò inæquales, præſtantior ſenſum efficiet. Præterea, anima potius ſimul duo quorum unus eſt ſenſus, ceu acutum, & graue, uno ſenſu ſentiret: quia motio unius ſenſus, eadem inquam eiuſdem potius ſimul fiat, quàm duorum, ceu uiſus, & auditus. At fieri non poteſt, ut ea uno ſenſu duo ſimul ſentiat, niſi miſta fuerint: nam miſtura ipſa eſſe unum aſſolet: unius autem, unus eſt ſenſus: unus uerò ſenſus, ſimul ipſe fit. Quare anima neceſſariò ſimul ſentit cõmiſta, quòd ea uno ſenſu actu ſentiat: nam unius numero quidem eſt, qui actu unus eſt: ſpecie uerò, qui potentia. Si itaq; ſenſus actu unus ſit, illa unum dicet: neceſſe eſt igitur ea eſſe miſta. Vbi ergo miſta non fuerint, ſenſus qui actu fiunt, duo erunt. At ſecundum unam potentiam, & tempus impartibile, unum eſſe actum neceſſe eſt: unius enim potentiæ, unus eſt uſus, qui ſemel fiat, ac motus: potentia autem, una eſt. Nequaquam ergo contingit, uno ſenſu duo ſimul ſentire animam. At uerò ſi quæ ſub eundem ſenſum cadunt, anima ſimul ſentire non poßit, ſi duo ſint, certum eſt eam minus poſſe ſimul ſentire, quæ ſub duos cadunt, ceu album, & dulce. Etenim anima, id quod numero unum eſt, non aliter quàm ſimul dicere uidetur: quod autem ſpecie unum eſt, iudicante ſenſu, et modo quodam. Hoc autem dico, quia fortaſſe album & nigrum, quæ ſpecie differunt, idem ſenſus iudicat: & dulce & amarum idem quidèm ipſe, ab illo autem alius: ſed contrariorum utrunq; diuerſo modo. Conſimiliter & quæ ſibiipſis conſociatilia ſunt: nam quemadmodum guſtus dulce, ita uiſus album: & contrà, quemadmodum uiſus

ſus nigrum, ita guſtus amarum diſcernit, atq; dijudicat. Præterea ſi contrariorum motiones contrariæ ſint, atq; fieri non poßit ut contraria in eodem, ac indiuiduo ſimul inſint, ſed ſub uno ſenſu ſint, ueluti dulce & amarum, nequaquam profectò continget contraria ſimul ſentiri. Pari quoq; modo conſtat, nec ea quæ contraria non ſunt, ſimul ſentiri poſſe: quando alia, ad album: ad nigrum, alia pertinent: id quod etiam in cæteris ſimiliter euenit, ut in saporibus: quorum ad dulcem alij, alij ad amarum redigi ſolent. Nec ea quæ commiſta ſunt (quippe quæ ſint rationes oppoſitorum, ceu diapaſon & diapente) niſi ut unum ſentiantur: ſic autem extremorum ratio una fit, aliás non: erunt enim ſimul, altera multi ad paucum, aut imparis ad parem: altera pauci ad multũ, aut paris ad imparem. Si ergo plus adhuc diſtant inter ſe, ac differunt, quæ per conſociationem quidem, ſeu coordinationem dicuntur, ſed in alio genere ſunt, quàm quæ idem genus habent: uerbi gratia, dulce & album conſociata quidem, ſiue coordinata uoco, genere autem diuerſa: dulce uerò plus adhuc ab atro ſpecie differt, quàm ab albo: adhuc profectò minus ea ſimul ſentiri continget, quàm quæ genere eadem ſunt: quare ſi non hæc, neq; illa. Quod autem quidam ex his, qui circa conſonantias uerſantur aſſerunt, nempe ſonos non ſimul quidem peruenire, ſed uideri, ac tempus nos latere ubi inſenſibile fuerit: probéne dicitur, an non? Fortè enim quiſpiam nunc quoq; iuxta illud dicat, uideri cuilibet ſe ſimul contueri, aut exaudire quæpiam, quòd intermedia tempora obliteſcant. An id uerum non eſt, nec fieri poteſt, ut tempus ullum ſit inſenſibile; aut lateat, ſed omne ſentiri contingit. Nam ſi quando quis ſeipſum idem, aut alium in continuo tempore ſentit: non contingit tunc latere ſe eſſe, eſt autem aliquod in continuo etiã

tantum

tantum quantum prorſus ſenſibile eſt:certum eſt quòd tunc eundẽ latebit ſe eſſe,ſe uidere,et deniq; ſe ſentire,& ſi ſentit.Præterea nec tempus,nec res ulla erit,quam quis ſentit, aut in quo ſentit,quam aut in quo non ſentiat,quod in illius aliquo aut iſtius aliquid uideat,perinde ac ſi dicas illum totam terram uidere, quòd hanc eius partem uideat:et in anno ambulare,quod in hac parte eius ambulet:ſi magnitudo aliqua tum temporis, tum rei præ exiguitate inſenſibilis omnino habeatur. Nam ſi tota die uidet,à toto eodem iugi tempore ſentit,non eo quòd in huius aliquo ſentiat,auferatur portio C B in qua non ſentiat. Non igitur in huius aliquo, aut huius aliquid ſentit. At uerò in parte C B nihil ſentit. Eo ergo quod in huius puta A B,aliquo ſentit:totum, ac tota ſentire dicitur.Eadem quoq; ratio eſt,in A C:ſemper enim in aliquo,& aliquid ſentit,totum autem ſentire non contingit Omnia igitur ſenſibilia ſunt, ſed non quanta ſint, apparent: ſolarem enim magnitudinem, quadricubitamq; eminus uidet: at non quanta ſit apparet, ſed interdum indiuiſibilis, uidet tamen non indiuiſibilem. Huius rei cauſa in prioribus dicta eſt. Nullum igitur eſſe tempus inſenſibile,per hæc conſtat. De dubitatione uerò quam prius dixi, ſcrutandum eſt: utrum contingat ſentire plura ſimul,nec'ne: dico ſimul, in uno, ac indiuiduo tempore inter ſe. Primùm igitur utrum ſic contingat,uidelicet ſimul quidem,ſed alio animæ & non indiuiſibili,ſic tamen indiuiſibili ut toto exiſtente continuo? An dicendum in primis quæ ſub unũ ſenſum cadunt,ceu uiſum, ea ſimul ſentiri poſſe, ſi alio alium calorẽ ſentiat,plureisq; parteis habeat ſpecie eaſdem? etenim quæ ſentit,in eodem genere ſunt. At ſi quis dicat nihil prohibere quin ut oculi duo ſunt,ita et in anima res habeat, dicendum quòd fortè ex illis quidem

A C B

unum

440

unum quid ſit, & actus eorum unus eſt: hic uerò ſi quod ex ambobus conſtet, unum ſit, id quod ſentit illud erit: ſin uerò illa ſeorſim maneant, haud ſimiliter habebit. Praeterea ſenſiones ipſæ plures erunt, perinde ac ſi quis ſcientias differentes dicat: quando nec actus, ſine potentia ſibi reſpondente: nec ſentio, ſine actu eſſe poteſt. Quòd ſi hæc, anima in uno, & indiuiduo ſentiat, palàm eſt quod & alia ſentit: quippe cùm potius ea plura ſimul ſentire contingat, quàm quæ genere diuerſa ſunt. Itaq; ſi alia parte dulce, alia album ſentiat: aut quod ex iſtis partibus reſilit unum eſt, aut non unum. At neceſſe eſt eſſe unum: quandoquidem pars ſenſitiua, unum quippiam eſt. Cuius igitur illud unius erit? nam ex dulci & albo, nullum unum fit. Neceſſe ergo eſt unum quid animæ eſſe, quo omnia ſentiat, quemadmodum prius dictum eſt: ſed aliud genus, per aliud. Non igitur id quod dulce & album ſentiat, quatenus indiuiſibile quippiam actu eſt, unum eſt: ubi uerò diuiſibile actu euaſit, aliud? An quemadmodum in rebus ipſis euenit (idem enim, ac unum numero, album eſt, & dulce, & pleraq; alia) ita & in anima euenire cenſendum eſt? nam etſi affectiones ſeparabiles à ſeſe non ſunt, ſingulis tamen ratio diuerſa competit. Conſimiliter ergo ſtatuendum eſt in ipſa quoq; anima id, quod omnia ſentiat, idem eſſe, ac unum numero: rationem tamen aliam, & aliam eſſe horum quidem genere, illorum uerò ſpecie. Quare & anima ſimul eodem, ac uno ſentiet, ratione non eodem. Quod autem omne ſenſibile magnitudine præditum ſit, nec id ſentire contingat quòd ſit indiuiſibile, hinc manifeſtum euadet. Nam unde uiſibile non uideatur, infinita diſtantia eſt: unde uideatur, finita: conſimiliter de olfactili, & audibili, & ijs omnibus, quæ ſine attactu ſentiuntur, dicendū eſt. Eſt itaq;

Indiuisibile non p̄t sentiri.

itaq; aliquid, ultimum diſtantiæ unde non uidetur, & primum diſtantiæ unde uidetur: hoc ergo indiuiſibile ſit neceſſe eſt, ultra quod quicquid iaceat ſentire non contingit, citra uerò ſentire neceſſe eſt. Si ergo aliquod ſenſibile indiuiſibile ſit, ubi poſitum fuerit in extremo illo unde eſt ultimum quidem non ſenſibile, primum autem ſenſibile, accidet illud ſimul eſſe uiſibile, & inuiſibile: quod impoßibile eſt. De ſenſorijs igitur, & ſenſilibus, quo pacto ſeſe habeant, & communiter, et per ſingula ſenſoria dictum eſt. Ex reliquis, primò de memoria, & reminiſcentia conſiderandum uidetur.

DE MEMORIA
ET REMINISCENTIA
ARISTOTELIS
LIBER.

Franciſco Vatablo Interprete.

Hîc Ariſtoteles Memoriam & Reminiſcentiam non eſſe eadem oſtendit, quemadmodum Memorari, & Reminiſci. CAPVT I.

QVID ſit Memoria & meminiſſe, quáque de cauſa fiat & ad quam partem animæ iſtæc affectio referenda ſit, necnon quid Reminiſcentia & reminiſci, explicandũ eſt. Quippe cùm non ijdem memoria præcellant, & facilè reminiſcantur: ſed magna ex parte qui tardo, hebetiq; ſunt ingenio memorioſiores ſint, qui celeri, ac docili reminiſcentiores. Ac primum quidem quæ ſint ea quæ memoriæ ſubijciũtur, cõſideremus addecet, cùm ſoleat in hoc error intercidere. Nam neq; futura meminiſſe

poſſum

poßumus,ſed opinari,uel ſperare:quo etiã in genere ſciẽtia quædam præſagiendi habetur, quam nonnulli diuinationẽ appellant. Neq; inſtantia memoria complecti ſolemus, ſed ſenſu:nam ſenſu neq; futura, neq; præterita cognoſcimus,ſed duntaxat præſentia. Præterita uerò mandari memoriæ queunt. Quod autẽ præſens eſt, cùm adeſt, ut hoc albũ cùm cernitur oculis, nemo ſe meminiſſe dixerit:ſed nec quod cõtẽplatur,cùm quid animo uerſat,ſpeculaturq;:ſed alterum, ſentire ſolùm, alterum, diſcere, ac meditari. At cùm ſcientiã, ſenſum'ue ſine actione tenet, tum demũ meminiſſe quippiã creditur,ceu angulos trianguli duobus rectis pares eſſe,tum quia id aliquãdo ſpeculatus eſt,aut condidicit,tum quia ita accepit,aut uidit, aut cuiuſpiam ſenſus opera deprehẽdit:ſemper enim cùm quis aliquid meminit,ſecũ dicat oportet, hoc ſe anteà aliquando audiuiße, aut ſenſiſſe,aut deniq; intellexiſſe. Eſt igitur memoria,neq; ſenſus,neq; exiſtimatio,ſed alicuius horum habitus, aut affectio, cùm iam aliquantiſper inſederit. Præſentium uerò in tẽpore præſenti memoria nõ eſt, quemadmodũ diximus, ſed eorundẽ ſenſus eſt, futurorum ſpes,præteritorũ memoria. Quãobrẽ memoria omnis,non niſi elapſo quodam temporis curriculo exultat. Hinc fit ut quæ animalia temporis ſenſum habeant, ea ſolã meminiße poßint: & eadem animæ particula,qua illud ſentiãt. Sed cùm de imaginatione retrò dictum ſit in libris de anima, & fieri non poſſe ut ſine phãtaſmate quicquàm intelligatur (intelligẽti enim euenit cùm quid intelligit) quod nobis cùm figurã quãpiam delineamus.nã quamuis nullus nobis uſus ſit præfinitæ magnitudinis, deſcribimus tamen triangulũ cõſtitutum,certaq; quãtitate:pari quoq; modo & ille,quãuis quod quantũ non ſit intelligat, quantum tamen

proponit ſibi, & quaſi ſubijcit oculis, ſed non ut quantum intelligit: quòd ſi ſuapte natura quantum ſit, infinitum tamen, indeterminatumq́; ſibi quantum finitũ quidem, atq; determinatum præſentat, intelligit uerò ut quantũ ſolùm. Cæterùm quám ob cauſam quæ ſub tempore non ſunt, ſine mole, & tempore intelligi non poßint, alio quidẽ loco dicendum eſt: neceſſe autem eſt eadem nos amplitudinem, & modum parte cognoſcere, qua & tẽpus. Vnde conſtat horum notitia ad primariũ illum, principemq́; ſenſum pertinere, atq; phantaſma cõmunis ſenſus affectio ſit, memoria uerò ea, quæ de intellectilibus rebus eſt, non ſine phãtaſmate habeatur: memoria profectò ipſa per ſe quidẽ in ſenſu principe cõſtituenda eſt, per accidẽs autẽ in ipſo intellectu. Quo fit, ut non modò hominibus, & ijs animalibus quibus opinatio, & prudentia tributa eſt, ſed nonnullis itẽ alijs memoria inſit. Quòd ſi in parte aliqua intellectus ſtatuẽda eſſet memoria, neutiquam mutis è brutorũ genere cõtingeret, imò fortè nulli mortali. Quãdo ne nunc quidẽ omnibus ea cõpetit, quòd nõ omnia tẽporis ſenſum habeãt: ſemper enim, ut etiã ante retulimus, cùm quis meminit, præterea ſentit ſe prius id uidiſſe, aut audiuiſſe, aut didiciſſe: at prius, et poſterius, in tẽpore ſunt. Liquet igitur, in ea parte animæ poſitam eſſe memoriã, in qua collocata imaginatiõ ſit: & ea per ſe memoriæ ſubijci, quæ poſſunt ſub imaginationẽ cadere: per accidẽs, quæ nõ poßunt ſine imaginatione intelligi. Sed quærat aliquis, qui fieri poßit ut affectione ſola præſente, abſentis rei meminerimus? Nã, ut conſtat, ſcire oportet affectionẽ quandã, quæ picturæ ſimilis habeatur, per ſenſum in anima, aut certe in parte corporis eam habente inuri, cuius habitũ memoriã eſſe dicimus: ſiquidẽ motus ille, qui fit, quandam ueluti figuram

guram

gurã ſenſionis imprimit. haud ſecus atq; qui annulis ſigillant. Quocirca & in hiſce, quos præ affectione aliqua, aut ætate, multi[illegible]ex motus exercet, memoria non fit, quaſi motus, & ſigillum in amnẽ profugum incidat: in alijs uerò ne impreßio quidem afformatur, alliniturq́;, ob partis quæ affectionem excipere debeat, algorẽ (inalgeſcit enim ueterum ædificiorum ritu) duritiemq́;. Pro'inde tam pueri, quàm ſenes, immemores ſunt: propterea quòd alteri, ob accretionem in quodã quaſi fluxu ſint: alteri, ob decretionem. Pari quoq; modo carere memoria uidentur, tum qui præceleres, et impendio uolucres ſunt, tum qui admodum tardi, ſtupidiq́;: nã hi quidem, humidiores ſunt, quàm par ſit: illi uerò, retorridiores. Primi ergo, uiſorũ impreſſionem ſeruare, ac retinere non poſſunt: alteri, recipere.

At ſi de memoria ſtatuendum ita ſit, utrum huiuſce affectionis meminimus, an illius unde hæc profecta eſt? Nam ſi huius, nihil quod abſens ſit, meminiſſe poſſumus. Si illius, quî fieri poteſt ut hanc ſentiendo, eius meminerimus, quod non ſentimus, quodq́; abiunctum remotumq́; à nobis eſt? Itẽ ſi ex ipſius rei ſenſu quædã quaſi pictura, ac impreſſio in nobis relicta ſit, curnã alterius, & non huius ipſius meminerimus? nam qui meminit, hanc affectionem ſpectat, ſentitq́;. Quonã igitur pacto, meminiße poteſt eiuſce quod præſens non ſit? hoc enim modo cernere etiam, & audire abſentia liceret. An fieri poteſt, ut hoc ipſum cõtingat eueniatq;? Vt enim animal depictum in tabula & animal eſt, & imago, & cùm unum, idemq́; ſit, utraq; eſt: ſed tamen eorum ratio diuerſa exiſtit, conſiderariq́; poteſt et ut animal eſt, & ut imago: ſic & de phantaſmate quod in nobis eſt cenſere oportet, & ipſum quippiam in ſe, & alterius ſimulacrum eſſe: nam quatenus in ſe, ſeorſumq́; ſpectatur,

ſpectrum, aut uiſum eſt: quatenus uerò aliud refert, imago, & monumentũ. Quare etiã cùm idem animum uellicat, ac laceßit, ſi quis ipſum in ſe, & ut ſui quippiam generis eſt animo percipiat, quædã ueluti cõceptio, aut uiſum ſuccurriſſe uidetur: ſin uerò quatenus alterius eſt, et uti in pictura accidit tanquã ſimulacrum, & imitationẽ contẽpletur, eandemq; tametſi antea nunquàm Coriſcum uiderit, tanquàm Coriſci imaginẽ cõſyderet, tum ſanè conſyderationis huiuſce conditio, atq; natura longè alia eſt, quàm cùm tanquàm animal depictũ in animo ſpectat: hic enim, mera cõceptio euadit: illic, quòd ſimulacrũ alterius ſit, monimẽtum, & ob id cùm ſenſio quæ præceßit, tales motus in animo noſtro excitat, plerunq; neſcimus ſenſu'ne, an alia ratione idipſum proueniat, & nonnunquàm hæſitamus ſi ſit memoria nec'ne. Interdũ autẽ euenit, ut cogitãdo, ſcrutandoq; recordemur prius à nobis quippiã auditũ, aut uiſum fuiſſe. Quod euenit, quoties qui phãtaſma aliquod ita cõſiderabat, ut nihil præterea niſi ipſum illud in ſe contẽplaretur, mutata ſentẽtia ut ſimulacrum alterius eſt, ſpeculatur. Eſt quãdo & cõtrà accidat, queãdmodũ Antipheronti Orcitæ, cæteriſq;, qui exceſſu mẽtis tentabãtur, contingit: nã quæ imaginabãtur, tanquàm facta, & geſta narrabant, & ita ut qui meminißet. Atq; hoc fit, ubi quis id, qđ nõ eſt imago, ſpeculatur ut imaginẽ. Porrò meditationes, recolẽdo memoriã conſeruãt, incolumemq; reddũt. Recolere autẽ, nihil aliud eſt, quàm crebrò phãtaſmata ut imagines, non ut in ſe ſpectra ſunt, reſpicere. Dictũ eſt igitur quid ſit memoria, quid meminiſſe: habitus ſcilicet phãtaſmatis ut imaginis eiuſce rei; quæ imaginationi ſubditur, necnõ cui earũ, quæ ſunt in nobis animæ partiũ, tribui debeat: nẽpe illi, quæ ſibi primariã ſentiendi poteſtatem uẽ-

dicat,

dicat,quæq́; nobis ſenſum,notitiamq́; temporis inuehit.

Hîc Ariſto. de reminiſcentia determinat,quidq́; à memoria differat oſtendit.

*R*Eliquũ eſt,ut de reminiſcentia,ſiue recordatione dicamus. Primùm igitur,quæ in aggreſſorijs ſermonibus uera ſunt,ea pro ueris habeamus oportet: reminiſcẽtiam ſcilicet non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; itẽ aſſumptionem. Nam cùm quis primùm diſcit, aut notitia rei imbuitur,neq; reſumit memoriam ullam (nulla enim antegreſſa eſt)neq; de integro aſſumit: quia tum demum memoria dicitur eſſe,cùm iam factus, corroboratusq́; fuerit habitus, aut certè affectus. Vnde fit, ut memoria non ſimul cum affectu fiat. Item cùm primùm affectio facta eſt,in ultimo illo momento,affectio quidem,& ſcientia, ſi tamẽ affectionem,aut habitum ſciẽtiam appellare liceat,in re affecta iam ineſt,memoria uerò haudquaquàm. Nihil tamen uetat,quominus quædã ex ijs quæ ſcimus,per accidens meminiſſe dicamur. Quanquam meminiſſe per ſe non poſſumus,ante quàm ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit: ſiquidem nunc eius rei memini, quam prius audiui, aut uidi, aut aliquo ſenſu cognoui: & non quam nunc ſenſi,eius nunc memini. Præterea manifeſtũ eſt fieri, ut qui nũc non reminiſcitur, meminerit: ſi denuo ſentiat,aut doceatur qđ ſit oblitus: at quoties quã prius tenebat ſcientiã, aut ſenſum,aut deniq; quoduis aliud, cuius habitum eſſe memoriam diximus,iam pene interlitum, obſoletumq́; recolẽdo inſtaurat,& quaſi poſtliminio reuerſum tractat,uerſatq́;: tum & hoc quoq; alicuius eorum quæ dicta ſunt reminiſci eſt: accidit tamen ut reminiſcentiam memoria, & reminiſci meminiſſe comitetur. Neq; continuò fit ut ſimpliciter illa,ſcientiam dico,ſenſum,& ſi quid eſt eiuſmodi,ſi prius

in anima fuerint, rurſus in mentem redire, & inſtaurari debeant: ſed contrà, quandoq; reſtituuntur animo, quandoq; ab eodem perpetuo exulant: nam & ut iterum diſcat, & iterum inueniat idem eandem ſcientiam, uulgò cõtingere ſolet. Reminiſcentiam igitur ab inuentione, & diſciplina, differre oportet: & qui reminiſcitur, maius principiũ intus habere, quàm qui diſcit, aut inuenit. Fit autẽ reminiſcẽtia, cùm motus animæ ita ſe habeãt, ut alter ſubinde poſt alterũ fieri natus ſit: nam ſi neceßario unus alterum cõſequio trahat, palàm eſt ſimulatq; ille mouerit eã, hunc moturũ: ſi uerò non neceſſariò, ſed ex conſuetudine alter inſequatur, maiori ex parte mouebit. Contingitq́;, ut quidam ſemel permoti magis aſſueſcant, quàm alij ſæpius. Et iccirco, quorũdam quæ ſemel uiderimus, facilius quàm aliorũ quæ ſæpicule, meminiſſe ſolemus. Cùm ergo reminiſcimur, quibuſdã antegreßis motibus mouemur, quouſq; eo moueamur poſt quẽ ille ſequi cõſueuit. Quocirca & ex hoc nũc, aut alio quodam initio ſeriẽ ſequelamq́; uenamur: & à ſimili, aut cõtrario, aut finitimo. Et ob id, recordatio fieri aßolet: motus enim quorũdam ex his, ijdẽ ſunt, quorũdam ſimul fiunt, quorũdam alter alterius partẽ obtinent, connexiq; ſunt adeò, reliqua pars quæ illam ſequatur, exigua ſit. Ad hũc igitur modũ, inueſtigare ſolemus.

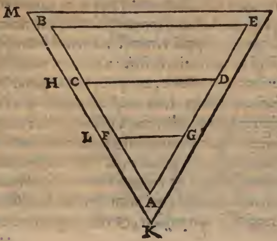
Sed & interim nobis non ita inquirentibus reminiſci accidit, cùm recordatio motum alterũ continuò excipit, ſubſequiturq́;: cæterum illa ferè fit, antegreßis alijs motibus, quos dixi. Nec id ſpectandum eſt, quomodo quæ remota ſunt meminimus, & quomodo quæ propinqua, negligendum: quandoquidẽ unum, eundemq́; modũ eſſe, liquidò cõſtat: dico autẽ eum, quo quis ea, quæ in ſeriẽ digeſta ſunt, nulla antecedente inquiſitione, recordatione'ue recenſet:

con

conſequuntur enim ſeſe quadã conſuetudine, motus. Quoties itaq; reminiſci uolet, id faciet: motus initiũ capere ſtudebit, quẽ hic, id eſt reminiſcẽtia, ſequitur. Quamobrẽ omnis reminiſcẽtia ex principio pulcherrimè, ac ſumma celeritate corriuatur: nam quo res inter ſe ordine diſpoſitæ ſunt, eũ quoq; motus earundẽ obtinent. Et ea itẽ facilè memoria cõtinentur, quæ quodã ordine cõſtant, ut Mathematica: at quæ prauè diſpoſita ſunt, ægrè cuſtodiuntur. Atq; hoc intereſt inter reminiſci, & iterũ diſcere: quòd qui reminiſcitur, ab ipſo ſe moueri quodã modo poteſt, ad id qđ poſt principiũ eſt: at cùm per ſe non poteſt, ſed alterius ceu præceptoris auxiliũ deſyderat, nõ amplius meminiſſe uidetur. Sæpe uerò iam quidẽ reminiſci non poteſt: quærẽdo tamẽ poteſt, ac inuenit. Quod homini contingere ſolet, dum tãtiſper uaria mouet, quoad in motionẽ eam inciderit, poſt quã res ſequatur. Eſt enim meminiſſe, mouẽtem quandã facultatem intus poſsidere: ſed tamẽ eiuſmodi, ut animus ex ſeipſo, et motibus quos habet moueri queat, uti dictũ eſt. Ac principiũ quidẽ ſumi debet. Quocirca nonnunquàm uidetur ex locorum diſpoſitione reminiſci. Cauſa autẽ eſt, quod citò ex alio in aliud ueniat, ut ex lacte in candorem, ex candore in aërem, ex aëre in humorẽ, ex humore in autumni memoriam: cùm hanc partem anni ſatagit inuenire. Videtur autem uniuerſaliter in omni genere quod medium eſt, uicem principij obtinere. Nam ſi non prius, ſaltẽ cùm ad id, quod in meditullio eſt peruenerit, res ueſtigata ſuccurret, aut nunquã præterea, nec aliũde: uerbi gratia, ſcribantur literæ ſeptẽ A C D E F G H: per quas mentis cogitatio itura ſit. Si enim non cõtinuò ubi uentum eſt ad E, meminit: ſimul atq; ad H appulerit, meminiſſe dicetur: nam ab E, in utranq; partem, & in D

445

qui proportione quadam illis reſpondeat: habet enim in ſe motus, effigiesq́; rebus quas intelligit, perſimiles. Quo igitur differat, cùm maiores intelligit? An quòd & minores intelligat? quæcunque enim ambiuntur, interioraq́; ſunt, minora ſunt: & eis, quæ continent, & extima ſunt, proportione quadam reſpondēt. Atq; fortaße qualis proportio inter ſimulacra ipſa, ſed adiuncto tempore, capi poteſt: talis & in ipſis quoq; interuallis, diſtantijsq́; reperiatur. Nam qui lineas A B, & B E conficit, lineas A C, & C D confeciße uidetur: quando hæ cum illis proportionis nexu iunctæ ſunt. Sed cur potius lineas A C, & C D, quàm lineas A E, & F G? An ſicut refertur linea A C ad A B, ita linea K H ad lineam K M? Qui ergo lineam K M tranſegit, ſimul lineam K H tranſegerit oportet. Si uerò intellexiße uelit lineas A F, & F G, lineas quidem A B & B E, ſimiliter intelligit: at è regione lineæ K M, lineam K L, nam hæc ad illam ita ſeſe habet: ut lineam F A ad lineam B A ſe habere uidemus.

Quando igitur negotium & tempus ſimul animum in-
uadunt, excitantq́; tum meminiſſe ſolet, quòd ſi ſe coniun-
gere utrunq; putet, non tamen cõiungit, ſe meminiſſe au-
tumat: nihil enim obſtat, quin fallatur aliquis: & ſe memi-
niſſe cùm non meminerit, putet: quanquam fieri nõ poteſt,
ut qui meminit, ſe meminiſſe non aduertat, ſed id eum la-
teat, nam meminiſſe, id ipſum eſt. At ſi negocium abſque
tempore, aut contra tempus abſque negocio iacentem ani-
mum extimularit, haudquaquam meminit. Cæterùm tẽ-
pus illud, duplex eſt: nam interdum quis certũ tempus non
adhibet, ut cùm ſe feciſſe non pridie ſed aliquando, memi-
nit: interdum, etiã adhibet. Verùm meminiſſe dicitur, etiã
ſi certum tempus minimè adhibeat: nam uulgò dici ſolet,
equidem memini factum, ſed quando non memini, cùm de
tempore facti non conſtat. Quibus præcipua ineſt me-
moria, non eiſdem & reminiſcentiam ineſſe eximiam, di-
ximus ſuprà. Diſtat uerò memoria à reminiſcentia, nõ ſo-
lum ratione temporis, ſed in eo quoque quòd & complu-
res aliæ animantes memoria participant, reminiſcentia
nulli ex omnium animalium numero quorum natura com-
perta exploratáq; habeatur, præterquàm homini, conceſſa
ſit. Cauſa cur ita, eſt: quòd reminiſcẽtia ueluti ſyllogiſmus
quidam, id eſt ratiocinatio, exiſtit: nam qui reminiſcitur,
quod prius audierit, uiderit, aut quippiam id genus fece-
rit, ratiocinari aſſolet. Item quaſi diſquiſitio quædam:
diſquiſitionem uerò ijs ſolis natura tribuit, quibus conſul-
tandi deliberandiq́; ratio competit, etenim conſultatio ſiue
deliberatio, ratiocinatio quædam eſt. Porrò affectionem
ipſam corporalem eſſe, & reminiſcentiam diſquiſitionem
in tali uiſo, indicium eſt: quòd nonnulli obturbari ſolent,
& cùm reminiſci non poſſunt, & cùm cogitationem re-

prim

primunt conanturq́; non ultra reminiſci, & potiſsimum quos atra bilis exercet, hos enim maximè phantaſmata mouent. Cauſa uerò cur reminiſcentia in poteſtate eorum non ſit, eſt: quòd ſicut qui iaculatur emiſſum telum non ultrà ſiſtere poteſt, ita qui reminiſci, & ueſtigare aliquid contendit, neſcio quid corporeum mouet, cui affectio hæc conſignatur. Maximè autem ad agitari ſolent, quibus humoris copiæ circa ſenſariam ſedem redundat: non enim facile tranquillatur motu ſemel inito: quouſque id, quod quæritur, occurrat: & motio ipſa recto inceſſu procedens ad metam uſque perueniat. Quamobrem & metus, & iræ ſimulatq́; commotæ ſunt, ſedari, quamlibet repugnātibus illis, non poſſunt, ſed eodem contranituntur. Atque perinde euenit, atque ijs qui paulò concitatius, ualidiusq́; nomina aliquot, orationem'ue recenſuere, aut cantionem aliquam emodulati ſunt: nam ubi ceſſarunt, iterum, etiam inuitis, canere, ac loqui ſubit. Cæterùm illi quibus ſuperiora proportione reliqui corporis ſunt uaſta, quiq́; forma pomilionis degenerant, minus memoria ualent, quàm qui contrario ſunt habitu: quòd ipſa ſentiendi uis pondere grauiore opprimatur: quodq́; nec initio inhærere, ac deſiſtere formæ rerum poßint, ſed diſsiliant, nec cùm reminiſci uolunt, recto itinere ſequantur, reddanturq́;. Sanè impendio pueri, & admodum ſenes, immemores ſunt, propter motum quem ſuſtinent: nam hi, ualde minuuntur: illi uerò magnum ſubeunt incrementum: adde etiam quòd uſque ad ætatem prouectam, ſimiles nanis ſunt. Ergo quid ſit memoria, quid meminiſſe, qua facultate animalia meminerint, item quid reminiſcentia, quid reminiſci, quemadmodum fiat, & quam ob cauſam, dictum eſt.

FINIS.

DE

DE SOMNO ET VIGILIA LIBER.

Franciſco Vatablo interprete.

Hic Ariſtot. quæ circa Somnum & Vigiliam ſint conſideranda declarat, quibusq; competat oſtendit. CAP. I.

DE Somno, & Vigilia, hæc conſyderemus oportet: primùm, quid ſint, & utrū animæ, an corpori propria ſint, an utriſque communia: & ſi cōmunia ſint, cui parti tam animæ, quàm corporis credita: & cur tributa animalibus ſint: & utrum, utrumq; omnibus cōmunicatum ſit, an alteris hoc, illud alteris ſolùm, an alijs neutrum, alijs utrunq;. Tum etiam quid ſit inſomniū, & quāobrem dormientes modò ſomnient, modò non ſomnient: aut ſomnient quidem ſemper, ſed non meminerint: & hoc ſi fit, quam ob cauſam fiat. Item, poßint'ne futura præuideri, necne: & ſi poßint, qua ratione præſentiri queāt: & utrum ea ſolùm, quæ agantur ab homine, an etiam quorū cauſa ſit deus, & natura fiant, temeritate'ue aliqua. Ac primùm quidem illud cōſtare arbitror, ad eandem animalis partem ſomnum, & uigiliam pertinere, quandoquidem oppoſita inuicē ſunt, & ille ut priuatio quædam huius habetur: nam ſemper extrema tam in alijs, quàm hiſce quæ à natura dependent, in eodem recipi, & eiuſdem affectiones eſſe uidentur: ut ſanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, robur & imbecillitas, uiſus & cæcitas, auditus & ſurditas. Item & ex ijs, quæ ſequuntur, palàm fiet: nam quo uigilare aliquem cognoſcimus, eodem & dormire deprehend

hendimus:qui enim ſentit,eundē uigilare, cenſemus. Atq; uigilantem omnem cognoſcimus,aut quia extremum motū aliquem ſentiat,aut quia inteſtino aliquo feriatur.Si ergo uigilia ipſa in alio nullo quam in ſentiendo conſiſtat, certum eſt quæ uigilant,ac dormiunt,eodem uigilare, ac dormire quo ſentiant. Cùm autē ſentire ipſum, neq; animæ, neq; corporis propriū ſit(nam ad idem, actus & potentia pertinent:ſenſus autem actu, eſt motio quædam animæ interuentu corporis proueniens) manifeſtum eſt affectionem hanc dico ipſum uigilare, nec propriam animæ eſſe, neq; item corporis,cùm corpus inanime ſentire nō poßit. Porro cùm de particulis animæ aliubi iam retrò definitū ſit, cumq; uegetatrix ſeiūcta à reliquis habeatur,reliquæ ſine hac ſubſiſtere non poßint,clarum eſt quæ augētur ſolùm, & minuuntur, ut ſtirpes,ac plantæ, ſomno & uigilia deſtitui ſolere,quòd ſenſu careant,ſiue ſeparabilis ille quidē ſit,ſiue non ſit:nam potentia, & ratione, ſeparabilis eſt. Pari quoq; modo cōſtat,nullum eſſe animal, quod aut ſemper dormiat,aut ſemper uigilet,ſed utrunq; eidem tributū à natura eſſe: non enim ſi quod animal eſt ſenſu præditū, neq; dormire id,neq; uigilare cōtingit:quando uterq; hic affectus,circa ſenſum primi ſenſitiui accidere ſolet. Fieri autem nō poteſt,ut alter horum eidem ſemper inſit, uerbi gratia,ut genus aliquod animalis aut ſemper dormiat,aut ſemper uigilet. Nam fieri nequit,ut ullum ſemper uigilet:quādo quæcūq; munia aliqua naturæ obeunt,ſimulac temporis modum exceſſerint,inquantū ſufficere operi poterant,laſſeſcant,ſuccumbātq;,& à muneribus quæq; ſuis deſiſtant oportet,ut oculi, manus, & quicquid aliud functionem aliquam exercere ſolet. Itaque ſi quid ſentiendi officio fungatur,ſpatio exacto, quo cōtinenter gerere, &

admin

adminiſtrare poteſt ſatiſcet, nec præterea operari ualebit. Cùm ergo uigilia exolutione ſenſus finiatur: & contrariorum ſi alterum adſit, alterum abeſſe oporteat, uigilia uerò ſomno contraria ſit, ſitq; neceſſariũ cuilibet alterum ineſſe, ſequitur ut ea dormire oporteat. Igitur ſi talis affectio ſomnus eſt, ſomnus uerò impotentia, quam uigiliæ exceſſus cõmittit, uigiliæ autẽ exceſſus interim ab ægritudine pendet, interim citra ægritudinẽ accidit: unde fit ut quemadmodum exolutio duplex eſt, ita & impotentia duplex haberi poßit: neceſſarium eſt ut quicquid uigilat, dormire aliquãdo cõtingat, quia ut ſemper agat fieri non poteſt. Conſimiliter fieri nequit, ut ſemper dormiat: nam ſomnus, affectio quædam ſenſariæ partis, quaſi uinculum quoddam, & immobilitas, exiſtit. Ex quo ſequitur, quicquid dormit ſenſitiuam partem habere. Senſitiuũ autem eſt, quod ſentire actu poteſt: ſentire uerò actu ſimpliciter, & propriè, nemo per quietem poteſt. Nullus igitur ſomnus eſt, qui expergiſcibilis non ſit. Cætera ferè omnia pedeſtria, uolatilia, natatilia, ſomno participant: etenim cuncta piſcium genera, & ea quæ molli cruſta integũtur, & præter ea quæcunq; oculos habent, ſoporari cernuntur: nam & quibus oculi duri, & inſecta, dormire palàm eſt: quanquam iſthæc omnia, ſomno exiguo contenta ſunt: unde fit etiam, ut ſæpenumero quempiã lateat utrum obdormiſcant, necne. Vtrum uerò teſtacea ſopore offundantur, nondum ſenſu quidem cognitum fuit, ſed ratione tamen ea, quam prædiximus, ſi cui probabilis uideatur, perſuaderi id poteſt. Somnum igitur animalibus cõmunicatum omnibus eſſe, hac ratione pateſcit: nam animal eo finiri ſolet, quòd ſenſum habeat: ſenſus uerò immobilitatem quandam, & quaſi nodum & uinculum, ſomnum eſſe

dicim

dicimus:contrà, exolutionem, atque relaxationem, uigiliam. At plantis neutra harum affectionum communicari poteſt: quippe cùm citra ſenſum neque ſomnus eſſe, neque uigilia poßit. Atquibus ſenſus ineſt, eiſdem & dolor, & uoluptas concedi debet: quibus uerò dolor, & uoluptas, eiſdem & cupiditas. Plantis autem, nihil horum tribui poteſt. Argumento, quòd facultas, quæ nutrit, & uegetat, munus ſuum melius conſopitis, quàm uigilantibus animalibus abſoluat: tunc enim probius & alũtur, & augentur, ut quæ nihil ad ea, ope ſenſus egeant.

Hîc Ariſtot. ſomni, ac uigiliæ uſum neceſsitatemq́; docet.

CAPVT. II.

CVr autem dormiant, & uigilent, & per quem ſenſum, aut per quos, ſi per plures id eueniat, conſyderandum eſt. Cùm animalium quibuſdam ſenſus omnes inſint, quibuſdam non omnes ut uiſus, ſed cunctis, tactus, & guſtus, niſi quid imperfectum, laceßitum'que ſit, de quibus omnibus in libris de anima dictum eſt: fieri autem ſimpliciter non poßit, ut dormiens animal ullo ſenſu abuti queat, patet neceſſarium eſſe in ſomno eandem omnia ſubire conditionem: nam ſi partim eodem modo afficiantur, partim, diuerſo, hac nimirùm ratione fiet, ut per quietem animal ſentiat: id quod impoßibile eſt. Porro, cùm natura ſingulis ſenſibus proprium quid iniunxerit, & in omnes commune quid ſparſerit: proprium ut uiſui uidere, auditui audire, & reliquis ad eundem modum: commune uim quandam promiſcuam, quæ omneis comitatur, qua animal & uidere, & audire ſe ſentit (non enim uiſu ſe uidere uidet, nec uiſu, aut guſtu iudicat, iudicare'ue poteſt diſtare dulce ab albo, neq; ſeorſum, neq; ſimul utroq;: ſed particula quadam cõmuni, quæ adiuncta

ſenſibus

ſenſibus omnibus ſit: nam ſenſus unus eſt, & etiam principale ſenſorium unum, ratio tamen ſenſioni cuiuſque generis, ut ſoni, & coloris non una, ſed alia, & alia: hæc autem cum tactu maximè coniuncta eſt: nam tactus à cæteris ſenſibus diuelli poteſt, ab hoc, cæteri non poſſunt: quæ omnia in commẽtarijs de anima explicata ſunt) hinc profectò conſtat ſomnum, & uigiliam, affectionẽ huius eſſe. Ideoq;, animalibus cunctis ineſt: etenim tactum unum, omnia poßident. Nam ſi ſopor irrepat, quia ſenſus omnes afficiantur, abſurdum ſanè fuerit eos ſimul feriari, & immobiles perſiſtere, quos nequit neceſſe eſt, neq; poßibile quodammodo, ſimul in operà eſſe, ac pelli: cùm magis conſentaneũ uideatur, ut ſimul operentur, quàm ut ſimul quieſcant. Quod autem nunc de hiſce dicimus, rationi conſonum eſt: nam cùm ſenſus, qui cæteris alijs præeſt, et quo cæteri ſeſe conferunt, afficitur, neceſſariò & reliqui omnes conſentiunt: at ſi quiſpiam ex iſtis elangueſcat, & impotens ſentiendi reddatur, non continuò neceſſe eſt illum flaccere, & uiribus deſtitui. Conſtat autem multis argumentis, ſomnum non ea re conſiſtere, quod otioſi ſenſus ſint, nec eis utatur anima, quodq; ſentire non poßint. Nam cùm quis animo linquitur, tale quid euenire conſtat: quando defectus animæ, non niſi nexus quidam, & impotentia ſenſuum eſt. Idem, & in delirijs quibuſdam contingere poteſt. Præterea, quibus uenæ iugulares apprehenduntur, aſtringunturq;, eripi ſenſus aſſolent. Verùm impotentia ſentiendi, ſi non quacunque de cauſa obueniat, neque in quouis ſenſu ſit, ſed ſicuti nuper dixi, in primo ſenſu quo animal omnia percipit, ſomnus eſt: nam tum iſte laſſatur, neceſſariò, & cæteri ſenſus actus ſuos exercere non poſſunt: contrà, ſi quis ex illis impotens reddatur, non

prot

protinus neceſſe eſt idem huic euenire. Sed qualis affectio ſomnus ſit, & quam item ob cauſam dormire animalia cõtingat, dicendum eſt: quando complura haberi cauſarum genera, certum eſt. Nam & id cuius gratia quippiam ſit, & id unde motus origo pendeat, & materiam, & rationem cauſas appellitare ſolemus. Ac primùm quidem cùm naturam ſemper agere gratia alicuius, id eſt boni, dicamus: quietem uerò utilem eſſe, atq; adeò neceſſariam ijs omnibus, quæ moueri quidem nata ſunt, ſed ſemper, & continuè moueri cum uoluptate nequeunt, cumq́; ob ueritatem ipſam translatio hæc uulgo recepta ſit, ut ſomnus quietis nomine deſignetur: ſomnus profectò ad ſalutem iunctus animalibus fuit. Vigilia uerò, rationem finis obtinet: nam ſentire, & ſapere, finis omnibus eſt, quibus alterũ eorum competit: hæc enim, optima ſunt: finis autem optimus eſſe ſolet.

Item ſomnus animali cuiq; neceſſarius eſt, non quidem ſimpliciter, ſed ex ſuppoſito, & adiunctione: nam ſi animal naturam ſuam ſeruare, ac tueri debeat neceſſariò quædam adeſſe ei oportet, quibus poſitis, alia ſubinde adiungenda ſunt. Poſt hæc reſtat dicendum, quo motu, actionéue corporum antegreſſa dormire animalibus obueniat, aut etiam uigilare. Planè cætera animalia, quæ nimirum ſanguine carent, eandẽ, quam quæ prædita ſanguine ſunt, aut proportionalem cauſam ſomni habere, ſanguinea uerò eam ipſam quam homines, arbitrari addecet. Quare per hæc de omnibus contemplemur oportet. Principium ſenſus eadem parte oriri qua & principium motus, definitum ſuprà aliubi eſt: hoc autem, è tribus determinatis, diſtinctisq; locis, in eo contineri ſolet, qui inter caput, & aluum medius ſit. Principium igitur mouendi, in ijs quæ ſanguinem habent, partem eam, quæ circum cor eſt, obti-

net:nam quæcunq; ſanguinem habent, habent & cor, à quo motus, ſenſusq; principis origo atq; initium pendet. Motus igitur, & ſpiritus, & omnino refrigerationis principium in corde, ut patet, collocatū eſt. Quin & ipſa natura tam parteis eas, quæ ſpirationi deſtinatæ ſunt, quàm quæ refrigerio, quod ab humore peti ſolet, ad calorem partis huius ſeruandum, tutandumq; concinnaſſe uidetur. Sed de refrigeratione, infrà, ſuo dicemus uolumine. In ijs uerò quæ carent ſanguine & inſectis, & ijs quæ ſpirare non ſolent, facultatis motricis regia in eo eſt, quod uice cordis ſubrogatur: nam ea in parte ſpiritus quidam inſitus attolli uicibus, & ſubſidere cernitur: quod facilè deprehendi poteſt in totipennibus, qualia ſunt ueſpæ, apes, muſcæ, & cætera generis eiuſdem. Quoniam autem animalia nec mouere quicquam, nec agere ſine interiſione uirium poſſunt, intenduntur autem uires retentione ſpiritus, ijs quidem quæ ſpirant extrinſecus accerſiti, ijs uerò quæ non ſpirant, inſiti: hinc profectò euenit, ut totipennia ipſa quoties ſe mouent, attritu ſpiritus ad ſeptum tranſuerſum offendentis, bombos illos ædant. Mouentur autem omnia ſenſu quodam, ſiue familiari, ſiue peregrino in primo ſenſorio, facto. Quòd ſi ſomnus, et uigilia partis huius affectiones ſint, quo in loco, et qua primum particula contingere ſoleant, apertū eſt. Sunt etiam qui dormientes reſurgunt, & pleraq; agunt, qualia cùm uigilant ſolent: quod tamen ſine uiſione aliqua, aut ſenſu contingere non poteſt, nam ſomnium, quodammodo ſenſum eſt. Sed de ſomnio inferius diſſeretur. Cur autem experrecti inſomnia meminerint, quæ uerò per ſomnum quaſi uigilantes geſſerint non meminerint, explicatum in problematis eſt.

Hîc Ariſt. quid ſomnus quidq; uigilia declarat, & unde.

CAPVT III.

PRoximum ab iis, quæ diximus, eſt, ut quibus factis, & unde affectionis huius origo, ſomni inquam, & uigiliæ proueniat tractetur, exponaturq́;. Sanè cùm animal ubi ſenſum habet, tum primum ali & creſcere oporteat, ſitq́; alimentum nouiſſimum ſanguineis ſanguis, exanguibus quod ſanguini proportione reſpondet, atq; uenæ conceptacula ſanguinis ſint, uenarum autem initium cor, id quod ex diſſectionibus perſpici poteſt: cibum utiq; illum, qui per os ingeri ſolet, in loca ſua receptum euaporari in uenas, inibiq́; mutatum in ſanguinem uerti, & mox principiũ ipſum adire cõſtat. Quæ quanquàm in libro de alimento dicta ſunt, tamen nunc repeti oportet, ad hoc ut principia motionis contemplemur, & quid ſuſtinente parte ſenſitiua ſomnus & uigilia contingat. Nec enim ſomnus, quæcunq; impotentia ſenſuum eſt, ut diximus: nam & dementia, & præfocatio, & animi defectus, talem impotentiam adferre poteſt. Iam uerò accidit, ut & quidam per forte animi deliquium, quippiam imaginarentur. Hoc igitur aliquam habet controuerſiam. Nam ſi defectum animo dormire contingat, continget etiam ut imaginatio illa inſomniũ ſit. Porrò multa dicunt, qui ita uehementer tentantur, quiq́; extinctorum ſpeciem præferunt. De quibus omnibus eandem eſſe rationem putandum eſt. Sed enim, uti iam diximus, non omnis impotentia ſentiendi ſomnus eſt, ſed ea ſolùm, quam diuaporatio cõmittit alimenti: quod enim ſurſum halat, quadantenus attolli, deinde regredi, ac refluere inſtar Euripi neceſſe eſt: nam animantis cuiuſq; calidum, in ſublime natura fertur: at ubi eo loci ſubuectum eſt, mox uniuerſum reciprocat ac deſcendit. Quamobrem ſomnus maximè poſt cibum fieri ſolet: tunc enim copioſus humor, & corpulẽtus, ſurſum

commeat. Qui cùm conſiſtit, caput aggrauat, & addormiſcere facit: cùm uerò iam deſcendit, & reciprocando calorem repulit, tum ſomno ſepultum iacet, dormitq; animal. Hæc autem uel ſomnifica ipſa indicant: omnia enim, ſiue poculenta ſint, ſiue eſculenta, grauedinem capiti adferunt: ut papauer, mandragora, temetum, lolium. Ad hunc item modum affecti uidentur, qui ſoporantur, dormitantq;: quia nec caput erigere, nec palpebras attollere queunt. Et maximè à cibis ſomnus talis extat: tunc enim multa exhalatio confit. Præterea à fatigationibus nonnullis: nam fatigatio, colliquandi uim obtinet: colliquamentum autem, uicem incocti alimenti, niſi frigidum fit, præſtare ſolet. Quidam etiam morbi hoc idem faciunt: qui ab humido, & calido excremento proueniunt: quemadmodum in febre, & lethargo euenit. Item prima ætas: nam pueri alto ſopore premuntur, quia alimentum omne ſurſum reſpirat. Cuius rei ſignum eſt, quòd per id ætatis, ſuperiora proportione inferiorum maxima ſunt, quia incrementum illo contendat. Nec alia de cauſa, morbo comitiali obnoxij ſunt: is enim morbus perſimilis ſomno eſt. Et idcirco huiuſce peſtis exordium, pleriſq; per quietem accidit: qui poſtea dum dormiunt, ea corripi ſolent: dum uigilant, non ſolent. Cùm enim larga ſpiritus copia in ſublime effertur, ubi rurſum deſcendit, uenas extumefacit, & inflat, quibus meatum ſpirabilem comprimit, atq; intercludit. Hinc uinum pueris utile non eſt, nec etiam nutricibus (nihil enim fortè intereſt: nutrices, an pueri ebibant) niſi dilutum, & modicum hauriatur: nam uinum ſpiritoſum eſt, præſertim atrum. Et uſq; adeo ſuperiora pueri plena cibo continent, ut quinq; menſium ſpatio collum obuertere nequeãt: quippe cùm illis haud ſecus, quàm ebrijs multus uapor ſurſum ad caput feratur. Quam

affect

affectionem, cauſam eſſe, cur initijs fœtus inter matris uterum quieſcant, rationi conſonum eſt. Atq; in totum ſomniculoſi ſunt, qui conditas uenas habent, & qui forma pomilionis, & capite prægrandi ſunt. Nam ij, quorum conditæ ſunt uenæ, eas graciles, & anguſtas habent, adeo ut humor ægrè decidat, & refluat: Pomuliones uerò, & quorum uaſta ſunt capita, multam diuaporationem, atq; effluentiam, quæ ad parteis ſuperas uiam capeſſit. At qui uenas gerunt æditas, propter amplitudinem & latitudinem meatuum, ſomnolenti non ſunt, niſi quam aliam contrariam ebiberint affectionẽ. Neq; item melancholici: nam locus interior refrigeratus eſt. Quare in eis euaporatio multa non fit, ob idq; edaci auiditate laborant, cum ſint aridi: nam eorum corpora ita affecta ſunt, quaſi re nulla fruantur. Porrò bilis atra, quæ naturaliter frigida eſt, altricem officinam refrigerat, & alias parteis, in quibus recrementũ hoc potentia ineſt. Quare ex ijs quæ dicta ſunt, apertum eſt: ſomnum eſſe coitum quendam caloris ad intima refugientis, & naturalem antiperiſtaſin, circumobſiſtentiamq; propter eam, quam diximus, cauſam. Quocirca qui ſomno premitur, in motu, & agitatu uario eſt. Vnde & deficit, & refrigeratur, atq; ob frigus, palpebræ decidunt. Quinetiam partes ſuperiores, & extimæ, frigent: contrà inferiores, & intimæ, ut pedes, & quæ intrinſecus continentur. Quanquàm cur ita, dubitabit aliquis: quòd à cibo profundiſſimus ſomnus obrepat, & uina ſoporifera ſint, & cætera quibus cõſimilis caliditas adeſt: nec rationi conſonum eſſe uideatur, ut ſomnus refrigeratio ſit, & cauſæ ſomni calidæ. Vtrum igitur hoc eò accidit, quòd quemadmodum uenter inanis calidus eſt, ſed cùm oppletur motionis ratione refrigeſcit, ita meatus, & loci in capite poſiti, euaporamento comme-

ante refrigerantur? An quemadmodum aqua calida perfu ſi, repente inhorreſcimus: ita illic frigus aſcendente calore collectum, parteis eas refrigerat, & calorē naturalem debilitat, ac ſubterfugere cogit? Prætereà an quemadmodum congeſtu lignorum ignis reſtinguitur, ita multa alimonia, quam calor ſubuehit, ſuperioribus ſe immiſcente, calor naturalis elangueſcit: donec utiq; illa concocta, perfectaq; ſit? Fit enim ſomnus, ſicuti dictum iam eſt, corpulento quopiā ui caloris in ſublime per uenas euecto: quod cùm diutius eo loci perſiſtere non poteſt, ſed copia exuperante aggrauatur, rurſum depelli, & ad ima fluere ſolet: quapropter & ipſi homines corruūt (animalium enim homo unus erectus eſt) calore, qui eleuandi munere fungebatur, ſubtracto: atque ſimulac cor incidit, mentem aufert, deinde imaginationes, & uiſa ſuggerit. An ſolutiones, quas modo dixi, cauſas continent, propter quas refrigeratio fieri poßit: ſed tamen locus ille, qui circiter cerebrum habetur, in ea re committenda principatum obtinet, uti alio loco diximus? Nam cerebrum partium omnium corporis frigidißimum eſt: in ijs uerò quæ carent cerebro, id quod uicē eius tenet. Quemadmodum igitur cū humor exhalat, & calore ſolis in ſublime fertur, ubi ſupernum aëris locum ſubierit, præ rigore loci refrigeratus conſiſtit, ac denuo in aquam conuerſus in terram defluit: ita cùm calor ad cerebrum eleuatur, excrementitia diuaporatio in pituitam, & ſaniem concreſcit (quamobrē & fluxiones ex capite oriri uidemus) alimentaria, & non morbida conſiſtit, deſcenditq;, & feruorem cordis delapſa refrigerat, atq; moderatur. Ad refrigerationem uerò, & difficilem ſuſceptionem euaporationis, gracilitas, & anguſtia uenarum conducit, quæ circa cerebrū ſunt. Hæc igitur cauſa eſt, cur euaporatio, etiamſi immodicè

dicē

 55452 Caput 6 De expergiſcen. Cauſa.

dice caleat,refrigeretur. Expergiſcitur animal, quando abſoluta concoctio eſt,& calor, qui ambientis frigoris opera ex amplo in arctum coiërit,euicit,atq; ſanguinem feculentum à ſyncero diſcreuit.Eſt autem tenuiſſimus,& puriſſimus ſanguis,qui in capite continetur: contra craſſiſſimus, & turbidiſſimus, qui partibus committitur inferioribus.Omnis autem ſanguinis origo,cor eſt:quemadmodum tum hîc,tum alibi diximus. Ex tribus porrò uentriculis, qui habentur in corde, is qui in medio eſt, utriq; extremo communis exiſtit:atq; extremi ſpecus,ſanguinem ab utraque uena,maiore,& aorta,recipiunt:in medio autem ſinu, diſcriminatio illius fit. Sed de his,aptius alio loco definitur, atq; determinatur. Quoniam autem ſanguis maximè poſt ingeſtos cibos indiſcretus fit,tum ſomnus obrepit,& tandiu edurat, quoad ſanguis purus ad parteis ſuperas, turbulentus ad inferas ſequeſtratus,delegatusq; ſit:quo facto,animantes ab onere cibi abſolutæ excitantur. Dictum eſt quæ cauſa dormiendi ſit, inſiti ſcilicet caloris uniuerſim ad primum ſenſorium confugientis antiperiſtaſis,quæ corpulenti uaporis à natiuo calore ſubuecti opera prouenit:tum etiam quid ſit ſomnus, nempe nexus, & uinculum primi ſenſorij,ut ſuo fungi munere non poſſit.Id quod neceſſariò quidem fit(nam animal eſſe non poteſt,niſi ea contingant,quibus ipſum perficiatur)at ſalutis gratia:quoniam quies animal tuetur,atq; conſeruat.

FINIS.

DE INSOMNIIS LIBER ARISTOTELIS.

Franciſco Vatablo Interprete.

Hîc Ariſtot. cui animæ parti aſciſcendum ſit inſomnium declarat. CAPVT I.

POST hæc de Inſomnijs quærendum eſt, ac primò quidem qua ui animæ percipiantur: & utrum hæc affectio mentis, ac intellectus: an ſenſus ſit: his enim uiribus unis earum, quæ in nobis ſunt, cognitionem rerum, notitiamq́;, aſſequimur. Ergo ſi functio aſpectus uiſio eſt, & auditus auditio, & omnino ſenſus ſenſio: communia autem ſenſilia ſunt figura, motus, magnitudo, et cætera id genus: propria uerò color, ſonus, et ſapor: nec fieri poteſt, ut ullū animal clauſis oculis, dormienſq; cernat, aut alio ſenſu percipiat, nos in ſomno nihil ſentire certum eſt. Vnde fit, ut inſomnia nullo ſenſu noſcātur. Sed neq;, opinione comprehendi illa poſſunt. Nam in ſomno non equū, modò, & hominem eſſe id, quod ad nos accedit, pronuntiamus, ſed etiam albū & pulchrum, quorum, nullum opinio abſq; ſenſu, nec uerè, nec falsò dixerit. At animam hoc idē facere contingit: ex æquo enim hominem, & album eum eſſe, qui occurrit, diſcernere uidemur. Adhæc præter inſomnia, aliud quiddā intelligere ſolemus. Quemadmodum enim uigilando ſentientes aliquid, plerūq; etiam aliud de re, quæ ſenſum ferit conſideramus: ita dormiēdo, præter uiſa, interdum alia quædā mens noſtra cogitat. Quod facilè patebit, ſi quis mētem ad ſomnia cōuertat, & recurrere ea

quot

quoties exurgit enitatur. Imò iam quidem inſomnia experti ſunt eiuſmodi, nimirum qui præceptionem colendæ memoriæ ſequentes, pronuntiata quibuſdam locis conſtituere ſibi uidebantur: eis enim ſæpenumero accidit, ut aliud quiddam præter ſomnium, nempe uiſum, phãtaſmaq́; aliquod: in comparato, diſpoſitoq́; loco ante conſpectũ collocarent. Vnde liquere arbitror, non quicquid in ſomno uidemus, inſomniũ eſſe: & nos intelligere, quæ opinione opinamur. Porrò de his omnibus illud conſtat, hoc idem quo ægri in uigilia fallimur, facere uti in ſomno decipiamur. Sed & nobis quanquàm ſani ſumus, atq; adeò uidentes, tamen Sol, pedaneus eſſe uidetur. Cæterùm ſiue imaginandi uis animæ eadem ad numerum cùm ſenſaria ſit, ſiue diuerſa habeantur, nihilominus hoc ſine uiſione, aut ſenſione aliqua non fit: nam hallucinari, & obaudire dicitur, qui uerum quidem aliquid uidet, & audit, non tamen id, quod ſe uidere, et audire putat. At in ſomno poſitum eſt, neq; uideri quicquam, neq; audiri, neq; omnino ſentiri. Num igitur, quamuis nihil tunc cerni, atq; ſentiri uerum ſit, tamen nullo modo ſenſum affici uerum non eſt, ſed & uiſum, & cæteros ſenſus pati aliquid contingit? Nam ſinguli horum, in ſomno principem ſenſum haud magnopere ſecius atq; in uigilia, non ſic autem ut in illa, formis ſenſilibus appetunt, feriunt, laceſſunt. Quinetiã interdum opinio, quæ uiſa ſunt, ea falſa eſſe, ut in uigilia dicit: interdum obligatur, & ſpectra quaſi uera ſint proſequi aſſolet. Conſtat igitur hanc affectionem, quam ſomniare dicmus, neq; ad opinantem, neq; ad intelligentem pertinere. Sed ne ad ſentientem quidem ſimpliciter: nam alioqui, uidere ſimpliciter, & audire eſſet. Cæterùm quomodo & qualiter ad iſtum referri queat, conſiderandum eſt. Ponamus igitur id, quod etiam clariſſimum eſt, inſomnium ſen-

ſariæ partis affectionem eſſe: nam et ſomnus ad eandē pertinet: nec enim animantium alteri ſomnus, inſomnium alteri, ſed eiſdem utrunq; competit. Cùm uerò de imaginatione, & phantaſia tractatum in libris de anima ſit, & imaginandi uis eadem numero ſit cum potentia ſentiendi, quamuis eſſentia, rationeq́; differant, imaginatio autem ſit motio à ſenſu actu proueniens, inſomnium uerò ſpectrum quoddam, & phantaſma eſſe uideatur (nam uiſum ipſum quod in ſomno apparet inſomnium dicimus, ſiue illud ſimpliciter, ſiue quodam modo contingat) palàm utiq; eſt inſomnia ſenſariæ partis eſſe, ſed quatenus imaginaria eſt.

Hic oſtendit Ariſt. quoduis ſenſibilium ſomni obiectum eſſe.

CAPVT II.

QVid autem ſit inſomnium, et qua ratione fiat, ex ijs maximè cognoſci poteſt, quæ in ſomno accidunt. Etenim ſenſilia ipſa in nobis per ſingula ſenſoria ſenſionem efficiunt: & affectio quam ea inuehunt, non modò in ſenſorijs ineſt, cùm ſenſus agunt, ſed etiam ab opera diſceſſere: nam perinde hic, atq; in ijs quæ lationem ſubeunt, euenire uidetur: etenim quæ lationem ſubeunt, eo quòd propulit non amplius tangente, cietur: quod enim mouendi officio functum eſt, quandam aëris particulam propulit: quæ cùm mouetur, ſubinde aliam ciet: atq; hoc utiq; pacto, donec quieſcant, moueri aër, & aqua ſolent. Conſimuliter & hoc quoq; in alteratione fieri putandum eſt: illud enim, quod calentis rei opera incaluit, quod ſibi uicinum eſt, calefacit: penetratq́; ſucceßio hæc ad id uſq;, quod primum calefieri poteſt. Quare & ei cui ſentiendi facultas commiſſa eſt, hoc idem accidere neceſſe eſt, cùm ſenſum, qui in actu conſtitutus ſit, alterationem eſſe quandam conſtet. Quocirca affectio ipſa in opificijs ſenſuum, non modò ſentientibus illis,

ſed

 452

ſed etiam quieſcentibus, tam per ſumma, quàm in imo ſeruari ſolet. Id quod, quoties continenter quippiam ſentimus, liquidò percipi poteſt. Nā ſi ſenſum ipſum ab eo ad aliud, ut de ſole in opacum, conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim ut nihil cernat, propterea quòd commotio, quæ à lumine profecta eſt, oculos adhuc poßideat. Item ſi quid album, aut uiride diutius aſpexerimus, ad quodcunq; aſpectum noſtrum deflectamus, concolor illi uidetur. Sed & ſi oculos contra Solem, aut aliquid aliud, quod fulgeat, intenderimus: deinde conniueamus, per rectam lineam, qua aſpectum cernere contingit, primum tale obſeruantibus apparet, quale reuera eſt, tum ſe in puniceum conuertit, proximè in purpureum, donec ad atrum perueniat, exoleſcatq;. Quinetiam ſi qui obtutus ſuos ab hiſce quæ mouentur, ut ab amnibus præſertim ocyßimè labentibus, aliò transferant: quæ ſtant, moueri uidentur. Iidem porrò, ab ingentibus ſonis ſurdaſtri redduntur: & ab odoribus uehementibus, ægerrimè olfaciunt: atq; ita in ſimilibus ſtatuendum eſt. Quæ omnia, apertè hoc eueniunt modo. Quod autem celeriter ſenſoria ipſa, uel tenues differentias ſentiant, indicio eſt, id quod in ſpeculis fieri ſolet: de cuius ratione, ſeorſim dicato opere conſiderare quis, & addubitare poßit. Et inſuper ex eodem facilè conſtat, uiſum ut pati, ita etiam agere aliquid ſolere. Nam cùm mulieres tempore menſium è ſpeculis admodum nitidis aliquod inſpectant, tunc ſuperficies ſpeculi quadam ueluti nebula ſanguinis obducitur: atq; ſi nouitium ſpeculum ſit, haud facilè eſt eiuſmodi maculam abſtergere: ſin peruetus facilè. Cauſa autem eſt, ſicuti iam diximus, quòd non ſolùm ab aëre uiſus quippiam patitur, ſed etiam in aërem quippiam agit, atq; eundem mouet; perinde atq; ſplendida: nam uiſus, de

gen

genere ſplendidorum, & habentium colorem eſt. Hoc *igitur tempore, quo menſes profluunt, eodem modo oculos, quo quamlibet aliam corporis particulam affici ratione optima euenit: quandoquidem ſuapte natura uenulenti ſunt. Quocirca tempore menſtrualis profluuij, quod commotione, & inflammatione ſanguinis prouenit, diſcrimen in oculis habetur, quod quamuis nobis ineuidens ſit (eſt enim natura ſeminis & menſium, eadem) reuera tamen in eiſdem eſt. Ab ipſis autem menſibus, qui ad oculos penetrarunt, aër mouetur, & inficitur: aër infectus alium aërem, qui ſpeculo proximus eſt, ſibi hærentem inficit, & talem qualis ipſe eſt, reddit: à quo poſtremum, ſpeculo eluuiecula quædam allinitur. Nam ſpecula haud ſecus, quàm mundiſſimæ ueſtes, celerrimè notam aliquam contrahunt: quod enim mundum eſt, atq; purum, exactè commonſtrat quicquid exceperit, et potiſſimum minimos motus: æs uerò quod leue, terſumq; ſit, qualemcunq; tactum maximè ſentit. Scire autem oportet, tactum aëris eſſe quandam ueluti attritionem, deterſionemq;, & ablutionem: atq; eundem, quantuluſcunq; ſit, conſpicuum, propter ſpeculi puritatem, reddi.*

B. *Cur uerò maculæ nouis ſpeculis inductæ difficile eluantur, cauſa eſt, quòd ea pura ſunt, & terſa: nam maculæ ſeſe per talia, et in profundū, et in omnes partes diffundunt, in profundū, quòd pura ſint: in omnes partes, quòd terſa. In uetuſtis autem maculæ non permanent: quia non tam altè figuntur, ſed eminētiuſculè. Tenues igitur differentias excitare, uellicareq; ſenſum & celeriter ab eodem internoſci, item non modò pati ſenſorium quo natura colorum percipitur, ſed etiam uiciſſim agere, ex hiſce conſtat. Iis quæ diximus, aſtipulatur, quod circa uina, & unguenta accidere uidemus. Nam oleum, quod unguento additur, celeriter odores*

carum

earum rerum, quæ in propinquo ſunt, ebibit. Vina quoq;, hoc idem faciunt: quippe quæ non modò earum rerum, quæ induntur, admiſcenturq; odores in ſe trahant, ſed etiam earum rerum, quæ prope dolia aut locantur, aut naſcuntur. Ad eam uerò conſiderationem, quæ nobis initiò inſtituta eſt, unum ſupponatur quod & patere poteſt ex ijs, quæ dicta ſunt, abeuntibus externis ſenſibilibus, ſenſa, quæ & ipſa quoq; ſenſilia ſunt, remanere. Item, facilè decipi circa ſenſus, homines in aliquo affectu poſitos: atq; alios, in alio: ut meticuloſum, in metu: amatorem, in amore: adeò ut ex tenui ſimilitudine alter hoſtes ſe uidere putet: alter, quem amat. Et quo quis utiq; arctius ipſo affectu poſsidetur: eò leuiori ſimilitudine talia ſeſe illi offerunt. Eodem modo & qui ira, et qui demum quacunq; alia cupiditate rapiuntur, facilè circumſcribi ſolent: at tantò quidē procliuius, quantò magis libidine ipſa ducuntur. Vnde etiam fit, ut febrientes interdum animalia quædam in parietinis uidere uideantur, exigua ſimilitudine permoti, quam lineamenta quædam congeſta prætendunt. Atq; hic error quandoq; unà cum morbo inualeſcit, ita ut cùm leuiter ægrotant ſe falſos haberi agnoſcant: cùm uerò grauius, minimè, ſed quoq; uitijs ducantur. Cauſa uerò quamobrem hæc fiant, ea eſt: quod id quod primatum obtinet: & id in quo phantaſmata fiunt, non eadem ui iudicant. Cuius rei ſigno eſt, quod cùm Sol appareat pedalis, ſæpe aliud quippiam phantaſiæ contradicit. Item perplexis digitis, quamuis quod unum eſt duo appareat, tamen eſſe duo neutiquam dicimus: quia uiſus, ſuperior, optimatiorq; tactu eſt. Quòd ſi ſolus tactus eſſet, duo eſſe quod unum eſt, iudicaremus. Cauſa autem circumuentionis, ea eſt: quoniam non tantum quoties ſenſile mouetur quælibet apparere ſolent, ſed etiam quoties

ſen

ſenſus ipſe mouetur, ſi eodem modo moueatur, quo ſolet à ſenſili moueri, ſic littus uidetur nauigantibus moueri dum uiſus ab alio mouetur.

Hîc oſtendit Ariſtoteles, ſæpe dormientes inſomnio decipi, ut uigilantes perturbationibus ſolere.

CAPVT III.

EX his itaq; patere arbitror, non modò uigilantibus nobis motiones illas, quæ per eos ſenſus accipiuntur, qui foras proſpectant, & in parte corporis exteriore iacent ſentiri ſolere, ſed etiam cùm affectio ea ſuborta eſt, quam ſomnum uocamus, atq; tunc impenſius. Nam interdiu, operantibus quidem ſenſibus, ac mente, eliduntur, atq; uaneſcunt: quomodo exiguus ignis apud ingentem offuſcari ſolet: & dolores, uoluptateſq; modicæ, acceſſu immodicarum offundi: quieſcentibus uerò, minima quæq; emergunt. Noctu autem, quia particulares ſenſus feriantur, & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiſcera ſe condit, ad initium ſenſus, originemq; delabuntur, & obturbatione ſedata manifeſtæ fiunt. Porrò exiſtimare oportet haud aliter motionem quanq; fieri, quàm paruas illas uertigines per ſumma amnium decurrentes: quæ interim ſimiles euadunt, interim quòd aquæ aliò retorqueantur, in alias ſubinde formas ſoluuntur, diuelluntúrq;. Quamobrem ſtatim à cibo non ſomniãt animalia, neq; cùm edita nuperrimè in lucem ſunt, ut infantes: nam multa tum agitatio, motioq; eſt, propter alimentarium calorem. Quare quemadmodum humore uehementer commoto quandoq; nulla redditur effigies, quandoq; redditur quidem aliqua, ſed diſtorta penitus, adeò ut alia uideatur eſſe quàm ſit: quieſcente uerò ſemper aliqua redditur, quæ etiam nulla ex parte afflicta eſt, ſed pura, & expreſſa: ita & inter dor

miend

miendum interim uiſa, & motiones quæ per ſenſus hauſtæ ſuperſunt, præ maiore illo motu, qui dictus eſt, prorſus obliterantur, exoleſcuntq́;, interim præpoſteræ, & monſtroſæ uiſiones apparent, & ingrata ſomnia, qualia melancholicis, & uinolentis, & febrientibus accidunt: omnes enim iſtiuſmodi affectus, cùm ſpiritoſi ſint, commotionem, & perturbationem plurimam afferunt. Simulac autem reſedit, & diſcretus ſanguis eſt in ijs, quæ ſanguinem obtinent, incolumes ſenſuum motiones, quæ à ſingulis ſenſibus tranſmittuntur, grata ſomnia faciunt, & apparere quippiam, ac uideri per ea quæ à uiſu deferuntur uidere, per ea quæ ab auditu audire, & pari modo per ea, quæ à cæteris ſenſuum officinis mandantur, ſentire: eo enim quòd motiones à ſenſibus ad principium ſentiendi perueniunt, uideri, uidere, audire, & ſentire, neceſſe eſt. Quinetiam quia conſpectus non moueri uidetur, cùm tamen in motu ſit, ut dicimus, et quia tactus motus adnuntiat, quod unum eſt, duo eſſe uidetur: nam ſentiendi principium quicquid à ſingulis ſenſibus afferatur, aſtruit, niſi aliqua alia uirtus potior contraueniat. Semper igitur apparet, ſed non omne quod apparet etiam uidetur, niſi uis illa arbitra manus dederit, aut nõ moueatur motu uernaculo, & ſuo. Quemadmodum uerò diximus, alios ob alium affectum facilè decipi, ita & de dormientibus ſtatuendum eſt, qui propter ſomnum, & eo quòd ſenſoria ipſa moueantur, & cætera quæ per ſenſum contingunt, procliues ad labendum ſunt. Quare quod tenuem alicuius rei ſimilitudinem referat, eis ipſa planè res eſſe apparet: nam cùm dormientibus illas, plurima ſanguinis copia ad ſenſum principem delabitur, unà & motiones illæ deſcendunt, quæ in ea materia continẽtur, aliæ potentia, aliæ actu. Sic autem ſeſe habent, ut ex eis una aliqua prior ſe aſſerat,

ſerat, moueatq́; : qua abſumpta, alia ſubinde comparet. Et perinde ſuo quæq; ordine ſequuntur, atq; ranæ è ſubere, aut quauis alia materia factæ, quæ colliquato ſale, quo erant, oblitæ, in aqua emergunt. Ad hunc modum, potentia inſunt. Reiecto autem eo quòd impedimento erat actu ſunt. Atq; ſolutæ in exiguo illo reliquo ſanguine, qui in ſenſorijs habetur, ſimilitudinē rerum, quæ ſenſus extimulare ſolent, præferunt, non aliter quàm portiones illæ nubium, quæ cùm modo effigiem hominis, aut Centauri referant, mox ſe tranſitu ocyſſimo in alias ſubinde formas conuertunt. Vnumquodq; autem horum, ut dictum eſt, reliquiæ, & ueſtigium ſenſi actu eſt. Et digreſſo ſenſili, uerè dicere poſſumus, hoc eſſe tale, qualis Coriſcus eſt: at cùm uis illa ſuperior, & arbitra ſentit hoc, nequaquam dicit eſſe Coriſcum: ſed per hoc, uerum illum Coriſcum intelligit. Ea itaq; uirtus, quæ ſentiendo, hoc eſſe Coriſcum aſſeuerat, ſi non penitus ſanguine obruta ſit, ſentientis more exercetur à motionibus quæ in ſenſorijs ſunt, atq; commouetur, & tum ſimilitudo rei uidetur ipſa res eſſe: tanta uis ſomni ut id latere nos efficiat. Quemadmodū igitur ſi quis oculū digito ſupprimat, neq; animaduertat digitum ita admotum, non modò apparebit, ſed etiam uidebitur eſſe duo, quod unum eſt: ſi uerò animaduertat, apparebit quidem, ſed non uidebitur: ita & in ſomno, ſi quis ſe dormire intelligat, & affectionem eam ſentiat, cui ſenſus ſenſariæ partis addictus eſt, apparebit quidem ei quod ſomniat, ſed ſecum dicet, quanquā apparet hoc Coriſcus eſſe, non tamen eſt Coriſcus: nam ſæpe euenit, ut quis dormiendo in animo ſuo dicat, ſomnium eſſe quod uidet. Quòd ſi dormire ſe neſciat, nihil imaginationi contradicet. Quòd autem uera ſint quæ dicimus, quodq́; motiones imaginariæ in ſenſuum officinis diuerſentur, certum

apert

 454

apertumq́; eſt, ſi quis adhibito animo conetur meminiſſe eorũ,quæ nobis obdormiſcentibus,& excitatis, expergefactisq́; accidunt. Interdum enim qui à ſomno recens excuſſus ſit, deprehendet ſimulacra, quæ ſe illi per quietem obtulerant,eſſe motiones,quæ in ſenſorijs ſunt: nam pueris nonnullis uel planè uigilantibus,aſpectantibusq́;,quãuis tenebricoſus ſit locus,tamen multæ imagines apparẽt, quæ moueri uidẽtur,ita ut illi ſe præ metu ſæpe intra ſtragulũ occulant. Ex his itaq; omnibus colligi debet,ſomniũ eſſe uiſum quidem aliquod, ſed quod in ſomno ſeſe offerat:nam neq; ſimulacra ea,de quibus paulò antè diximus, inſomnia ſunt,neq; aliud quicquàm quod ſolutis ſenſibus appareat. Sed neq; quicquid in ſomno ſe præſentat, inſomnium eſt. Nam primo quidem nonnullis euenit,ut ſonum, & lucem,& ſaporem,& contrectationem quodammodo ſentiant,ſed languidè tamen, & quaſi de longinquo: iam enim qui inter quieſcendũ cernebant,& mox excitati fuere,lumen lucernæ quod dormientes,ut rebantur, exiliter uidebant,protinus ubi expergefacti fuerunt,uerũ lucernæ lumen fuiſſe deprehẽdere. Sed & qui canũ,& gallinaceorum uoces debiliter exaudire ſibi uidebantur,mox experrecti ueras uoces fuiſſe apertè cognouerunt. Nonnulli etiã ad interrogata reſpondent: fieri enim poteſt,ut ſi alterum horum,uigilare dico, & dormire,non ſimpliciter adeſt,alterum quodammodo adſit: quorũ nihil ſomniũ,uocari debet. Neq; ſi quæ præter uiſa in ſomno ueræ intelligentiæ fiant. Sed uiſum quod à ſenſorum motu ortum,per quietem animalibus occurrit in eo quòd dormiunt, hoc ſomniũ eſt. Iam uerò quibuſdã accidit, ut nunquã quicquam ſomniarint in uita:quod quanquam rarum eſt,interdum tamen cõtingit. Atq; alij per totam uitam in eo affectu perſiſtere: 16

alij accedente ætate ſomniarunt, qui prius nullũ ſomnium uiderant. Cauſa uerò quamobrem non ſomnient, perſimilis ei uidetur, quæ facit ut ſtatim à cibo, & in ætate infantili, nullum penitus contrahatur ſomnium. Nam quorũ ita natura cõſtat, ut in ſuperiorem locum diuaporatio multa concedat, quæ ſuo regreſſu ad ima commotiones afferat plurimas, haud ab re nullum his phantaſma, uiſumq; apparet. Procedẽte uerò ætate ſomnia illis reſtitui, nihil abſurdi eſt: nam immutatione aliqua uel per ætatem, uel per affectum accepta, neceſſarium eſt hanc quoq; rerum contrariarum uiciſſitudinem accidere.

FINIS.

DE DIVINATIONE PER SOMNIVM LIBER.

Franciſco Vatablo interprete.

Hic declarat Ariſt. ſomniorum diuinatio quatenus ſit aſſerenda, aut non. CAPVT I.

D*IVINATIONEM aliquam eſſe, quæ in ſomno fiat, & prouenire dicatur ab inſomnijs, neq; contemnere facile eſt, neq; credere. Nam quòd omnes, aut plurimi arbitrãtur inſomnia ſignificare aliquid, argumento eſt, id præ experientia aſſeri ſolere. Item de nonnullis rebus ad diuinationem quandam haberi inſomnijs, indignum creditu non eſt, cùm ratione aliqua nitatur. Vnde fit, ut de cæteris quoq; ſomnijs haud ſecus cenſere quis poſſit. Cõtrà cùm nulla rationabilis cauſa uideatur, per quam iſthæc diuinatio proueniat, efficitur ut fides*

abrog

abrogetur. Nam ſi dicatur, deum eſſe qui ſomnia mittat, præter alia multa & hoc quoq; ſubabſurdũ eſt, non optimis, ſapientiſſimisq;, ſed quibuſuis ſine diſcrimine mitti. Sublata autẽ cauſa, quæ ad deum referatur, nulla præterea alia uidetur conſentanea eſſe: quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quoſdã eſſe in Boryſthene, & iuxta Columnas Herculis, qui futura præſentiant, captum ingenij noſtri excedere uideatur. Neceſſe igitur eſt ſomnia eſſe aut cauſas eorũ, quæ fiunt, aut ſigna, aut fortuita: aut omnia, aut duo ex his, aut unũ ſolum. Cauſam uoco, uerbi gratia, deliquij ſolaris, lunam: febris, defatigationẽ. Signum deliquij, cùm luna ſubire incipit: febris, ſcabritiẽ linguæ. Rem fortuitam, inambulãte aliquo ſolẽ delinquere: nam neq; cauſa, neq; ſignum deliquij, inambulatio eſt: aut deliquiũ, inambulationis. Quapropter res fortuitæ, neq; ſemper, neq; maiori ex parte fiunt. Sunt'ne igitur ſomniorum alia cauſæ, alia ſigna, uidelicet eorum quæ in corpore accidunt? Nam & qui è Medicorum ſchola paulò peritiores habentur, inſomnia diligenter attendenda dicunt. Nec ab re ita exiſtimant: artifices alioqui, ſed qui tamen meditari aliquid, philoſophariq; ſolent. Nam motiones quæ interdiu contingunt, niſi magnæ admodum, forteſq; ſint, maioribus illis quæ ſecũdum uigiliam fiunt, offunduntur. At in ſomno, contrà fit: tunc enim quæ paruæ ſunt, eſſe magnæ creduntur. Id quod facilè conſtat, ex ijs quæ in ſomno contingere ſolent: ſæpe enim accidit, ut dormientes modico ſtrepitu exaudito, fulminare, & tonare putemus, & tenui pituita diſtillante, melle, aut dulci alio ſapore frui: & exiguo calore in quibuſdam corporis partibus exorto, ſuper prunas ambulare, & uehementer calefieri, Excitati uerò, iſthæc hoc habere modo

deprehēdimus. Quare cùm exordia omniū parua ſint, certum eſt & principia morborū, & cæterarum affectionū, quæ in corpore perficiendæ ſunt, imbecilla eſſe oportere. Patet igitur neceſſariò hæc in ſomnis euidētiora eſſe, quā in uigilia. Sed & quædam ex uiſis illis, quæ per ſomnum apparēt, cauſas eſſe ſuorum cuiuſq; actuum, à ratione minimè abhorret: ut enim qui acturi aliquid ſunt, aut qui nūc id agūt, aut qui iam egerūt, plerunq; hoc idem per ſomnia contuentur, & adminiſtrant, quia diurna initia ad talem motum, quaſi uiam quandam præparauere: ita econuerſo neceſſarium eſt, ut plerunq; motiones, quæ ſe per ſomnum offerunt, principia ſint eorum, quæ interdiu gerimus, quia ecōtrario & hæc anteà inter nocturna uiſa mēs noſtra cōcepit. Ad hunc igitur modum è ſomnijs nonnulla tum ſigna, tum cauſas eſſe contingit. At complura perſimilia habēt ijs quæ temerè, ac uice fortuita proueniūt: præſertim extrema illa, ſupraq; omnem fidem hominis poſita, & ea quorū origo in nobis non eſt, ſed de nauali pugna ſunt, & ijs quæ procul à nobis geruntur. Nam de his eo modo ſtatuēdum eſt, quo ſtatuitur cùm id fortè fortuna euenit, quis de quo mentionem faciebat. Quid enim prohibet, quominus idem in ſomno contingat? immo uerò multa eiuſmodi contingere par eſt. Quemadmodum igitur mentio de quopiam neq; ſignum, neq; cauſa fuiſſe poteſt, cur idem ad nos acceſſerit: ita neq; ſomnium, ſignum aut cauſa dicendum, quamobrem ſic prorſus euenerit ut ſomnianti apparuerat, ſed fortuitum quid, temerariumq;.

Vnde etiam fit, ut plurima ſomniorū minimè euadant: nam quæ fortuita ſunt, neq; ſemper, neq; maiori ex parte accidūt. Ad ſummam, cùm è cæteris quoq; animātibus aliqua ſomniēt, haudquaquam inſomnia à deo miſſa ueniūt,

aut

aut ad eum finem nobis adiuncta fuere: dæmonia tamẽ haberi debent: nam & natura, dæmonia eſt, nõ diuina. Cuius rei indicio eſt, quòd degeneres admodũ, & gregarij homines futura præuident, & ita ut res habet ſomniãt, tanquã non delegante ſomnia deo. Verum prout quiſq; natura locutuleius eſt, aut uitio bilis atræ laborat: ita multifarias uiſiones experitur. Quia uerò plurimis, & uarijs ſpectris feriuntur, aliquando inſomnia illa, quibus euẽtus quidam reſpondet, incidũt: ſicuti nõnulli, cùm totum diem certant, interim præmium capiunt. Nam quod in prouerbio eſt, Si ſæpe iacias, aliud aliàs ieceris: idẽ et in ſomnijs contingere ſolet. Nec uerò abſurdũ eſt, plurima non euadere. Nã neq; ea ſigna, quæ in corpore uiſuntur, aut in cœlo, ut quæ imbreis, aut flatus prætendunt, ſemper eueniũt: ſi enim alius uehemẽtior motus ingruat, quàm ſit iſte futurus à quo illa fiant, tum ex ſigno nihil ſequi ſolet. Sed & plurima agendorum, de quibus conſilium optima ratiõne inieris, ſuperueniẽtibus initijs alijs grauioribus, in irritũ decidunt: nec enim prorſus omne fit, quod futurũ erat: neq; idem eſt fore, & eſſe futurum. Sed dicendũ eſt, & principia eſſe à quibus nihil emergat, et ſigna, quæ nullus approbet effectus. De ſomnijs uerò, quæ eiuſmodi principia non habent, qualia diximus, ſed ab hiſce, qui ſomniãt: aut tẽporibus, aut locis, aut magnitudine abiũcta ſunt, aut eiſdẽ uicinitate aliqua adiũcta ſunt, nõ tamẽ principia eorũ continent, niſi temerè futura præſentiãtur, ſic ſtatuendũ ut ſequitur potius eſt, quã ut Democritus aſſerit, ſomnia ſimulacris, & defluxibus accepta referens. Nam queadmodũ ſi quis aquã, aut aërem propellat, pars cõmota ſub'inde aliã cõmouet, ceſſanteq; illo accidit talem motũ quadamtenus progredi, autore etiamnum abſente: ita nihil obſtat motus

quoſdam, & ſenſus ad animas ſomniãtes peruenire ab ijs rebus, à quibus ille exuuias, & imagines mitti affirmat, & quocunq; peruenerint, impẽſius noctu ſentiri, quia interdiu delati diſſoluãtur: eſt enim aër noctis, ab omni turba liberior, quòd noctes uẽto minus infeſtẽtur: et in corpore facere ſenſum, ratione ſomni: quòd motiũculas interiores dormiẽtes, melius quàm uigilantes ſentiſcãt. Porrò *hi motus, uiſa dormiẽtibus afferũt: per quæ uaticinari futura de rebus ipſis aſſolent.* Et *ob id, quibuſuis ſine lege ulla non prudentiſsimis, præſagire cõtingit: nã ſi deus ſomnia mitteret, præſagia interdiu fierent, & ſapientibus darentur. Sic autem ſtolidiſsimos quoſq; præuidere par eſt: mens enim omniũ id genus hominũ curis referta nõ eſt, ſed quaſi deſerta, & cogitationibus uacua: ſed & cùm mouetur, id quod eam mouet, ſequi ſolet.* Q*uoſdam uerò eſſe, qui in exceſſu mentis futura præſentiant, id cauſa eſt, quòd uernaculi motus illòs nõ infeſtẽt, ſed procul ab eis ſummoueãtur: ex quo fit, ut peregrinos maximè ſentiãt.* E*ſſe itẽ aliquos, qui certiſsima ſomnient, & de neceſſarijs, & amicis ſuis potiſsimũ quenq; futura præuidere, hinc euenit, quòd neceſſarij de ſe mutuo impẽsè ſoliciti ſunt: ut enim de longinquo ſe maximè agnoſcũt, & ſentiũt, ita & ſuos quoq; motus: quandoquidem rerum notiorum motiones, notiores habẽtur.* Melãcholici *uerò, propter naturæ ſuæ uehemẽtiam, eminus iaculatorũ modo, collimant: necnon propter mobilitatẽ, ocyſsimè quod cõſequens, annexumq; ſit, imaginantur.* Nam *quemadmodum qui furore perciti ſunt, poëmata* Philegidæ*, ſerie quadam cohibili conſtantia, dicere ac meditari, ut* Venerem*, & ita ad finem uſq; premere ſolẽt: ita melancholici uiſa, quæ per'inde colligata ſint, celeriter recurrũt.* Prætere*a tanta cõcitatione rapi ſolent:*

ut

ut motus eorum ab alio motu elidi, aut retorqueri nõ poſſit. Artificioſiſſimus ſomniorum interpres haberi debet, qui ſimilitudines perſpicere poſſit: nam recta, claraq; ſomnia interpretari, cuiuſuis eſt. Dico ſimilitudines, quoniã, ut etiã præmonui, ſpectra ſimilia euadũt ſimulacris, quæ in torrente apparẽt: ubi ſi multa cõmotio fiat, nullæ apparitiones, aut ſimulacra ueris rebus ſimilia reddũtur. Acerrimus uerò apparitionũ cõiector eſt, qui celeriter perſpicere, & diſcernere poteſt ſimulacra, diſtorta alio qui, & incondita, hominẽ, aut equũ, aut aliud quodcunq; id ſit referre. Et ſomniorum itaq; coniector optimus eſt, qui ſimile quippiam internoſcere poteſt: cùm motio ſynceritatem ſomniorum interturbare ſoleat. Sed quid ſit ſomnus, et quid inſomnium, & qua de cauſa utrunq; fiat, item de diuinatione quæ ab inſomnijs oriatur, dictum iam eſt.

FINIS.

DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITAE LIBER.

Franciſco Vatablo interprete.

Hîc oſtendit Ariſto. animalium alia breuis, alia longæ uitæ eſſe: cauſasq; declarat. CAP. I.

CVR autem animantiũ aliæ plus tẽporis, aliæ minus uiuant, atq; omnino cur uita longa ſit, aut breuis, cauſas cõſyderemus addecet. Sed enim ita ordiendũ eſt, ut contemplationis initium ſumatur dubitando de his (non enim certum eſt) utrum diuerſa ſit, an eadem

cunctis animantibus, ac plantis cauſa, cur illarũ quædam diu, quædam parũ uiuant, & harum aliæ annua, aliæ diuturniore uita fruantur. Præterea, utrũ natura conſtantiũ eadẽ ſint longæua, & natura incolumia, an diſtincta ſint. Et utrum eadem ſint uitæ breuis, & ualetudinaria, an per aliquos quidem morbos corpora, quæ natura ualetudinaria ſunt, ad corũ naturam accedant, quæ breuiore uita frui ſolent: per aliquos uerò ualetudinaria eſſe, quæ longæua ſunt, nihil obſtet. De ſomno igitur, & uigilia, dictum eſt prius: de uita uerò, & morte, ſimiliter & de morbo, & ſanitate, quod quidẽ ad naturalem attineat Philoſophiã, dicendũ poſterius. Nũc autem de cauſa cur altera longã, altera breuẽ uitam agant, quẽadmodũ iam diximus, tractandũ eſt. Sanè hac differẽtia genera tota à totis generibus, et eorum, quæ ſub una ſpecie collocantur, alia ab alijs differunt. Generatim differre dico, ut hominẽ ab equo: nam genus hominum uiuacius eſt, quàm equorũ. Speciatim, ut hominem ab homine: eorum enim hominũ, qui locorũ intercapedine ſeiuncti ſunt, alij uita ſunt longiore, alij breuiore: qui enim in calidis degunt regionibus, diutius: qui in algidis, minus uiuere aſſolent. Quinimo ex hiſce, qui eundem tenent locum, nonnulli pari modo ea ipſa inter ſe diſcrepant differentia. Porrò ſumere cõuenit, quid ſit inter ea, quæ natura conſtant, quòd facilè corrumpatur, & quid quod ægrè. Nam ignis, & aqua, & quæ his cognata ſunt, cùm eandem facultatem minimè habeant, ſibi mutuò cauſæ generationis, atq; corruptionis, Proinde ſingula quoq; alia, quæ ex hiſce ſunt, atq; conſtant, & nõ ex multis per congeriem uti domus, eorum naturam participent ratio congrua exiſtit. Sed de cæteris, alia ratiò eſt. Plurimis enim ex hiſce, quæ ſunt, peculiares competunt corrup

ruptiones:ceu ſcientiæ,ſanitati,morbo,& eiuſmodi:quippe quæ corrumpi ſoleant, etiam nō corruptis ſuſceptiuis, ſed ſeruatis: quandoquidem ignorantiam reminiſcentia, atq; diſciplina corrumpere ſolent:ſcientiā obliuio & deceptio.Per accidens tamen cæterorū corruptiones, rerum naturalium interitus ſequuntur: nam cùm animalia ipſa intereunt, eorundem & ſanitas, & ſcientia corrumpitur.

Quocirca & de anima per hæc ratiocinari quiſpiam profectò poteſt.Nam ſi anima haudquaquā natura ſubſiſtat,ſed ut ſcientia in anima, ſic & anima in corpore ſit: erit nimirum ipſius quædam etiam alia corruptio præter eam,qua,cùm corpus interit,corrūpi ſolet. Quare,cùm nulla talis eſſe uideatur:alio ſanè pacto cum corpore inijt ſocietatem. Sed fortaſſe quæret quiſpiam,idq; optima ratione,utrum quod corruptibile eſt, id alicubi à corruptione uindicari queat,ceu ignis ſupero in loco, ubi contrariū nullum eſt.Quæ enim contrarijs inſunt, per accidens corrumpi ſolent, eò quòd illa intereant: tolluntur enim contraria à ſeſe.At cōtrariorum,quæ in ſubſtantijs ſunt, nullum per accidens corrumpi poteſt: propterea quòd ſubſtantia de nullo ſubiecto prædicatur. Quare fieri non poterit, ut id corrumpatur, quod contrario caret: aut in eo loco eſt,ubi nullum eſt contrarium. Quid enim erit, quod uim habeat corrumpendi,ſi quidem à contrarijs unis corrumpi quicquam contingat, contrarium autem non inſit, aut omnino,aut hic? An hoc partim uerum eſt,partim non uerum? Fieri enim nequit,ut ei quod materiam habeat,nō inſit modo quodam contrarium:nam ut omnino inſit caliditas,aut rectitudo,aut albor,fieri poteſt:ut alicubi ſit,nō poteſt: alioqui affectus eſſent ſeparati. Si igitur quando actiuum,& patibile ſimul ſunt,ſemper alterum agit, al-

terum patiatur, fieri non poteſt quin fiat mutatio. Præterea & excrementa fieri neceſſe eſt: at excrementum, cōtrarij rationem ſubit: ſemper enim mutatio è cōtrario fit: excrementum autem, reliquiæ prioris eſt: Quòd ſi quicquid actu cōtrarium eſt abigeretur, eſſet'ne uel hic incorruptibile, an non, ſed ab eo quod continet corrumperetur? Si ergo id, quod cōtinet, ſit ſatis committendæ corruptioni, numero eorum quæ dicta ſunt, adſcribatur: ſin minus, ineſſe quippiam quod ſit actu contrarium, & excrementitiam materiam aggigni, ſuppoſuiſſe operæpretium eſt. Quamobrem minor flamma à maiore per accidēs deuritur: quòd pabulum, fumum ſcilicet, quod illa non niſi longo tempore abſumere poteſt, hæc ocyus inſumat. Quapropter omnia ſemper in motu ſunt, & ortum, aut obitum ſubeunt: cui rei, id quod continendi munere fungitur, uel conferre, uel obeſſe ſolet. Et ob id, quæ locum demutant, ea tempore quidem longiore, breuiore'ue quàm ſua ferat natura edurant: ſed ſempiterna nuſquam ſunt, quibuſcunque contraria adſint: nam materies, protinus contrarium habet. Quare ſi ſit de prædicamento loci, lationem ſubeunt: ſi uerò quantitatis, accreſcunt, aut decreſcūt: ſi denique qualitatis, alterantur.

Hic Ariſtot. humidi uitalis conditiones declarat.

CAPVT II.

At neque maxima, corruptioni minus obnoxia ſunt: equus enim minus temporis, quàm homo, uiuit: neque puſilla: nam inſectorum plurima, nō ultra annum ætatem extendunt. Neque plantæ omnino minus quàm animalia corruptioni patent: cùm nonnullæ, uita ſint annua. Neque ſanguinaria: ſiquidem apis longiore tempore quàm ſanguinea quædam, uiuit: neq; exanguia, quòd mollia, annua

ſint

ſint:quamuis ſanguine careant. Neq; terreſtria: ſunt enim tum è plantis, tum è pedeſtri animantium genere, quæ in anni ſpatium duntaxat ætatem protrahũt. Neq; marina: etenim in mari tam teſtacea, quàm mollia, parum uiuunt.

Sed in totum quæ diutiſſimè uiuant, ea in ſtirpium genere continentur, ut palma, & cupreſſus: mox in ſanguineo genere animalium potius, quàm in exangui: & in pedeſtri, quàm in aquatili. Quare & illis duobus iunctis, in ijs quæ ſanguinea, pariter & pedeſtria ſunt, ea haberi ſolent, quæ inter animalia longiſſimè uiuunt, ut homo, atque elephas. Quin & uaſtiora, quòd maiori ex parte dixerim, diutius quàm minora uiuunt: nam & cæteris quæ uiuaciora ſunt, perinde atq; ijs, quæ modò retuli, magnitudo adiuncta eſt. Horum omnium cauſam, hinc intueri licet. Intelligendum enim eſt, animal natura humidum, calidumq; eſſe, cuiuſmodi uita quoque ipſa habetur: at ſenectus, & quod emortuũ eſt, obareſcit, algetq;: ſic enim habere cernitur. Hæc etiã, calidum inquã, frigidum, humidum, & ſiccum, materiã corporibus, quæ in rerũ natura ſunt, ſuppeditant: neceſſe eſt itaque ea, dum ſeneſcunt, inareſcere.

Quocirca, & humidũ eſſe tale cõuenit, ut nõ facile ſicceſcat. Et ob id, pinguia putreſcere non ſolent. Cuius rei cauſa eſt, quòd ea ſunt aëris, aër autẽ ad reliqua ignis eſt, qui haudquaquã putris reddi poteſt. Rurſum, nõ paucum eſſe humidum oportet: quod enim paucum eſt, facile exareſcit. Ideoq; magnæ & animantes, & plantæ, ut in uniuerſum dixerim, plus temporis uiuere conſueuerunt, quẽadmodum dictum eſt anteà: nam ratione optima euenit, ut quæ maiora ſunt, plus habeant humidi. At non ſolùm propter hoc, uita ſunt lõgiore: duæ enim ſunt cauſæ, quantitas, & qualitas: id eſt, modus, & genus. Proinde non ſolùm oportet

oportet humidum eſſe multum, ſed etiã calidum, ut ne facilè aut congelaſcat, aut reſiccetur. Hac de cauſa, diutius *homo quàm maiuſcula quædam animalia uiuit: nam quæ humidi copia uincuntur, ſi maiore proportione per qualitatem ſuperent, quàm per quantitatem uincantur, ea ſanè uiuaciora ſunt.* Calidum autē ipſum in nonnullis pingue *habetur: quæ res ſimul efficit, ut neq; facilè inareſcat, neq; facilè refrigeretur: in nonnullis, alio ſucco præditum eſt.*

Prætereà oportet ut quod haud facilè corruptibile ſit, nequaquã excrementis abundet: quòd enim tale eſt, aut ui morbi, aut ſuapte natura interimitur: nam excrementorũ uirtus, atq; facultas, uicem ſubit contrarij: atque interdum naturam ipſam, interdum partem corrumpit. Quapropter quæ ſalacia ſunt, & ſemine redundant, ocyſsimè ſeneſcũt: nam ſemen excrementum eſt, & inſuper, cùm prodit aſsiccat. Ob idq;, mulus equo, & aſino, ex quibus procreatus eſt plus temporis uiuit: & fœminæ, maribus, ſi mares ſalaces ſint. Quocirca & in paſſerum genere, mares breuiorem quàm fœminæ uitam obtinent. Adde etiam quòd quicunque mares laborioſi ſunt, amplius, laboris nomine, ſeneſcere ſolent: labor enim exiccat: ſenectus autem ſicca eſt. Natura tamen mares, ut in uniuerſum dixerim, uiuaciores fœminis ſunt. Cuius rei cauſa eſt, quòd mas fœmina calidior ſit. Eadem etiam animalia, tepidis locis plus tēporis quàm frigidis: illa ipſa cauſa, qua quæ maiore ſunt corpore uiuunt, & eorũ maximè quæ natura frigida ſunt, magnitudo conſpectior redditur, atque inſignior. Quapropter & calidis locis ſerpentes, lacerti, & corticata: necnon in mari rubro teſtata omnia, mira quadam magnitudine augentur: calida nanque humiditas, uitæ ac incrementi cauſa exiſtit. Locis autem prægelidis, humiditas

anim

animantibus indita, aquoſior eſt. Quamobrem, facilè congelaſcere poteſt. Quare in ſeptentrionali plaga, ex animalibus quæ parũ ſanguinis obtinent, aut eodem uacant, quædam nullo pacto, ſiue pedeſtria in terra, ſiue aquatilia in mari gignuntur: quædam gignuntur quidem, ſed minora ſunt, uitæq; breuioris, nam gelida cœli conſtitutio, ea increſcere non ſinit. Cùm autem alimentum non recipiunt tam animalia, quàm plantæ, interire ſolent: idem enim ſeipſum emacerat: nam quẽadmodum flamma magna paruã exurit, corrũpitq;, propterea quòd alimẽtũ eius abſumat: ſic calor naturalis, cui primaria concoquendi uis ineſt, materiã in qua ſit conſumit. Porrò aquatilia pedeſtribus minus uiuunt, nõ quòd humida ſimpliciter, ſed quòd aquoſa ſint. Tale autẽ humidum, corruptioni opportunũ eſt: quia frigidũ ſit, & promptè cõgelabile. Item exanguia ſanguineis, eandem ob cauſam, niſi magnitudine uindicentur: nam neq; pinguitudinem præ ſe ferũt, neq; dulcorem, cùm in animali pingue ipſum dulce ſit. Quamobrem apes diutius, quàm quædam alia maiuſcula animalia uiuunt.

Hic declarat Ariſtot. cur quædam plantæ longioris ſint durationis, quàm animalia. CAP. III.

QVæ autem diutiſſimè uiuunt, in plantis reperiri aſſolent, idq; potius quàm in animantibus. Primò, quòd plantæ minus in ſe diluti humoris contineant: unde fit, ut nõ facilè congelentur. Deinde quòd pinguitudinem, lentoremq; habeant: & quanquam aridæ ſunt, atque terrenæ, tamen non facilè ſiccabilem poſſideant humiditatem. Sed cur natura arborum longo temporis ſpatio duret, cauſam ſumpſiſſe conuenit: eam enim peculiarem ſibi præ omnibus animantibus præterquam inſectis, obtinet. Semper enim ſtirpes iuueneſcũt, ideoq; longæuæ ſunt: nam

aſſiduè

aßiduè germina alia enaſcuntur,alia ſeneſcũt, & radices pari modo:& non ſimul, ſed interdum ſolum caudex, & rami pereunt,alij uerò rami adnaſcuntur. Cùm autẽ hæc affectio radicibus euenit, aliæ ex eo quod ſupereſt, oriri ſolent. Atq; ita perpetuò aliud corrumpitur, aliud gignitur:quocirca & illæ longo tempore uiuunt. Aßimilantur autẽ plantæ inſectis,uti iam diximus:nam plantæ,diuiſæ, ſeiunctæq; uiuũt:ac duæ ex una,atq; etiã plures procreãtur. Inſecta uerò uiuunt quidem, ſed longo tẽpore uiuere nequeunt:nam nec inſtrumenta poßident, nec principium illud,quod ſingulis ineſt,ea efficere poteſt. At illud quod plantis innatum eſt,poteſt:quippe cùm plantæ ubique tam radicem,quàm caulem potentia habeãt. Quapropter ab eo ſemper aliud recẽs,aliud ſenectum prouenit, quæ pauxillum inter ſe uitæ lõgitudine differũt,perinde ut ea quæ auulſu ſeruntur:etenim in ea ſatione, quæ auulſo ſurculo effici ſolet,idem quodammodo euenire dicas:id enim quod auulſione ſeritur, particula quædam eſt. Verùm hoc in ſatione quæ auulſu fit, ſeiunctis contingit: ibi,continuis. Cauſa, quòd principiũ ipſum potentia ubiq; ineſt. Porrò idem in plantis,& animalibus euenit. Nam in animalium genere,mares diutius magna ex parte uiuunt,quorũ partes ſupernæ maiores ſunt,quàm infernæ:nam mas,fœmina magis formã gerit pomilionis:ſuperna uerò, calor:& inferna,frigus occupat. Et in plantarum genere, quæ caput prægraue ac põderoſum geſtant,lõgius uitæ curſum protrahunt,cuiuſmodi ſunt nõ annuæ,ſed quæ figura ſunt arboris:ſiquidem radix,plantarũ pars ſupera,atq; caput eſt: quæ autẽ ſunt annuæ, parte infera & augentur, & ſuos fructus effundũt.Sed de hoc ſeorſum per ſe in libris de plãtis tractabitur:nũc autẽ de cæteris, nempe de animalibus,

cauſa

cauſa quãobrem alia longum uitæ ſpacium obtineant, alia breue, explicata eſt. Reſtat ut de iuuentute, & ſenectute, & uita, & morte cõtemplemur: his enim præfinitis, determinatisq́; animalium doctrina finem erit aſſecuta.

FINIS.

DE IVVENTVTE, ET SENECTVTE, VITA, ET MORTE: ET DE SPIRATIONE LIBER.

Franciſco Vatablo interprete.

Hic oſtendit Ariſtot. partem unam eandemq́; eſſe uiuentium animalium, qua uiuunt. CAPVT I.

DE Iuuentute, & ſenectute, & uita, & morte, nunc agendũ: fortè autẽ ſimul & de ſpiratione cauſas dicere neceſſariũ eſt, quòd ob eam animãtibus nõnullis uiuere & nõ uiuere cõtingat. Cùm iam alibi de anima tractatum ſit, quanquàm conſtat fieri non poſſe, ut animæ ſubſtantia corpus ſit, eam tamen eſſe in aliqua corporis particula, & ea quidem, quæ inter reliquas ui quadam polleat, apertum eſt. Cæteris igitur animæ aut partibus, at potentijs (utrouis modo appellandæ ſint) in præſentia dimiſſis, eorum omnium quæ animalia dicuntur & uiuere, in hiſce quidem quibus utraque iſta eſſe animal inquam, ac uiuere competunt, unam, & eandem eſſe partem neceſſe eſt, qua uiuunt, ſimul & animalis nuncupationem ſortiuntur. Fieri enim nequit ut animal, qua animal eſt

eſt,non uiuat:at qua uiuit,hac eſſe animal, haudquaquam neceſſe eſt: nam plantæ uiuunt quidem, ſed ſenſu carent: ipſa autem ſentiendi facultate,animal à non animali interſtinguitur. Hanc *ergo partem, numero unã, eandemq́; ratione plures,ac diuerſas eſſe neceſſe eſt:neq; enim idem eſt eſſe animal,quod uiuere.* Cùm *igitur propria ſenſoria uniũ aliquod cõmune ſenſorium nacta ſint,quo neceſſe ſit ſenſus actu concurrere, hoc autem inter partem priorem, & poſteriorem mediũ ſit(nam pars prior dicitur,in qua ſenſum gerimus: poſterior, quæ è regione illius ſita eſt) & inſuper præciſis uiuentibus omnium pars altera ſupera ſit, altera infera(omnia enim partem ſuperam,inferamq́; poſſident)quare & ipſæ plantæ,uegetandi principium inter eas habebunt? nam partem,qua cibus ingreditur, ſuperam nuncupemus, ipſam ſpectantes, & nõ totũ illud quod nos ambit:qua uacãs materia primũ egeritur,inferã. Cæterũ illa in plantis ecõtrariò,quàm in animalibus,ſita eſt.* Nam *ex animãtibus,homini maximè pars ſuperior ad uniuerſi ſupremũ erecta eſt:cæteris,media inter ſupremũ,ac imum haberi ſolet.* At *plantis cùm ſtabiles ſint, cibumq́; ex imo capiant, ea pars neceſſaria infrà poſita ſemper eſt: quam enim habent rationẽ in animalibus uocatum os, eam ſubeunt in plantis radices:nam illa,ore cibũ è terra capiunt: hæ,radicibus:cumq́; tribus exiſtentibus partibus,in quas perfecta animalia diuiduntur,una qua cibũ capiũt,altera qua excrementũ emittũt, tertia quæ inter illas media eſt: hæc in maximis animalibus pectus nuncupetur,in cæteris proportionale,in quibuſdã autẽ magis quàm in alijs articulata,diſcretaq́; ſit,& ex eorũ numero quæcũq; inceßilia ſunt,ea parteis ad id muneris accõmodatas,crura ſcilicet, pedesq́;:& ea quibus conſimilis facultas adeſt, adiunctas poßi*

poſſideant, quibus totus aluꝰus feratur: uegetalis profectò animæ principium in medio illarum trium partiũ haberi tum uiſu, tum etiam ratione deprehenditur. Pleraq; enim animalia, adempta utrauis parte, id eſt aut ea quæ uocatur caput, aut ea quæ ingeſtos continet cibos cum quacumq; ea ſit, quæ media eſt, uiuere ſolent. Id quod apertè in inſectis, ut ueſpis, & apibus, uſu uenit. Sed & plurima, quæ inſecta non ſunt, præciſa, ob uegetandi principiũ uiuere queunt: quippe quæ partem hanc actu ſimplicẽ, potentia multiplicem habeant. Eodem enim quo plantæ modo conſtant: etenim plantæ præſectæ ſeorſim uiuũt: multæq; arbores ab uno fiunt principio. Cæterùm quam ob cauſam plantarum aliæ diuiſæ ſeiunctæq; uiuere nequeant, aliæ auulſione ſerantur, alio explicabitur loco: quãquàm in hoc plantæ, & inſectorum genus ſimiliter ſeſe habent. Neceſſe autem eſt, ut anima uegetatrix in habentibus actu ſimplex, unaq; ſit, potentia multiplex, ac plures. Nec ſecus de ſentiendi quoq; principio dicendum: nam quæ ex eis diuiſa ſunt, ea ſenſum habere cernuntur (Verum plantæ ut natura ſeruetur efficere poſſunt, hæc non poſſunt, quòd inſtrumenta ad naturæ tutelam, ſalutemq; cõmoda non habeant, careantq; alia eo quòd cibum trahit, alia eo quòd recipit alia tũ alijs tum etiam horũ utroq;) Huiuſmodi enim animalia, animalibus multis natura cohærentibus aſſimilantur. (At quæ optimè conſtant, haudquaquam quòd eorum natura quàm maximè fieri poteſt una, ſimplexq; habeatur. Quo fit ut partes nonnullæ diuiſæ parum ſentiãt: quòd affectio quædam animæ illata ſit) Detractis enim uiſceribus, cientur: id quod etiam teſtudinibus exempto corde euenit. Præterea illud tam in plantis, quàm in animalibus patere poteſt. In plantis quidem, ſi generationem quæ fieri ſemine ſc let,

& inſitiones,auulſionesq́; conſideremus. Nam generatio ea quæ ſemine fit,omnibus è medio prouenit: cùm enim biualuia ſint ſemina omnia, qua cohærent, mediumq́; parti utriuſq; habetur, hinc unà cum caule radix etiam eorum quæ naſcuntur erumpit,principiumq́; mediũ ipſorum eſt.

Hoc etiam in inſitionibus, auulſionibusq́;, circa nodos maximè euenit: nodus enim principium quoddam ſurculi eſt,& inſuper medij rationem obtinet. Quare aut nodum auferunt,aut in eum quippiam indunt:ut uel radix,uel ſurculus ex eo naſcatur,quaſi principium caulis,& radicis,è medio ſit. Quinetiam cor animantium ſanguine præditorum primum gignitur:quod etiam per ea conſtat,quæ fuimus ſpeculati in hiſce,quæ dum adhuc fierent,nobis uidiſſe contingit. Quare & ijs quæ ſanguine carent,id primum fieri neceſſe eſt,quod uice cordis ſubrogatur.

Hic oſtendit Ariſt.principium ſentiendi,alendi,atq; augendi in corde eſſe. CAP. II.

QVòd autem cor uenarum principium ſit, quodq́; in ſanguineis ſanguis ſit ultimum alimentum, ex quo partes efficiuntur, in libris de partibus animalium dictum iam eſt. Conſtat itaq; oris facultatem alteram operam cibo conficiendo præſtare,uentris alteram:cor uerò potiſſimum eſſe,atq; finem imponere.Quare ut ſentientis,ita etiam uegetantis animæ originem, ſanguinarijs in corde haberi neceſſe eſt: nam cæterarum partium officia circa cibum, officij cordis gratia ſunt. Oportet enim ut principale ad id, cuius cauſa properet, & non in ijs quæ huius cauſa ſubſiſtat: perinde atq; medicus ad ipſam ſanitatem.

At uerò ſenſuum principatus in corde, ſanguinarijs omnibus eſt:nam in corde,omnium ſenſoriũ cõmune ſenſorium haberi neceſſe eſt. Duos autem,id eſt tangendi,&

guſt

guſtandi,ſenſus,eo apertè tendere cernimus:quare & reliquos eodem proficiſci neceſſe eſt:in hoc enim cætera ſenſoria motum facere contingit: hæc autem haud quaquam ad locum ſuperiorem tendunt. Præterea ſi uita hac in parte omnibus collocata ſit,eſſe neceſſe,ut ſentiĕdi quoq; principium in ea ipſa ſedem habeat, perſpicuum eſt: quo enim corpus animal eſt,eo etiam uiuere:quo uerò ſenſitiuum,eo eſſe animal dicimus. Cæterum cur ſenſuū alij apertè in cor penetrent, alij in capite poſiti ſint (quamobrem nonnulli etiam uim ſentiendi ſitam in cerebro arbitrantur) cauſa ſeorſum alio loco explicata iam eſt. Sentiendi igitur principium,& alendi, & augendi, in hac trium partium, & in corporis meditullio ſitum eſſe,uiſu quidem ex hiſce quæ dicta ſunt conſtat. Ratione uerò,quod natura in omnibus ex ijs quæ fieri poſſunt,facere uidetur quod optimum ſit;cùm autem ſubſtantiæ medium,principiū utrunq; occupat,tum pars utraq;, tam ea quæ ultimum perficit alimentum,quàm ea quæ ipſum recipit, ſuo fungi munere maximè poteſt:ita enim fit,ut iuxta utrunq; eorum, pars utraq; ſita ſit. Item eiuſmodi medij locus,eius quod principatum obtinet,locus eſt. Præterea id quod utitur,& id quo quid utitur differāt inter ſe oportet: perinde ut tibiæ, atq; id quod eas mouet, uidelicet manus. Si ergo animal definitum eſt eo quòd ſentiendi principium habeat, hoc principium ſanguineis in corde,exanguibus in parte uicaria haberi neceſſe eſt. Porrò animalium partes omnes,totumq; corpus,calorem quendam naturalem inſitum habent. Quocirca dum uiuunt, calida apparent,dum mortua ſunt,atq; uita deſtituta,contrà. Neceſſarium autem eſt, ut eius caloris principium ſanguineis in corde, exanguibus in proportionali habeatur:cibū enim naturali calore conficiunt, atq; concoquunt

omnia: ſed in primis id quod potiſsimum eſt nempe cor, aut quod ei proportione reſpondet. Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, uita remanet: cordis prorſus interit: quòd omnibus inde caloris principium pendeat, & anima quaſi ignita ſit in hiſce partibus, ſanguineorum in corde, exanguium in parte proportionali. Neceſſum itaq; eſt uitam, & incolumitatem huiuſce caloris, item mortem, & eiuſdem corruptionem, ſimul eſſe.

Hîc Ariſtoteles de ignis corruptionibus determinat.

CAP. VIII.

A*T uerò ignis duas eſſe corruptiones uidemus: marcorem, & extinctionem. Eam quæ à ſeipſo prouenit, marcorem appellitamus: quæ uerò à contrarijs, extinctionem, & illam quidem ſenectutem: hanc autem uiolentiam. Vtranq; tamē corruptionem eadem de cauſa fieri accidit: ſubſidente etenim cibo, quòd calor eum accipere nequeat, corrumpitur ignis: nam contrarium ipſum concoctionem intercipiens, quo munus ille nutriatur, impedit. Eſt etiam quando ignem marceſcere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neq; ſpiraminis quicquam habeat, neq; refrigerij: ita enim calor plurimus ſeſe intercolligens, alimentū celerrimè abſumit: idq; prius facit, quàm ut ulla reſpiratio adhiberi queat. Quocirca non modo minor ignis maioris acceſſu marceſcit, uerum etiam ipſa per ſe lucernæ flamma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quàm quoduis aliud cremabile. Cuius rei cauſa eſt, quòd flamma maior minoris alimentum prius occupat, quàm aliud ſuperueniat: ignis autem fluminis inſtar perpetuò gignitur, atq; fluit: uerum id, præ celeritate nos latet. Clarum itaq; eſt, ſi ſeruari calorem oporteat, quod ſanè neceſſarium eſt, ſi animal*

uiſt

uicturum ſit, quandam fieri calori in ſua origine refrigerationẽ oportere. Cuius rei exemplũ ſumere licet, id quod in hiſce carbonibus, qui præfocantur, euenit: nam ſi continuè obturati ſint eo, quod ſuffocatorium uocant, celeriter extinguntur: ſi uerò mutatis uicibus quiſpiam crebrò operculum auferat, apponatq́;, longo tempore ignem retinere ſuũ aſſolent. At occultatio ignem conſeruat: nec enim quominus diſſlet impeditur, propter cineris raritatem: & circunfuſo aëri, ne extinguatur ab eo, copia ſui caloris reſiſtit. Verùm cauſa quamobrem igni intecto aliter accidat, aliter præfocato (hic enim emarceſcit, ille longo temporis ſpacio edurat) dicta eſt in problematibus. Cùm autẽ omnia uiuentia animam ſortita ſint, quæ nequaquam abſq; naturali calore eſſe poteſt, ut diximus: plantis quidem ſubſidiũ illud, quod per alimentum, & ambientem aërem paratur, ſat eſt ad caloris naturalis tutelam, atq; ſalutẽ. Etenim alimentum, refrigerationem ingrediendo facit: qualis hominibus cùm primùm quippiam ſumpſerunt cibi, euenire ſolet, ieiunia uerò calefaciunt, ſitimq; mouent: nam aër cùm motu uacat, ſemper calefit: cùm uerò mouetur ingrediente cibo refrigerari ſolet, quoad concoctionem admiſerit. At ſi aut continens frigore exuperet ob temporis conſtitutionem, uigente nimirùm ualido gelu, obareſcunt: aut per æſtatem uehemẽtes æſtus accidant, neq; humor qui è terra trahitur refrigerare poßit, calor earum marcore corrumpitur, atq; per id tempus arbores ſphaceliſmũ (id eſt morbũ radicis, ſiue radicationem) ſentire, atq; ſiderari dicuntur. Quamobrem & lapidum genera quædam & aquam in uaſculis ſubdere radicibus conſueuere, ut ſtirpium radices refrigerentur. Animantium autem cùm quædam in aqua, quædam in aëre degant, ex his & per hæc refrigeratio-

neis ſibi conciliant, aliæ aqua, aliæ aëre. Quonam uerò pa ćto, & qualiter inſtituto ſermone explicandum eſt.

Hîc Ariſtot. ueterum aliquot ſententias de reſpirandi ratione refert: CAP. IIII.

NAm de ſpiratione quanquàm è prioribus naturæ interpretibus nonnulli, iiq; admodum pauci determinauere, tamen cuius gratia animantibus adiuncta ſit, alij nihil dixerunt, alij dixerunt quidem aliquid, ſed haud quaquam rectè, immo præter eorum, quæ contingere ſolent, experientiã. Adhæc, omnia animalia ſpirare prodiderunt: quod remotum à ueritate eſt. Quare de hiſce prius agendũ eſt, ut ne abſentes immeritò accuſare uideamur. Igitur animalia, quæ pulmonẽ habeant, ſpirare omnia dilucidum eſt. Sed & ex his ipſis, quotquot exanguem, fungoſumq; gerunt, ſpiratione minus indigent. Vnde fit, ut ſine ea, diutile pro corporis uiribus perſiſtere queant. Fungoſum autem pulmonem ouipera omnia poßident, ut ranarum genus, præterea mures amnici, atq; teſtudines: diuq; aquam demerſa tolerãt, quòd pulmo eorũ parum caloris retineat, cùm ſanguinis inops habeatur. Qui ubi inflatur, motu ſuo refrigerat, efficitq; ut longo temporis ſpacio edurent. Cæterum ſiquis ea ui diutius in humore detineat, præfocantur intereuntq; omnia: nullum enim è talibus aquam, piſciũ more, admittit. Quotquot autem ſanguineum obtinent, ſpiratione magis indigent, propter caloris abundantiam.

Cætera uerò quæcunque pulmone uacant, ſpirare non ſolent. Democritus igitur ille Abderitanus, nonnulliq; alij, qui de ſpiratione tractarunt, nihil de cæteris animantibus præfiniere: dixiſſe tamen uidentur, quaſi omnia ſpirandi uſum haberent. At Anaxagoras, & Diogenes, ſimulac cuncta ſpirare dixerunt: de piſcibus, & oſtreis quonam

468

modo ſpirent,ſubdidere. Ac Anaxogoras quidem piſces, cùm per branchias humorē reddunt,aërem illum trahēdo, qui ſuo in ore ſit, quòd nihil inane habeatur, ſpirare tradidit.Diogenes uerò eoſdē,cùm aquam per branchias euo munt,ex eo humore,qui oriri circunquaq; adiacet, aërem opera uacui in ore exiſtentis trahere aſſeruit:quaſi quidā aër eſſet in aqua. Hæc autem,impoßibilia ſunt.Nam primò quidē,illi negotij partem alterā adimunt,quia id quod commune eſt de altero ſolo enũtiant:id enim uocatur ſpiratio:ſpirationis autem pars altera,inſpiratio:altera,expiratio:de qua,quo pacto tales animantes expirent,nihil dicunt.Nec uerò dicere quicquam poſſunt: nam quoties illæ reſpirant,quæ reſpirarint,hæc rurſum expirēt,& hoc ſemper alternatim factitent, oportet. Vnde accidit, ut ſimul ore aquam excipiant, & ſpiritum reddant: at neceſſe eſt occurſantia,alterum alterum impedire. Deinde,cùm aquā reijciunt,tunc per os,aut per brāchias expirāt.Quare accidit,ut ſimul expirent,& reſpirent:dicunt enim tūc reſpirare ipſas.Cæterùm fieri nō poteſt,ut quicquā ſimul expiret,& reſpiret. Quarè ſi neceſſe ſit,quæ reſpirāt expirare,& reſpirare,fieri uerò non poßit ut ulla earũ expiret, patet neq; fieri poſſe ut ex eis aliqua reſpirādi munere fungatur.Præterea quòd dicūt piſces trahere aërē ex ore ſuo, aut ex aqua per os, fieri nequit:non enim habent arteriā: quòd pulmone uacēt,ſed à ſitu oris cōtinuo uēter eſt. Quare neceſſarium eſſet,ut uentre piſces eundem traherēt:hoc autem cætera quoq; animalia factitarent: nunc uerò minimè factitant. Sed & illi cùm extra aquam ſunt,apertè hoc idem facerent:at hoc nullatenus facere uidentur Item cùm ſpirabilia omnia reſpirant, ſpiritumq; trahunt, motionem quandam particulæ trahētis ſuboriri cernimus.Id quod in

piſcibus nequaquam euenit: nullam enim uentris partem motitare uidentur: ſed branchias ſolummodo, ſiue in humore degant, ſiue in aridam inciderint, quo tẽpore palpitant. Adde quòd cùm ea quæ ſpirant, in aquis ſuffocata moriuntur, bullæ fiunt, ſpiritu uiolenter exeunte: ceu ſi quis teſtudines, aut ranas, aut aliquod aliud ſimile genus ui ſub aquis detineat. At in piſcibus tale quid, etiã ſi nihil inexpertum relinquas, minimè contingit: ut intelligatur nullum ſpiritũ illos deforis habere. Porrò illo eodem pacto, quo piſces reſpirare dicunt, ipſi quoq; homines demerſi reſpirare poſſent. Nam ſi piſces aërem è circunfuſo humore in os attrahant, cur non idem facerent & homines, & cætera animalia: & aërem, qui ab ore proueniat, haud ſecus quàm piſces traherent? Quare ſi illa fieri poſſent, & hæc quoq;: at quoniam hæc fieri non poſſunt, certũ eſt neq; illa fieri poſſe. Adhæc ſi reſpirant, cur in aëre intereunt, & inſtar eorum quæ præfocantur palpitare uidentur? non enim alimẽti inopia, hoc illis euenit. Quam uerò cauſam Diogenes aſtruit (dicit enim eos in aëre, aërem nimium trahere: in aqua, modicum, ob idq; emori) ſtulta eſt. Etenim in pedeſtri genere hoc idem contingere oportebat: nunc autem nullum pedeſtre animal ſuffocari uidetur, eo quòd uehementer reſpiret. Præterea, ſi omnia reſpirãt, clarum eſt & inſecta quoq; animalia reſpirare: at plurima ex eis, diuiſa non modo in duas parteis, ſed etiã in plureis, uiuere cernuntur, ceu ſcolopendræ, quas centipedas nuncupant: quæ, qualiter, aut quo fieri poteſt ut reſpirent? At uerò nec partium interiorum experientiam habuiſſe, nec accepiſſe cuncta naturam moliri alicuius gratia, cauſa potiſſimum fuit, quãobrẽ haud rectè de ipſis dixerint: inueſtigãdo enim cuius gratia reſpiratio animalibus adiuncta ſit, & in partibus

bus hoc idem ut in branchijs, et pulmone inſpiciendo, ocyus utiq; cauſam ipſam inueniſſent. Cæterum Democritus quæ ſpirant ex reſpiratione quippiam conſequi aſſeruit, inquiens eam prohibere ne anima extrudatur: non tamen quaſi natura id huiuſce gratia fecerit quicquam dixit. In plenum enim, ut cæteri naturales, ita & hic quoq; huiuſmodi cauſam minimè attigit. Sed primas illas rotundas figuras, calorem, & animam eſſe dicit. Quæ ubi periclitari accipiunt, ne continente exprimente, foras protrudantur, ſuccurſum, auxiliumq; reſpiratione fieri: in aëre enim grãdem numerum talium eſſe, quæ ille mentem, animamq; appellat. Ac reſpirante quidem animali, & aëre ingrediente, ea pariter ingredi: & compreſſioni reſiſtendo, animam quæ in eo eſt, egredi prohibere. Atq; ob id, in reſpirando, & expirando uitam, & mortem conſiſtere: nam cùm id quod nos ambit comprimendo euincit, ac ſuperat, nec ei præterea id quod deforis ingreditur, reſiſtere poteſt, cùm animal ſpirare nequeat, tum accidere morte animal occupari: mortem enim eſſe, eiuſmodi figurarum è corpore digreſſum, qui exprimente eo quòd continet, proueniat. Cauſam uerò quamobrem neceſſarium ſit cuncta emori, non tamen quouis tempore ſine lege ulla, ſed ſecundum naturam ſenectute, præter naturam uiolentia, nequaquam declarauit. Atqui explicuiſſe oportuit, cùm aliàs id fieri uideatur, aliàs non uideatur: utrum cauſa extrinſecus petenda ſit, an intrinſecus. Sed nec de ſpirationis primordio quænam cauſa ſit, interior'ne, an exterior, quicquam dixit: non enim mens ea, quæ forinſecus ſit, prædium illud ſeruare poteſt: ſed ſpirationis motuſq; initium intrinſecus ortum habet, quaſi id quod continet uim nullam adferat. Abſurdum quoq; & illud eſt, ſimul quod ambit comprimere, et quod ingreditur dilatare. Quæ

igitur ille dixit, & quomodo, ferè hæc ſunt.

Hîc declarat Ariſt. quatenus reſpiratio & expiratio uitæ, ac mortis principatum obtineant. CAP. V.

AT ſi uera eſſe, quæ prius dicta ſunt, & non omnia animalia ſpirare arbitrari oporteat, non de qualibet morte cauſam hanc dictam eſſe, ſed ijs ſolùm quæ ſpirãdi uſum habeant accommodari debere, exiſtimandum eſt. Sed ne his quidem rectè. Id autem liquidò conſtat, per ea quæ contingunt, & eiuſmodi, quorum experientiam omnes habere uidentur. Nam per æſtum calidiores effecti, ut reſpiratione magis indigent, ita crebrius ſpirant. Contrà, cùm circumfuſus aër algidus eſt, & corpus contrahit, atq; condenſat, tunc accidit ſpiritum retineri. Atqui oportebat tunc aërem deforis ingreſſum, compreßionem prohibere. Nunc uerò contrà res agitur. Quoties enim non expirantibus hominibus caloris magna uis collecta fuerit, tunc reſpiratione indigent: neceſſarium autem eſt, ut inſpirando reſpirent. Porrò æſtuantes ſæpius reſpirare ſolent, quaſi id agant refrigerij gratia: quo tempore fit, ut quod dici ſolet, ignis ad ignem addatur. Illa uerò circularis pulſio, quæ in Timæo ſcripta eſt, de cæteris animantibus nihil definiuit, quo pacto, eodem'ne, an alia quadam ratione, ipſa ſuum calorem tueantur, atq; conſeruent. Nam ſi ſolis pedeſtribus ſpiratio adiuncta ſit, cauſa dici debuit, cur ſolis competat: ſi uerò etiam alijs inſit, ſed modus differat, & de hoc quoq; determinandum fuit, ſi cuncta ſpirare poßint. Præterea, modus cauſæ fictitius eſt: nam cùm calor foras per os egreditur, circumfuſum nobis aërem pelli aſſerit, & latione concepta eodem per carnes, quæ raræ, ſolutæq; ſunt interlabi, unde calor interior exiuit, propterea quòd nihil uacuum ſit, cùm ſibi mutuò circumobſiſtant: ubi uerò calefactus ſit,

rurſum

rurſum egredi per eundem locum, & intrò per os repellere calidum illum aërem, qui prius foras excidit, atq; id reſpirando, & expirando continuè ſemper fieri. Euenit autem hiſce, qui ſic arbitrantur, expirationem prius fieri, quàm inſpirationem: argumento, quòd hæ alternatim fiant. At morientes, expirant. Quare neceſſarium eſt inſpirationem uicem ſubire principij. Item cuius gratia iſthæc, reſpiratio, inquam, & expiratio animalibus tributa à natura ſint, non dixere, qui in hunc modum loquuntur, ſed ſolùm quaſi de re aliqua temeraria, & quæ caſu conſiſtat, enuntiauere. Atqui iſta principatum uitæ, & necis obtinere uidemus: tunc enim accidit ut quæ reſpirandi uſum habent, intereant, cùm reſpirare non poſſunt. Ad hæc abſurdum eſt, caloris quidem per os egreſſum, et rurſum ingreſſum, nos minimè latere: ſpiritus uerò in pectus ingreſſum, & rurſus eiuſdem calefacti egreſſum latere. Abſurdum etiam & illud eſt, reſpirationem eſſe caloris ingreſſum: econuerſo enim rem habere uidemus, nempe quod expiratur eſſe calidum, quod inſpiratur frigidum. Cùm uerò hoc calidum eſt, anhelantes reſpiramus: nam quia id quod ingreditur, nos ſatis refrigerare non poteſt, euenit ut ſæpius trahamus ſpiritum. At uerò neq; nutricationis gratia reſpirationem fieri exiſtimandum eſt, quaſi ignis interior alatur ſpiritu, & reſpirante quidem homine, ceu igni materiam incendio aptiſſimam adijci alito uerò igni expirationem fieri. Eadem enim & ad hunc quoq; ſermonem rurſum dicemus: quæ ad priores adducta ſunt: etenim in cæteris animantibus hoc idem euenire oportebat, aut quòd ei proportione reſpondeat, cùm omnia calore uitali prædita ſint. Deinde & quo dicere modo oporteat calorem è ſpiritu gigni, figmento perſimile eſt: potius enim hunc è cibo fieri

Caput 8 Reſpiratio non ſit alimenti...

ri uidemus: iuxta quod euenit,ut animal cibũ capiat,et excrementum emittat.Hoc autem,in alijs fieri haudquaquam cernimus.

Hic Ariſt.Empedoclis de Reſpiratione ſententiã refert. CAP. VI.

DIſſeruit autem de Reſpiratione et Empedocles, ſed tamen cuius gratia animalibus data ſit,ſilentio præterijt: neq; de omnibus animantibus ſi reſpirent necne, quicquam certum reddidit:atq; ubi de ea ſpiratione quæ per nares fit,locutus eſt,de principe quoq; dixiſſe putauit.Fit autẽ ſpiratio & per arteriam è pectore, & per nares:cæterùm animalia,ſpirare per nares abſq; illa non poſſunt: & cùm ea deſtituuntur, quæ per nares fit, nullum damnum ſentiunt: cùm autem ea,quæ per arteriam,commoriuntur:natura enim obiter abutitur ad olfactum in quibuſdam animalibus ſpiratione illa,quæ per nares fit. Quocirca olfactum quidem omnia ferè animalia participant,ſed ſenſorium nõ idem omnia obtinent. Verùm de his dictũ planius alibi eſt. Porrò reſpirationem,et expirationẽ fieri aſſerit, propterea quòd uenæ quædã habeantur,in quibus ineſt quidem ſanguis,non tamen plenæ ſunt eodem,ſed meatus extrà prominentes obtinent,corporis quidẽ partibus anguſtiores,aëris uerò ampliores.Ideoq; cùm ſanguis aptus ſua natura ſit ſurſum,et deorſum moueri,quando deorſum fertur,aërem influere,et reſpirationem fieri: quando uerò ſurſum cõmeat, aërem effluere, et exſpirationẽ committi prædicat:quod ibi eueniet ei, quod in uaſis accidit, quæ clepſydras uocamus aſſimilãs.Inquit enim:Hoc trahitur pacto cunctis,et redditur aër. Nam partim exangues ad corporis ultima uenæ Tendunt, quarũ extrema caua ſub nare fatiſcunt Oſcillis, adeò ut cruor occultetur,et auræ Inceſſum facilem ualeant præſtare meatus. Hinc ubi commotus reperit tener intima

ſang

ſanguis, Tunc aër feruendo ſubit permultus eodem. Aſt ubi ſe ille effert, tum rurſum redditur iſte: ut cùm clepſydra uirguncula ludit ahena, Quando tubum properat formoſa claudere dextra. Et mox indit aquæ molli quæ corpore conſtant. Nondum in uas penetrat demerſum lympha, ſed ipſam Aëris ingreßi per denſa foramina moles Arcet, dum ſtrictam illa uiam patefecerit, at mox, Aëre decedente, ſubintrat lympidus humor. Contrà tum fundum uaſis tenet humor aheni, Et iam uirgo manus tubuli præcluſit hiatum, Tunc imbrem retinet vergens intrò exterus aër, Ad ſtreperi portas iſthmi, ſuprema tenendo, Dum manus abſcedat, tum contrà quàm prius, intrò Aëre prorumpente, ſubeffluit imber amœnus. Sic tener ille liquor moti per membra cruoris, Quando pedem referens ſubit intima, protinus alter Aëris influxus demittitur agmine magno. At cùm ſeſe effert, tum rurſum expirat abundè. Hæc ille, de reſpiratione prodidit. At quæ per arteriam apertè reſpirant, per os ſimul, & per nares reſpirare ſolent, ut diximus. Quare ſi de hac reſpiratione loquatur, ſcrutari neceſſe eſt, quo pacto illi dicta cauſa accommodari poßit: nam è contrariò agi uidetur. Siquidem homines locum, cui reſpirandi munus delegatum eſt, perinde ut folles in officinis ferrarijs attollendo reſpirant: quanquàm conſentaneum erat ut calor attolleret, et ſanguis caloris locum occuparet. Eundem uerò ut ibi folles deprimendo, atq; præfocando, expirant. Verùm folles non per eundem locum aërem excipiũt, et regerunt, reſpirantes uerò per eundem. Si uerò de illa reſpiratione ſolùm, quæ per nares fit, plurimũ aberrauit: nõ enim reſpiratio naribus peculiaris eſt, ſed per tractũ illum cõuallis, quæ columellæ adiacet, qua parte palatum deſinit, perforatis naribus ſpiritus pars altera excurrit, altera per

os,egrediens,pariter & ingrediens. Quæ igitur ab alijs de ſpiratione dicta ſunt,tot,taleisq; uidentur habere difficultates.

Hic Ariſtot.declarat quæ ſit uis caloris,& refrigerationis in animali. CAP. VII.

CVm uerò antea dictum ſit uitam, & animam calore quodam contineri(non enim concoctio,per quam animantes capiunt alimentũ, ſine anima,& calore abſolui poteſt: quandoquidẽ omnia igni cibum conficiunt)idcirco in quo primo corporis loco, et in qua prima huius loci particula eiuſmodi principium eſſe neceſſarium ſit,ibidem et animam uegetalem,quæ prima omnium eſt,haberi neceſſe eſt. Hic autem locus is eſt, qui medius eſt inter eum,qui cibum recipit,et eum,quo excrementũ emittitur. Ea igitur particula,in exanguibus nomine uacat:in ſanguineis,cor dici ſolet:alimentũ enim,ex quo iam partes animalium fiunt,natura ſanguinis eſt:ſanguinis autem,et uenarum generis idem eſſe principiũ,neceſſe eſt:nam alterum, alterius gratia eſt, nempe quaſi uas,et conceptaculum. Porrò uenarum principium in ſanguineis,cor eſt:non enim per hoc tendunt,ſed ex hoc omnes dependent:quod nobis facilè conſtat ex diſſectionibus.Cæteræ igitur uires animæ,ſine uegetali eſſe nequeunt:quamobrẽ dictum iam eſt in libris de anima.Vegetalis uerò,ſine igni naturali:in hac enim parte natura eam igniuit.Corrũpitur autẽ ignis,ut antea dictum eſt,aut marcore,aut extinctu.Extinctu quidẽ,à contrarijs.Quamobrẽ & uniuerſus,& ocyus adhuc diſtractus, ambiente frigore extingui conſueuit.Hæc igitur corruptio,uiolenta ex æquo in inanimis,& animatis eſt: etenim animal cùm gladijs ſecatur,et nimio frigore concreſcit,emoritur.Marcore autẽ, copia caloris. Si enim circumfuſus aër immodicè caleat,&

ignis

ignis non capiat alimentum,tum igni obuenit ut non à frigore ſuperatus,ſed marcore debilitatus abolcatur. Quare neceſſariũ eſt ut refrigeratio adhibeatur,ſi ſeruari debeat: ea enim contra hanc corruptionem auxilio eſt. Sed cùm animalium alia aquatilia ſint, alia in terra degant,inter hæc, quæ parua admodum ſunt,quæq; ſanguine carent,ea continente uel aëre, uel aqua ſatis refrigerari poſſunt ad hanc corruptionẽ uitandam: nam cùm calorem habeant exiguũ, modico egent auxilio. Quamobrem & his ferè omnibus uita breui tẽporis ſpatio præſcribitur:utroq; enim quòd parua ſint,uergere ſolent. Quæcunq; autem ex inſectorum genere uiuaciora ſunt (inſecta enim omnia,ſanguine carent) his corpus ſub ſepto tranſuerſo præcinctum diſtinguitur ut per membranam ſubtiliuſculam refrigerentur:nam quæ calidiora ſunt, ampliori refrigeratione indigent, ut apes, quædam enim apes ſeptenos annos uiuunt. Et etiam cætera: quæcunq; bombos clidunt, ut ueſpæ, ſcarabei, & cicadæ: nam murmur illud ſpiritu,dum quaſi anhelant,ciere ſolẽt: eo enim ſpiritu,qui in ipſo ſepto tranſuerſo inſitus eſt,dum ſeſe attollit,ac per uices ſubſidet, attritum ad membranam fieri contingit: ſiquidem ea hunc locum mouent,ſicut quæ ſpiritum extrinſecus trahunt, pulmone thoracem, et piſces branchijs caput agitant:haud enim magnopere ſecius euenit, atq; ſiquis aliqua ex ijs quæ ſpirant ſuffocare nitatur, ore compreſſo,obturatoq;:etenim hæc,pulmonis opera pectus attollent. Verùm eiuſmodi motu hæc ſatis refrigerari non poſſunt,illa poſſunt. Atq; attritu ſpiritus ad membranã ſtrepitũ edunt,ſicut diximus,haud diſsimilem ei,quem pueri per arundines perforatas ſuperpoſita tenui membrana emittunt:ob id enim & cicadæ illæ,quæ canunt,canere ſolent:ſunt enim calidiores, & ſub præcinctu diuiduæ: quæ

aut

autem non canunt indiuiduæ. Quinetiam è ſanguineis, & pulmonem quidem habentibus, ſed parum ſanguinis nactũ, fungoſumq́;, nonnulla irreſpiranter longo temporis ſpacio uiuere poſſunt: quòd eorum pulmo multum attollatur, cùm parum ſanguinis, ac humoris contineat: quandoquidẽ propria pulmonis agitatio, ad longum tempus ſatis refrigerare poteſt. Tandem uerò non poſſunt, ſed ſuffocantur non reſpirando, quemadmodum etiam antè diximus. Ea enim corruptio, quæ marcore ob refrigerationis penuriã fit, ſuffocatio uocari ſolet: et quæ ita intereunt, ea ſuffocari dicimus. Porrò inſecta non ſpirare dictum quidem eſt etiam prius, ſed hoc apertũ uel in puſillis eſt, ut muſcis, et apibus: quippe quæ diu in humore ſupernatant, niſi frigidus admodum aut calidus ſit: atqui quæ uireis habẽt exiguas, crebriorem ſibi requirunt ſpirationẽ. Verùm ſimul ac uenter aqua oppletur, et humor corrumpitur, quem ſeptũ tranſuerſum continet, ea intereunt, et ſuffocari dicũtur. Vnde etiam fit, ut ſi diutile cinere operiãtur, poſtea reſurgãt, reuiuiſcãtq́;. Quinetiã è genere aquatili, quæ ſanguine carẽt, ea diutius in aëre uiuunt, quàm quæ ſanguine prædita mare recipiũt, ut piſces: nam quia parũ caloris obtinẽt, aëre ſatis ad longũ tempus refrigerantur, ut cruſtacea, et polypi. Non tamẽ ad poſtremum uiuere ſufficiunt, propterea quòd exiguum calorem habeant, quandoquidẽ et piſcium plurimi in terra, ſed immobiles uiuunt, et defoßi reperiuntur: quæ enim nullum prorſus, aut certè exanguem habent pulmonem, ea refrigeratione minus indigent. De ijs igitur quæ ſanguine carent, alijs continentem aërem, alijs humorem auxilio eſſe ut uitam tueantur, & conſeruent, dictum eſt. At ex ijs, quæ ſanguine prædita ſunt, & cor habent, quæ pulmonem ſortiuntur, omnia aërm recipiunt, & ſpiritum trahend

bendo, reddendoq́; refrigerantur. Pulmonem autem habent & uiuipera intra ſe, & non ſolùm foris (nam chartilaginea, uiuipera quidem ſunt, ſed non intra ſe) & ouiperorum tam alata ut aues, quàm corticata ut teſtudines, lacerti, ſerpentes. Verùm illa pulmonem habent ſanguineum: horum uerò plurima, fungoſum. Quamobrem & ſpiratione rarius utuntur: quemadmodum dictum iam eſt. Vtuntur autem & omnia quæcunque uerſantur, uictumq́; ſumunt in aquis: ut hydrorum genus (quas quidem boas nuncupant) & mures aquatiles, & ranæ, & crocodili, & teſtudines tam marinæ, quam terreſtres: & uituli marini, quos Græci uocant phocas: nam hæc, & cætera id genus omnia, & pariunt in terra, & dormiunt aut in terra, aut in humore roſtro emerſo ſpirandi cauſa. Quæcunq; uerò branchias obtinent, omnia accipiendo aquam refrigerantur: branchias autẽ obtinent, quæ genere chartilagineo continentur, & cætera quæ pedibus carent: caret autem pedibus genus omne piſcium: nam quæ pedes habere uidentur, eos pinnis ſimiles gerunt. At è pedatis, quæ nouimus, unum tantũ modo branchiatum eſt, cordurus nomine. Cæterùm ſimul & pulmonem, & branchias habere, nullum unquã uiſum eſt. Cauſa cur ita, quòd pulmo quidem refrigerationis eiuſce gratia ſit, quæ ſpiritum fiat (uidetur enim uocatus eſſe πνεύμων propter πνεύματος, id eſt ſpiritus receptionem) branchiæ uerò ob eam refrigerationem quæ ab humore proueniat: porrò unũ inſtrumentum ad unum utile eſt: & omnibus una refrigeratio ſufficit. Quare cùm natura nihil fruſtra agere cernatur, ſi uerò eſſent duo, alterũ fruſtra foret: ideo alia branchias habẽt, alia pulmonẽ, nullũ utrũq;. Cùm autẽ quodq; animal ut ſit, cibo indigeat: ut cõſeruetur, refrigeratione:

ad hoc utrunq; natura eodem utitur inſtrumento: etenim ut in quibuſdam lingua & ad percipiendos ſapores, & ad formandum ſermonē uti ſolet: ſic in ijs, quæ habent pulmonem, ore tam ad cibum conficiendū, quàm ad trahendū, reddendumq́; ſpiritum. In ijs uerò, quæ neq; pulmonem, neq; ſpirandi uſum habent, os quidem ſibi conficiēdi cauſa habetur, branchiæ uerò ad refrigerationem, quibus ea ipſa opus eſt. Sed quo pacto uis eorum, quæ modò dixi, inſtrumentorū refrigerationem faciat, dicemus pòſt. Planè ne quod obſtaculum cibo ingerendo ingruat, ſimiliter & ſpirantibus, & ſuſcipientibus humorem accidit: non enim reſpirando ſimul cibum admittunt, alioqui cibo uel ſicco, uel humido per arteriā in pulmonē dilabente, ſtrangulari animal accidit: nā arteria aute gulā poſita eſt, per quā cibus meat in uentriculū. Igitur quæ quadrupedes ſunt, & ſanguine redundant, ijs minor lingua, ſiue ligula eſt, qua ceu operculo arteria clauditur. At ouiperis quadrupedibus, atq; auibus, eadē illa adiuncta non eſt, uerùm idē contractione efficitur: nā cùm cibus ingeritur, hæc arteriā contrahūt, illa ligulā gutturi ſuperponūt: cùm uero præterijt, hæc ligulam attollunt, illa guttur diducūt, atq; refrigerationis gratia ſpiritū recipiūt. At quæ brāchijs prædita ſunt, cibum per os recipere ſolent, humore tantū per brāchias emiſſo: nullā enim habēt arteriā. Quare, eatenus quidē nullū ſentiūt incommodū ab humoris interlapſu, ſed quatenus aqua in uentrē ingreditur. Quocirca raptim, ſummaq́; celeritate cibum ingerunt, atq; tranſmittunt. Quinetiam ea penè omnia acutis, ſerratisq́; dentibus ſunt: non enim in molendo cibo commorari poſſunt.

Hîc Ariſt. oſtendit quatenus à quibuſdam recipiatur humor refrigerationis gratia.

CAP. 12

Cæte

CAeterùm ambigat quiſpiam de aquatilibus, quæ cetacei ſunt generis (nam & ea ſeſe iuxta proportionẽ habẽt) uerbi cauſa de delphinis, balænis, & reliquis quæ fiſtulam gerunt: hæc enim tametſi pedibus careant, tamen pulmonem habent, & mare excipiunt. Cuius rei cauſa in eo eſt, quod modò dixi: non enim refrigerationis cauſa humorem admittunt, cùm ſpirando refrigerari ſoleãt, ut quæ pulmone prædita ſint. Quamobrẽ & talia exerto ore dormiunt, ſtertuntq; ipſi quidem delphini: qui etiam retibus apprehenſi, breui tempore ſtrangulantur, quòd ſpirandi facultatem amiſerint: & per ſumma pelagi fluitare uiſuntur, ut ſpirent. Sed enim cùm neceſſarium ſit, ut in humore cibum capiant, humorem quem ore accipiunt, emittant neceſſe eſt. Ob idq; fiſtula data omnibus eſt: admiſſum enim humorem, ut piſces per branchias, ſic certè per fiſtulam reſpuere ſolent. Huius rei argumento uel fiſtulæ ſitus eſt, quæ in nulla parte ſanguinaria deſinit, ſed ante cerebrum ſita eſt, & aquam emittit. Nec alia de cauſa tam mollia, quàm cruſtata, ut locuſtæ, & cancri, aquam excipiunt: nullum enim eorum refrigeratione eget, quòd parũ caloris habeat, & exangue ſit, uſus adeò ut à continente humore ſatis refrigeretur. Sed ratione cibi, qui quoties ore capitur, fieri non poteſt quin ſimul aliquid humoris admittatur. Igitur quæ cruſta integuntur, uidelicet tam cancri, quàm locuſtæ, per applicamina iuxta hirtiuſcula aquam egerunt. Sepiæ uerò, & polypi, per cauum illud, quod ſupra alucum, quem caput appellant, poſitũ eſt. Sed de his exactius in commentatione, hoc eſt hiſtoria animalium ſcripſimus. Humorem igitur excipi ſolere refrigerationis cauſa, & quia animantia aquatilia pro ſorte naturæ exiſtentia cibum ex humore capiant, dictum eſt.

Hîc Ariſtot. de modo refrigerationis in animalibus determinat. CAP.

DE refrigeratione uerò, quonã pacto fiat tam iis quæ ſpirant, quàm iis quæ branchias obtinẽt, poſt hæc dicendum. Igitur animalia, quæ pulmonem habeant, ſpirare omnia, ſuprà diximus. Quamobrem autem nonnulla particulam hanc obtineant, & quamobrem quæ obtinent ſpiratione indigeant, agendum eſt. Cauſa cur obtineant ea eſt, quòd quæ inter animalia honoratiora ſunt, plus caloris ſortita ſunt: nam ſimul & animã ſortita eſſe honoratiorem neceſſe eſt: honoratiora enim ſunt hæc, plantis.

Quocirca & quod pulmonẽ maiore copia refertũ ſanguinis, & caloris habet, ei magnitudo corporis maior eſt: & quod plurimi, & puriſſimi ſanguinis cõpos eſt, ut homo, id ex omnibus animalibus erectiſſimum incedit: atque partem ſuperiorem ad uniuerſi ſupremũ erectam obtinet, propterea quòd hãc particulam, talẽ habeat. Quare & ea particula, per inde ut quælibet alia cauſa eſſentiæ huius, & reliquorũ ſtatui debet. Ob igitur, pulmonẽ haberi ſolet. Cur autẽ neceſſariò moueatur, hãc eſſe cauſam arbitrandũ eſt, quòd talia animalia ſic cõſtant, ut multa non ita conſtent: nam alia ex terra ampliore facta ſunt, ut genus plantarum: alia ex aqua, ut aquatilium: uolatilium uerò, et pedeſtrium: altera ex aëre, altera ex igni. Porrò ſingula ea, ſuis in locis diſpoſita ſunt. At uerò Empedocles improbè hoc dixit, aſſerẽs animaliũ calidiſſima præcipuè & copioſiſſimum nacta feruorem aquatilia eſſe: natiui caloris exceſſum fugientia: ut cùm frigoris, & humoris defectum ſuſtineant, contrario in loco ſeruẽtur, quòd aqua minus, quàm aër calida ſit. Nam omnino abſurdum eſt: quî fieri poſſit, ut ſingula ea in arido genita, ſeſe mu-

tatis

tatis ſedibus in humorem conferant, cùm eorum pars penè maxima expes ſit? At ille primam eorum conſtitutionem referens, orta quidem in ſicco eſſe dicit, ſed fugiendo in humorē ueniſſe. Præterea, non uidentur eſſe calidiora pedeſtribus: nam ex eis, quædam nullum prorſus, quædam paucum ſanguinem habent. Attamen qualia dici debeāt calida, & frigida per ſe, conſyderationē ſumpſerūt.

Cæterùm cauſa ea, quam idem reddidit, aliquo modo quæſitam continet rationem, non tamen id, quod ille dicit uerum eſt. Nam contraria loca, & tempora, quæ habituū exuperantias exceperint, ſeruandi facultatem obtinēt: natura uerò ſuis in locis potiſſimùm ſeruatur: non enim idē ſunt, materia ex qua ſingula animalia cōſtant, & eius habitus, diſpoſitiones'ue. Hoc autem ita accipio: ſi quid è cera, ut glacie natura conſtituerit, haudquaquam in calido poſitum ſeruabit: corrumpetur enim celeriter ob contrarium, quòd calor quicquid à ſuo contrario conſtiterit, eliquare ſoleat. Item ſi quid è ſale, aut nitro conſtituerit, nequaquā id in humorem transferet, deponetq́;, cùm humor quæ à calido, & ſicco conſtitêre, diſperdat. Si igitur humidum, & ſiccum materiam corporibus ſuggerunt omnibus, ratione optima euenit, ut quæ ex humido cōſtant in humido ſint, quæ ex ſicco in ſicco. Ob id, arborū genera non in aqua naſci ſolent, ſed in terra. Atqui eadē ratione in aquam ueniſſent, quòd præarida ſint, qua ille præferuida ueniſſe affirmat, non enim ueniſſent in eam, quòd frigida ſit, ſed quòd humida. Naturæ igitur materiæ, tales eſſe ſolent, qualis eſt locus, in quo ſunt: quæ in aqua ſunt, humidæ: quæ in terra ſunt, ſiccæ. Habituū tamen ij, qui calore excellunt, in frigido poſiti melius ſeruantur: contrà, qui frigore, in calido; natura enim loci, habitus exceſſum

ad mediocritatẽ reducit. Hoc *igitur quæri debet in proprijs locis cuiuſq; materiæ, iuxta communis temporis uarietates: nam ut habitus locis contrarij ſint, fieri poteſt: ut materia, non poteſt.* Q*uòd igitur non propter calorem naturæ, animalium alia aquatilia ſint, alia pedeſtria, quẽadmodum* Empedocles *aſſerit, necnon cur quædã pulmonem habeant, quædam non habeant, hactenus dictum ſit. Cur autem, quæ pulmone prædita ſunt, aẽrem excipiant, ſpirentq́;, & præſertim quæ illum ſanguinolentum obtinent, dicendum eſt.* Cauſa *ſpirandi, pulmo eſt fungoſus exiſtens, & fiſtulis plenus: qui etiam, omniũ maximè partium, quæ uiſcera appellantur, ſanguine refertus eſt.* Q*uæ itaq; ſanguineum habeant, ea celeri refrigeratione indigent, quòd calor animalis paululũ deuergat: & penetratione, quæ per totum eat ob ſanguinis, calorisq́; copiam: quod utrunq;, aẽr committere facilè poteſt: nam quia natura tenui eſt, & celeriter, & per totum ſubit, atq; refrigerat: at aqua, non poteſt.* Item, *cur ea potiſsimùm ſpirent, quæ pulmonem habent ſanguinarium, ex hoc liquere poteſt: nam quod calidius eſt, id refrigeratione indiget uberiori.* Adde *etiam quòd ſpiritus ad originem caloris cordi inditi, facilè commeat.* Verùm *quemadmodum cor ad pulmonem foraminibus peruium ſit, tum ex diſſectionibus, tum ex hiſtorijs, quæ de animalibus ſcriptæ ſunt, cõtemplari oportet.* Omnino *igitur animantiũ natura refrigerationem deſyderat, ob animæ in corde incendium: eam autem per reſpirationem moliri ſolent animalia, quæ non tantùm cor habent, ſed etiam pulmonem.* At *quæ cor habent, ſed pulmone uacant, uti piſces, aqua per branchias refrigerantur, quòd eorũ natura aquatilis ſit.* Q*ualiter autẽ ſitus cordis ad branchias ſeſe habeat, ad oculum*

per

per diſſectiones ſpectari debet, exacte per hiſtorias. Vt autem uel nunc ſummatim dicatur, ſeſe ad hunc habet modum. Cor enim pedeſtribus animantibus, & piſcibus non ſimilem ſitum tenere uidetur, ſimilem tamen obtinet. Nam quo piſcium capita eminēt, eodem cordis mucro ſpectat: at cùm capita nequaquam eodem proſpectent, tam pedeſtribus, quàm piſcibus, cor ſuum mucronem ad os iactitat. Ac fiſtula uenæ & nerui faciem repræſentans, de cordis extremo ad medium illud tendit, ubi branchiæ omnes inter ſe coëunt, copulanturq́;: hæc igitur ampliſſima eſt. Sed & aliæ de utraq; parte cordis ad branchiarum extrema ſingularum tendunt, per quas in cor refrigeratio penetrat, diſcurſante ſemper aqua per branchias.

Porrò quemadmodum branchiæ piſcibus, ſic reſpirantibus thorax, crebrò ſurſum, deorſumq́; mouetur, cùm ea ſpiritum accipiunt, redduntq́;. Item quæ ſpirant, in pauco & eodem aëre: quæ uerò aquatilia ſunt, in pauca, eademq́; aqua ſtrangulari ſolent: nam eorum utrunq; celeriter calidum redditur: calefacit enim utrunq;, contactus ſanguinis: qui cùm calidus eſt, refrigerationem præpedit. Quinetiam cùm ſpirantia pulmonem, aquatilia branchias mouere non poſſunt ob affectionem, ſenium'ue, tum ea mori contingit.

Hic Ariſtot. de uita & morte determinat, earundemq; cauſis. CAP. 19.

VT igitur ortus animalibus cōmunis omnibus eſt, ita, mors: ſed modi eius ſpecie diſcrepant: non enim corruptio ipſa differentiarum expers eſt, quanquàm quippiam cōmune habet: nam mors altera, uiolenta eſt: altera, naturalis. Violenta, cùm principium extrinſecus aduenit. Naturalis, cùm idem in ipſo animali eſt, & particulæ

conſtitutio talis eſt, qualis ab initio erat, nec affectio ulla ſuperuenit. Hæc igitur in plantis, ariditas appellatur: in animantibus, ſenecta. Fit autē mors, & corruptio, perfectis omnibus eodem modo: imperfectis uerò conſimiliter quidem, ſed alio modo. Imperfecta uoco, ut oua, & ea plātarum ſemina, quæ radice carent. Omnibus igitur corruptio obuenit, ob caloris defectum: ſed perfectis in eo, in quo eſſentiæ principium habetur: hoc autem id eſt, ut ante diximus, in quo ſuperum, & inferum coeunt: plantis, quod inter germen, & radicem medium eſt: animalium ſanguinarijs, cor: exanguibus, proportionale. Cæterùm ex hiſce nonnulla, potentia multa principia, non tamen actu, continent. Quamobrem, & inſecta quædam præciſa uiuunt. Quin & ſanguineorum quæcunq; uiuacia admodum non ſunt, exempto corde longo temporis ſpatio uiuunt, ut teſtudines, & inambulant ſi adhuc puſillæ ſint, quòd eorum natura non bene compoſita ſit, perínde atq; inſecta. Porrò uitæ principium in quibus habetur, deficere ſolet, cùm calor uitalis non refrigeratur: tunc enim idem, quod ſæpe diximus, ſeipſum conſumit. Quoties igitur alijs pulmo, alijs branchiæ obdureſcunt, præ temporis longitudine reſiccatis, his quidem branchijs, illis uerò pulmone, & terroſioribus redditis, has particulas mouere, hoc eſt attollere, & comprimere, non poſſunt: at tandem, accedente intenſione, calor ille obſoleſcit. Quocirca & paruis affectibus in ſenectute ſubortis, animalia citò commoriuntur: nam quia calor exiguus eſt: ut qui plurimus per uitam, quæ longa fuit, diſſlarit, ſi qua intenſio parti illi ſuperueniat, celeriter extinguitur, quemadmodum cùm tenuis, & exigua flamma in eo ineſt, parui motus opera extingui ſolet. Quapropter & mors ea,

quæ

quæ in ſenecta accidit, dolori obnoxia non eſt: tunc enim animalia mortem obeunt, etiam ſi nullo uiolento affectu tententur: imò uerò, citra ullum penitus ſenſum anima ipſa recedit. Quinetiam in morbis illis, qui durum reddunt pulmonem, aut tuberculis, aut uacante materia, aut caloris morbidi exceſſu, ut in febribus accidit, ſpiritus frequẽs efficitur, propterea quòd pulmo multùm attoli, ac ſubſidere nequeat: tandemq́; ubi præterea moueri non poteſt, expirando uita cum morte commutatur. Eſt igitur ortus quidem, prima uegetatricis animæ cum calore participatio. Vita uerò, mora eius. Iuuenta primæ refrigerabilis particulæ auctio. Senecta, eiuſdem decretio. Status, ſiue ætas adulta, quod horum medium eſt. Obitus, atque corruptio: uiolenta quidem caloris extinctio, aut marcor (his enim utriſque de cauſis calor extingui poteſt) naturalis uerò, eiuſdem marcor ob temporis tranſacti longitudinem proueniẽs: uerùm in plantis, ariditas: in animalibus, mors nuncupari ſolet. Cæterùm ea, quæ in ſenili ætate obuenit, marcor partis illius eſt, qui quòd eam refrigerare animal præ ſenio non poßit, committitur. Quid ſit ortus, & quid uita, & quid mors, & quas ob res animãtibus iuncta ſint, dictum eſt. Patet etiam ex hiſce, & qua de cauſa animalibus quæ ſpirant, in humore præfocari contingat, piſcibus in aëre: hi enim, aqua, illa aëre refrigerari ſolent: quibus utraque deſtituuntur, mutatis ſedibus. Cauſa itaq; cur hi branchias, illa pulmonem moueant, quibus aſſurgentibus, & reſidentibus illa inſpirant, & expirant, hi humorẽ accipiunt, redduntq́;, & inſuper inſtrumenti conſtitutio, ad hunc ſeſe habet modum.

Hic Ariſtot. de palpitatione, pulſu, reſpiratione cordi accidentibus, determinat. CAP. XI.

Porrò quæ cordi accidere ſolent, ea tria ſunt, quæ eandem habere naturam uidentur, quamuis eandem non habeant, uidelicet palpitatio, pulſus, reſpiratio. Palpitatio igitur, eſt caloris in corde exiſtentis compulſio, ob refrigerationem, quæ à materia excreſcente, atque inutili, aut alio quopiam tabifico proueniat, ut in eo morbo accidit, quem tremorem uocant, & alijs, & metu: etenim metuẽtibus partes ſuperiores refrigerantur. Calor autem defugiens, ſeq; contrahens, motum facit, ubi in anguſtum adeò cõpellitur, ut animãtes interdũ præ metu, aut morbo extinguantur. At pulſatio, quã cor perpetuò facere uidetur, ei motioni perſimilis eſt, quam tubercula cum dolore efficiunt, quod ſanguini mutatio ipſa præter naturam ſit: ea uerò fit, uſq; dum ſanguis cõcoctus ſit, & in pus cõuerſus. Hæc etiam affectio, feruori ſimilis eſt: fit enim feruor, cùm humor caloris opera inflatur: nam humor propterea ſeſe attollit, quòd in molem aſſurgat ampliorẽ. Cæterũ quies in tuberculis agitur, ſi putrefactio non perſpiret, humore craßiuſculo reddito: feruor uerò reſidet, ſi per labra uaſculi humor excidat. In ipſo autẽ corde tumefactio humoris, qui ſemper è cibo accedit, ultimã cordis tunicã eleuantis, pulſum facit: atque hoc ſemper ſine ulla intermiſſione fit: nã ſemper humo, rex quo natura ſanguinis oritur, continuè influit: primùm enim in corde gignitur: id quod in prima generatione liquidò conſtat: nam uenis nõdum diſtinctis, ſanguinem habere cernitur. Et ob id, iunioribus magis, quàm ſenioribus pulſat: utpote quibus diuaporatio maior fiat. Quinetiam uenæ omnes & ſimul inter ſe pulſare aſſolent, quia omnes ex corde ſua initia trahunt: cor autem, ſemper mouet. Quare & illæ ſemper mouent, & ſimul inter ſe cùm illud mouet. Palpitatio

igitur

igitur eſt, cōpellentis frigoris repulſio. Pulſatio uerò, humoris concaleſcentis inflatio. Reſpiratio autem fit, calore augeſcente in ea parte, ubi uegetale principium habetur: nam quemadmodum cæteræ partes alimento indigent, ita & illa quoque, immo magis quàm cæteræ: quippe quæ cæteris nutricationis cauſa ſit. Neceſſe itaque eſt, ut cùm amplior efficitur, inſtrumentum attollat. Exiſtimare autem oportet, inſtrumenti conſtitutionem ſimilem eſſe follibus, qui in officinis ferrarijs habentur (parū enim abeſt, quin pulmo, & cor ſibi formam talem uendicent) geminum autem eſſe, quod tale eſt, cùm eam naturalem potentiam, cui nutriendi officium delegatū eſt, in medio conſiſtere, oporteat. Medium igitur, cùm amplius redditur eleuari ſolet: cùm uerò eleuatur, & eam quoque partem, quæ illud ambit, eleuari neceſſe eſt. Id quod in reſpirantibus fieri cernitur: quandoquidem pectus attollitur, propterea quòd eiuſmodi partis principium in eo contentum, hoc idem efficit: cùm enim attollitur, eodem perinde ut in folles aërem exterum, algidumq; influere, & refrigerādo ignis exuperantiam reſtinguere neceſſum eſt. Quemadmodum autem cùm augetur, hæc pars attolli ſolet, ita & cùm decreſcit, eandem reſidere neceſſe eſt: atque ea reſidente, aërem ingreſſum rurſum egredi, aërem inquam, qui dum ingreditur, frigidus eſt, dum egreditur calidus, propter contactum caloris hac in parte contenti, & potiſſimū in ijs, quæ ſanguinolentum habent pulmonem: eum ſiquidem introrūpere oportet in multos quaſi tubos, & fiſtulas pulmonis, quarū ſingulis uenæ adiunctæ ſunt: adeò ut totus pulmo ſanguine plenus uideatur. Aëris autē ingreſ-

tinuè mouent. Et ob id, in reſpirando, & expirando uita conſiſtit. Ad hunc modum & piſcibus branchiæ mouentur: nã cùm calor ſanguini inditus, per particulas in ſublime ſcandit, attolluntur & branchiæ, & aquam admittunt: cùm deſcẽdit ad cor per meatus, & refrigeratus eſt, reſident, & aquam emittunt. Cùm autem ſemper ſanguis in corde contentus efferatur, ſemper cor eundem refrigeratum rurſus excipit. Ex quo etiam fit, ut illis in reſpirando, & his in admittendo humore, finis uiuendi, & non uiuendi conſiſtat. De uita, igitur ac morte, & iis penè omnibus quæ huic cõſyderationi affinia ſunt, dictum eſt.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

d3—

Aristotelis de Sanitate et morbo initium 479

De Sanitate vero et morbo non solum medici, sed et naturalis est usque quadantenus dicere. Quatenus vero hi differunt, et quatenus diversa considerant, latere non oportet. Quoniam quidem quod confinis sit quadantenus haec Medica Naturalisque tractatio, et ad aliquid usque testatur. Nam et Medici quicumque subtiles studiosique sunt, de natura dicunt, et principia inde sumere dignum ducunt: et inter eos qui de natura tractant elegantissimi fere ad medicinalia principia desinunt.

Reliqua desiderantur . . . .